

T.C.
KARAMAN VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Yayınları

- VII -

KARAMAN TARİHİ **ve KÜLTÜRÜ**

Karaman Folkloru

Dindar DİLBAZ

Karaman'da Aşıklık Geleneği ve Karamanlı Aşıklar

A.Reyhan ÇÖLOĞLU

Karaman Şiirleri

H. İbrahim İNCEKARA

Karaman Bibliyografyası

Ahmet KOLCUOĞLU

Karaman'ın 4500. Kuruluş Yılı Anısına Sunulmuştur

ISBN 975-585-591-2 (ISBN 975-585-584-7 Tk)

Karaman İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nden 21/05/2005 Tarih ve 422/2876 Sayılı Yazı ile basım izni alınmıştır

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın içinde yer alan belgelerin, fotoğrafların ve yazıların hiçbir kısmı yazar ve Karaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün yazılı izni olmaksızın tamamen, kısmen veya değiştirilerek yayımlanamaz, hiçbir şekilde iktibas edilemez, fotokopi dahil, elektronik veya mekanik yollarla kopyası yapılamaz, bilgi olarak depolanamaz ve çoğaltılamaz.

Fabrika Basım Ltd. Şti. Tarafından Basılmıştır Tel: 0 212 332 19 18 -19

**KARAMAN'DA AŞIKLIK GELENEĞİ
VE
KARAMANLI AŞIKLAR**

A. Reyhan ÇÖLOĞLU

KARAMAN'DA AŞIKLIK GELENEĞİ
VE
KARAMANLI AŞIKLAR
I. BÖLÜM

KARAMAN'IN COĞRAFI, TARİHİ VE KÜLTÜREL DURUMUNA
GENEL BİR BAKIŞ

A- COĞRAFI DURUMU:

Karaman, İç Anadolu Bölgesi'nin güneyinde, Toros Dağları'nın kuzey kesiminin 37 kuzey boylamı ile 33.15 enlemi üzerindedir. Konya'ya uzaklığı 107 km'dir.¹ Deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1033 m. olup yüzölçümü 9590 km²'dir.²

Komşu olduğu iller Antalya, İçel ve Konya'dır. Doğuda Ereğli (Konya), batıda Bozkır (Konya), Hadim (Konya), Çumra (Konya), kuzeyde Karapınar (Konya), güneyde Mut (İçel), Anamur (İçel) ilçeleri ile sınırlanmıştır.³

Karaman il sınırları içerisinde bulunan arazinin üçte ikisi dağlıktır. İl merkezinin kuzeyinde Karadağ volkanik kütlesi 2271 m. yüksekliğinde sönmüş bir yanardağdır. Ayrancı ilçesini genelde Bolkar, Bozoğlan, Musa, Meke ve Çakır Dağ silsileri kuşatmaktadır.

Karaman, İstanbul-Adana Demiryolu hattındadır. İl Merkezinin batısında, Kazımkarabekir ilçe sınırları içerisinde Toros Dağlarına ulaşılır. Buradan, en yüksek dağ olan Hacı Baba Dağı ile doğusunda yer alan Musa, Yülek ve Çavdarlı tepeleri, güneyinde Toros Dağ silsilesinden olan Geyik ve Bolkar dağlarına ulaşılır. Güneyde Toros Dağları üzerinde bulunan Karaman-İçel Karayolu'nun geçtiği Sertavul Beli (geçidi) İç Anadolu'yu Akdeniz Bölgesi'ne bağlayan en önemli geçitlerden biridir. Ermenek İlçesi, Kazancı Kasabasından ve Gülnar üzerinden Anamur'a, diğer bir geçitten de Alanya'ya ulaşılır. Yine buradan; Sarıveliler ile Başyayla üzerinden Konya'ya ulaşılır. Ermenek'i Karaman'a bağlayan Yelibel Geçidi de dağlık Orta Toroslar'dan vadiler boyunca ulaşımı sağlayan bir özelliğe sahip bulunmaktadır.⁴

İl sınırları içerisindeki başlıca akarsular; Göksu, İbrala Deresi, Gödet Deresi, Dumanözü Deresi ve Deliçay'dır. Statik su kaynağı olarak doğusunda Çavuş Gölü, kuzeydoğusunda Suğla Gölü ve kuzeyinde Süleyman Hacı Gölleri bulunmaktadır⁵. Bayat, Karaçayır ve Eski Kışla derelerinin birleşmesinden meydana gelen ve Karaman'ın önemli akarsularından sayılan Göksu üzerinde yaklaşık 16.000 hektarlık alanı sulayacak bir baraj bugün faaliyete geçmiş durumdadır. Deliçay ve İbrala deresi üzerinde de bir baraj yapılması düşünülmektedir. İlkbaharda suların büyük taşkınlar meydana getirmesi ve büyük zararlara yol açması sebebiyle Ayrancı ilçesinde 1954'de yapımına başlanılan Ayrancı Barajı 1958 yılında bitirilmiştir.

Ayrancı ilçe sınırları içerisinde Dokuzyol (Orzola) Göleti'nin yapımı da tamamlanmıştır.

Gölet sel suları ile beslenmektedir.

Karaman'ın 7 km. güneydoğusunda, sulama ve selleri önlemek amacıyla yapılan Gödet Barajı (Gödet Gölü) 1988 yılında bitirilmiştir. 16.000 hektarlık araziye sulayacak olan Gödet Barajı ana kanal uzunluğu 24.000 m'dir. Kanalet uzunluğu ise 350 km'yi bulmaktadır.

Bu barajlardan başka, Ermenek İlçesi'nde Göksu üzerinde elektrik üretimi amacıyla yapımına başlanan Gezendi Barajı da üretim için hazır hale getirilmiştir.⁶

Karaman'ın iklimi, kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise kurak ve sıcak geçer. Yalnız Bucakkışla çevresi Akdeniz iklimine sahip ve ılımandır. Isı, kışın -15 derece civarında olur, yazın ise 25-35 derece arasında değişir. Kış aylarında kar ve yağmur, ilkbahar ve sonbahar aylarında yağmur yağar. Yıllık yağış ortalaması 350 mm'dir. En fazla yağış alan ayları ise aralık, ocak, şubat ve mart'tır.⁷

Toprakların önemli bölümünü Karaman Ovası meydana getirmektedir. Karaman Ovası, tarıma elverişli toprağı ile Osmanlı Dönemi'nden beri Anadolu'nun tahıl anbarı olmuştur. Tarımsal ürünlerde buğday başta gelir.⁸ Karaman'da arazinin kullanım amaçlarına bağlı olarak; buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, nohut, fasulye, yeşil ve kırmızı mercimek, kimyon gibi tahıl ürünlerinin yanısıra, sanayi bitkilerinden olan ayçiçeği ve şeker pancarı yetiştirilmektedir. Hem İç Anadolu, hem Akdeniz ikliminin tesiri altında olan Karaman'da meyve yetiştiriciliği çalışmaları da olumlu sonuçlar vermiş ve elma üretiminde

150 bin tona ulaşan rekoltesiyle, yurdumuzda elma istihsal edilen diğer önemli merkezlerden bir çoğunun önüne geçmiştir.

Şu anda Karaman'da yaklaşık olarak 3.500.000 elma ağacı bulunmaktadır.

Yılda yaklaşık 120.000 tonu bulan elma üretimini sırasıyla yaş üzüm, armut, erik, kiraz, kayısı, şeftali, ceviz, iğde, vişne, zerdali, dut, incir, nar, antep fıstığı ve zeytin takip etmektedir.

Karaman'da sebzeçilik de önemli bir tarımsal gelir kaynağıdır. Üretilen sebzeler içerisinde başta domates olmak üzere sırası ile karpuz, kavun, taze fasulye, lahana(beyaz), biber, salatalık, pırasa, taze soğan, kabak (balsakız) marul, bamya, havuç, ıspanak, maydonoz, turp yetiştirilen başlıca sebze türleridir. Üretilen sebzelerin büyük bir bölümü il sınırları içerisinde tüketilmektedir.⁹

Karaman'da görülen kara iklimi, özelliğinin tabii bir sonucu, step (bozkır) türü bitki topluluğunu ortaya çıkarmıştır. Step (bozkır) bitki örtüsü, ilkbahar da yeşeren, yaz aylarında kuruyan çayır tipi bitki örtüsüdür. İl, genelde orman bakımından fakirdir. Orman bakımından bu fakirliğin sebebi, Karaman ve çevresinin ilk çağlardan beri yerleşime açık bulunması, orman tahriplerinin çok hızlı olması sonucunu hazırlamıştır. Bu sebeple ilin düz ve az yüksek olan kesimlerinde hemen hemen orman örtüsüne rastlamak mümkün değildir. Bugün yörede ormanlık alanlar, dağların yüksek kesimlerinde görülmektedir. Bu ormanlık kesimler, Kâzımkarabekir ilçesinin Batı kesimleri, Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler ilçe sınırları içinde, Göksu ve kollarının vadilerinde yer almaktadır

Ormanı oluşturan ağaç türleri, meşe, çam, köknar, ladin, ardıç ve sedir (katran) cinsleridir.

Bu yörelerde yer yer, bozulmuş ormanlar içinde bataklıklara rastlanır. Ormanın tahrip edildiği Akdeniz iklim özelliğine sahip alanlarda maki, karakteristik bitki örtüsü özelliği gösterir.

Bölgede ayrıca dağlar arasındaki dar ve uzun vadi tabanlarında, kavak, söğüt ve meyve ağaçlarından oluşan yeşil bir görünüm mevcuttur. Ormanlık alanların genişlemesi amacıyla güneydeki Köprüçek ormanlarında 100 hektarlık sahada dikim yapılmıştır.¹⁰

Karaman'da tarımdan sonra geçim kaynaklarının başında hayvancılık gelmektedir. Karaman'da toprakların kullanma amaçlarına göre %36'lık oranla, mera ve çayır alanları ön planda gelir. Ayrıca, modern tarım metodlarına rağmen

ekilebilir arazinin 1/3'ünün nadasa bırakılması, otlakların artmasına sebep olmaktadır. Bu durumda ise, hayvancılığın daha ekonomik olarak görülmesini sağlamak ve hayvancılığa teşvik unsuru olmaktadır.

Ancak Karaman'da meralar ve çayırlar hayvan otlatmasına yetmediğinden, son yıllarda ahır hayvancılığına doğru bir eğilim belirmiştir. İl merkezinde modern ahır hayvancılığı için Urgan Boğaz'ında, Organize Besicilik Sitesi tesis edilmiş ve hayvancılık teşvik edilmiştir.¹¹

Karaman'da tarihin eski çağlarından beri işletilen maden yatakları mevcuttur. Karaman'da barit, manganez ve maden kömürü, Kâzımkarabekir'de kaolen; Ermenek'te krom ve simli kurşun; Habiller Köyü çevresinde barit yatakları bulunmaktadır. Ayrıca Ermenek'te rezervi büyük kömür yatakları vardır ki bütün çevre il ve ilçelerin ihtiyacını karşılamaktadır.¹²

Karaman'ın il genel nüfusu, 1990 yılı nüfus sayımına göre 219.828 kişidir. İl sınırları içindeki ilçelerde yaşayan toplam nüfus 106.242, köylerde yaşayan insan sayısı ise 113.586'dır. Bu rakamlara göre merkez ilçe ve ile bağlı ilçelerde yaşayan insanlar, toplam nüfusun %48,4'ünü, köylerde yaşayanlar ise toplam nüfusun %51,6'sını oluşturmaktadır. Karaman merkez ilçe nüfusu, ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından 1990 yılına kadar 9.3 kat artmıştır. İl sınırları içinde toplam nüfusun %49,2 si erkekler, %51,8'ini de kadınlar oluşturmaktadır.¹³

Az engebeli, düz ova ve az yükselteli yaylalardan meydana gelen şehrin bu konumu gelişiminde de büyük rol oynamıştır. Çünkü; kuruluş yeri olarak büyük şehirlerin arasında geçit yeri olmayan ve elverişsiz şartları olan yerler, "gelişimlerini tamamlayamamış şehirler" olarak tarif edilir. Halbuki Karaman ilkçağlardan itibaren, merkezi bir geçit yeri olmuştur. Hititler bütün komşularıyla münasebetlerinde, Konya Karaman yolunu takip etmiş; İranlılar Yunanistan'a olan seferlerinde bu yolu kullanmış; İskender ise tarihi seferinde Karaman Ovası'ndan geçerek Suriye'ye ulaşmıştır. Seferlerin buralardan yapılmış olmasının sebebi: Karaman'da bu devirde mümbit bir arazi ve gelişmiş bir tarım hayatının bulunmasıdır. Bundan dolayı bu seferlerde insanlar hem çöllerde yollarını kaybetmemek, hem de susuz ve yiyeceksiz kalmamak için Karaman yolunu takip etmişlerdir. Karaman bugün yine Akdeniz ile İç Anadolu'yu birbirine¹⁴ bağlayan ve yaz-kış geçit veren büyük bir anayol üzerindedir. Güneyde Mersin'den başlayan bu yol, Konya'ya ve oradan da Ankara ve İstanbul'a kadar ulaşmaktadır.

B - TARİHİ DURUM :**1 - BAŞLANGIÇTAN KLASİK ÇAĞLARA KADAR KARAMAN**

Tarihin ilk çağlarından itibaren Anadolu'dan Akdeniz kıyısına, özellikle Çukurova'ya bağlanan en önemli yollar Karaman Ovası'ndan geçiyordu. Gerek bu ticari yol, gerekse çok verimli olan bu ova, insanoğlunun buralarda yerleşmesine sebep olmuştur. Bugün Karaman ve çevresinde arkeolojik kazı yapılmadığından, Prehistorik çağlara ait izlere pek rastlanmamakla birlikte, Karaman'ın 13 km. kuzeydoğusunda yer alan höyüklerin sath araştırması ve Can Hasan höyüğündeki ilmi kazılar Karaman Ovası'nın MÖ. 6000 yıllarına uzanan bir yerleşime sahip olduğunu göstermektedir.¹⁵

1961-1970 yılları arasında yapılan kazılardan elde edilen sonuçlara göre, esas höyük olarak kabul edilen, Can Hasan I, MÖ. VI, V ve IV. asırlarda iskan edilmiştir. Höyükte ender olarak Frig çağında yapılmış buluntulara rastlanırsa da yalnızca Hellenistik, Roma ve İlk Bizans çağlarındaki yerleşmelere sahne olmuştur. Can Hasan I' in buluntuları burada yaşayan insanların kalkolitik çağda (MÖ. 5750 - 3250) yüksek bir ekonomiye geçmiş olduklarını ispatlamaktadır.

Can Hasan I'in 1 km kuzeybatısında yer alan Can Hasan III'ün MÖ. VII ile VI. Yüzyıl başlarında tahminen bir yerleşim olduğu bilinmektedir. Buluntular burada çanak çömlek yapımının bilinmediğini ancak ihtiyaç oranında tarımın yapılmış olduğunu göstermektedir.¹⁶

Karaman çevresinde yer alan höyüklerin büyük bir kısmı, bronz çağ kültürünü üzerinde saklamaktadır. Özellikle Karadağ çevresinde sıralanan höyüklerden elde edilen zengin toprak üstü buluntulardan, Karaman çevresinin bronz çağda yoğun bir yerleşim merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Akçaşehir, Kılbasan ve Yeşildere kasabaları ile Karaman'ın yakın çevresi¹⁷ bronz çağın Karaman'daki belli başlı merkezleridir.

İlk çağlarda durumu karanlık olan Karaman, Hititler devrinde yarı bağımsız bir devlet olan "Arzava" devletinin sınırları içerisindeydi. Şehir bu devirde de önemli askeri ve ticari bir merkezdi. Bugün Karadağ ve Kızıldağ'da Hititler'den kitabe ve şekiller bulunmaktadır.¹⁸

Hititlerden sonra MÖ. VII. yy.'da Friglerin VI.yy'da Lidyalıların istilasına uğrayan Karaman'ın, bu yüzyılın sonlarında Pers hakimiyeti altına girdiği bilinmektedir.¹⁹ Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Anadolu'ya birçok kent devleti

ortaya çıkmış ve Karaman yöresi de bu devletlerden Tuhanna'nın sınırları içinde kalmıştır.²⁰

2 - KLASİK ÇAĞLARDA KARAMAN :

Klasik devirlerde Lykanoia Bölgesinde Laranda olarak bilinen Karaman, Hellenistik devir (MÖ. 322)'de Büyük İskender'in haleflerinden Perdikkas ve Filippos'un döneminde talan ve tahribata uğramıştır. Karaman, bundan sonra Antigon'un ve daha sonra Selevkos'un eline geçmiş ve MÖ.I. yüzyıla kadar Anadolu'daki Hellenistik krallıkların elinde kalmıştır.²¹

Lârende'den Torosları geçerek, Kalkadnos Deresi boyunca inen Roma ticaret yolunun da, Yunan kralları zamanında yapıldığı bilinmektedir.²²

Karaman, Roma devrinde, mahalli krallardan "Derbe" hakimi Antipakros'un idaresine girmiş, Galatia kralı Amyntos'un Antipakros'u yenip öldürmesi üzerine şehir Galatialar'ın eline geçmiştir. Laranda, Roma devrinde Lykonian birliğine bağlı önemli bir ticaret merkezi olarak kalmıştır. Hristiyan alemi tarafından kutsal sayılan ve antik şehir olarak bilinen Derbe, bugün Karaman'a bağlı Ekinözü (Aşırın) köyü yakınlarda yer almaktadır. Hristiyanların Hz. İsa Peygamber'den sonra, kendilerine dini lider olarak kabul ettikleri Michael Derbe'de yatmaktadır. Burayı ve Michael'i ziyaret eden Hristiyanlar kendilerini hacı saymaktadırlar.²³

Karaman MS. 325 - 451 yılları arası Roma konsül seçimlerine temsilci gönderebilecek kadar mühim bir merkez haline gelmiş; Roma İmparatoru Traian zamanında da imar edilerek, yeni binalar yapılmıştır.²⁴

Bizanslılar döneminde şehir, Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olarak görülmektedir. Karadağ'da bulunan ve "Binbir Kilise" diye anılan harabeler, VI. ve IX. yüzyıla aittir. VIII. ve IX. yüzyıllarda Müslüman Arap ordularının kısa süreli hakim oldukları bilinmektedir. Şehir Anadolu'nun Selçuklular tarafından fethine kadar Bizanslıların elinde kalmıştır.²⁵

3 - SELÇUKLULAR DEVRİNDE KARAMAN

Karaman ve çevresi 1071 Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'ya gelen Türk boyları tarafından fethedilmiş ve böylece Karaman MS. XI. yüzyılda Türk topraklarına katılmıştır.

Malazgirt Meydan Muharebesi'ni zaferle sonuçlandıran Alparslan'ın amcazadesi ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk sultanı olan Anadolu fatihi

Süleyman Şah, MS. 1078 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş ve Konya'yı başkent yapmıştır. Bundan sonra Bizans imparatorluğunun elinde bulunan Anadolu toprakları birer birer Türk topraklarına katılmıştır.²⁶ Anadolu'nun Türkler tarafından fethinden sonra şehir Danişmendoğulları'nın eline geçmiş, 1165'te II. Kılıçaslan şehri Danişmendoğulları'ndan alarak ülkesine (Selçukluların yönetimine) katmıştır.²⁷

1190 yılındaki haçlı seferi sırasında Friedrich Barbarossa şehri ele geçirmiş ve Hospitalier tarikatının isteğiyle Ermeni Kralı II. Leon tarafından zaptedilmiştir. Fakat şehrin Hıristiyanların elinde kalması uzun sürmemiş, 1216 yılında Sultan İzzeddin Keykavus şehri tekrar geri almıştır.²⁸

1227-1228 yıllarında Moğollar'ın önünden kaçan Oğuz kitleleriyle birlikte Karamanlılar da Anadolu'ya gelmişlerdir. Alâaddin Keykubat, devletin Akdeniz kıyılarını güvenlik altına almak için Oğuzların Salur Boylarından olan Karamanlıları Karaman ve çevresinde yerleştirmiştir.²⁹ Karamanlılar, aynı zamanda Ermenek, Karaman, Mut, Gülnar, Silifke, Anamur, Mersin, Alanya ve Antalya Bölgelerine yaklaşık 500.000 nüfusla yerleşmişlerdir.³⁰

Bu yerleşmenin nasıl olduğu ise kesin olarak bilinmemektedir. Bir rivayete göre Ermenek civarındaki saldırgan Ermenilerin üzerine Sultan, başlarında Nure Sufi'nin bulunduğu bir Oğuz taifesi gönderir. Nure Sufi'nin beyliğini yaptığı bu kabile Ermenilerin hakkından gelir. Fethettiği yerlerin kale anahtarını sultana gönderir. Sultan ziyadesiyle memnun kalıp, Nure Sufi'ye aldığı yerleri bağışlar ve hil'at, kılıç, tabl ve alem gönderir.³¹

Karamanoğulları, Karaman'dan başlayan, Akdeniz'e uzanan ve Torosları içine alan yerleşim yerlerini, kısa zamanda Türkleştirirken, aynı zamanda İslamlaştırmışlardır.³²

4 - BEYLİKLER DÖNEMİNDE KARAMAN

a- Karamanoğulları'nın Menşei :

Karamanlılar'ın mensup oldukları boy hakkında tarihçilerin görüşlerini özellikle üç noktada toplamak mümkündür. Bu görüşlerden ikisi "24 Oğuz Boyu'ndan Salur veya Avşarlara mensup oldukları" , diğeri ise; "Ermeni'den dönme oldukları" şeklindedir. Yapılan en son araştırmalar, Karamanlıların Avşarlardan olduğunu göstermesine rağmen, Salur Boyu'na bağlayanların da son derece mantıklı görüşler ileri sürdüklerini kabul etmek gerekir. Fakat

Karamanlıların Ermeni'den gelme olduğunu söylemek, hakikaten düşünülmeden söylenmiş bir büyük hatadır. Çünkü, Karamanlılar'ın yaşayışından kültürüne, dilinden, mantığına her şeyi, onların Türk olduğunu ispatlamaktadır.³³

Karamanoğulları'nın neslini Oğuz Han'a dayandıran Şikari'ye göre Karamanlılar; "Kalhanoğulları'ndan, Şirvan Han neslinden (Oğuz Han neslinden; Şirvan Han 1, Kel Han 2, Alp Arslan 3, İbrahim Han 4 ; Sadeddin Bey 5; Nureddin Sofu 6; Karaman 7) Oğuz taifesi beylerindedir."³⁴

Faruk Sümer, "Avşarların, Bozulus'un her üç kümesindeki obalarından bazıları Bozulus'un Orta Anadolu'ya göç eden teşekkülleri arasında bulunmuşlar ve ekseriyetle yurt tutmuşlardır" diyerek Karamanoğulları'nın Avşar soyundan olmaları ihtimalini kuvvetlendirmektedir.³⁵ Sümer, bu görüşünü güçlendirmesi bakımından "Karamanoğulları'nın Avşarlar'dan geldiği" tezine Yazıcıoğlu Ali'nin "Tarih-i Al-i Selçuk" adlı eserinde yer alan "Karamanoğulları'nın Oğuzlar'ın Avşar soyuna mensub olduğu" hakkındaki sözü, kaynak olarak gösterilmektedir.

M.C. Şehabeddin Tekindağ, 1300'lü yıllarda yazılmış olan anonim bir Ermeni Tarihini kaynak göstererek; "Karamanlıların Avşar boyunun bir kolu olması ihtimali kuvvetlidir" demektedir.³⁶

Osman Turan da Yazıcıoğlu ve yukarıda bahsedilen Ermeni kaynağından hareketle; Karamanlılar'ın, Oğuzlar'ın Salur Boyu'ndan ziyade, Avşar boyuna mensup olduğu ihtimali üzerinde durmaktadır.³⁷

Fuat Köprülü, İslam Ansiklopedisi'nin "Avşarlar" maddesini yazarken Karamanoğulları'nın kökenini Avşarlar'a dayamıştır.³⁸ Aynı Ansiklopedisi'nin "Salurlar" maddesini yazarken ise; "hususî kütüphanemde bulunan bir Oğuzname'ye göre Karamanlılar da Salur kabilesinin Karaman şubesine mensup olmaktadır.

Kafkas Azerbeycanında Karamanlı adını taşıyan köylerin vaktiyle Salurlar tarafından kurulmuş olması muhtemeldir" diyerek Karamanoğulları'nı Salurlar'ın Karaman aşiretine bağlamaktadır.³⁹

Karamanoğulları'nın Salur Boyu'ne mensup olduğunu savunanlardan biri de Tahsin Ünal'dır. Ünal, "..... Karaman ismi Salurlar'a mensup bir oymağın ismidir. Nure Sofu, oğluna oymağının ismini koymak suretiyle hem kabilesinin ismini zikretmiş; hem de kabilesini oğlunun şahsında sembolize etmiştir" diyerek Karamanlıların Avşarlardan olma ihtimali üzerinde durursa da, neticede yalnız

bir kabilenin koskoca bir devlet kurmasının Türk Tarihinde görülmeyen bir durum olduğunu, ancak Karaman devletinin teşekkülünde Avşarların emekleri ve hisseleri olabileceğini, bu durumun Karamanlıların Avşarlara mensup olduğunu göstermeyeceğini belirtmektedir.⁴⁰

D. Ali Gülcan⁴¹ ve Feridun Nafiz Uzluk⁴², Karamanlıların Salur Kabilesi'nin Kınık Boyu'ndan olduğu görüşünü savunmaktadırlar.

Karamanlıların atalarını Ermenilere bağlayan Cenabi; Karamanlıların büyük atalarının aslen bir Ermeni olduğunu, Müslüman olduktan sonra, tasavvufa yönelerek Baba İlyas'a mürid olduğunu söylemektedir.⁴³

Bu görüşün yersiz ve asılsız olduğunu belirten F.Nafiz Uzluk, bu hususta şu açıklamayı yapar : "Tarihçi Cenabi (Mustafa)'nın Karamanoğulları'nın asıllarını Ermeni göstermesi hiç bir esasa dayanmamaktadır.

Çünkü eğer böyle olsa idi (Selçukluların tarihini yazan) İbn-i Bibi, onların kömürcülüğünü yazdığı gibi bu durumlarını da belki daha küçültücü, daha alçaltıcı sözlerle yazardı. Bir tek tanıkla bir aşiretin başında bulunanları kötümek hakka, insafa uymaz. Bundan ötürü Cenabi'nin ileri sürdüğü bu iddia yerinde değildir.⁴⁴

Uzluk'la bu konuda aynı görüşte olduğu görülen İ.H.Konyalı, Cenabi'nin, Karamanlı sultanlarının Ermeni memleketlerindeki siyasi hakimiyetlerini anlamadığını, ya da Karamanlıların Ermeni sınırları üzerinde yerleşmiş olduklarını gösteren Farsça ibareleri sökemediğini söyleyerek bu durumun, Cenabi'yi Karaman'ı aslen Ermeniymiş gibi göstermek fahiş hatasına düşürdüğünü belirtir.⁴⁵

İ. Hakkı Konyalı ayrıca, Şemseddin Sami'nin "Kamusü'l-Alam" da Karamanlı soyunun Ermenilere bağlanmasının, Cenabiye dayanılarak verilmiş bir hüküm olduğunu söylemektedir.

Karamanoğullarının menşeyini Ermenilere dayandıranlardan birisi de Türk düşmanlığı ile bu hislerinin etkisinden kurtulamayarak taraflı bir şekilde yazdığı "Osmanlı Devleti Tarihi" adlı eserin yazarı Avusturyalı tarihçi Hammer'dir. Hammer, "Anadolu Selçuklularının ilk padişahı, Büyük Alâaddin'in saltanatı zamanında Ermeni kavminden olduğu halde, Şeyh Baba İlyas'ın en mutaassıp taraftarları arasına geçmiş olan Nur Sufi ..." demektedir.⁴⁶

Daima Türk ananelerine bağlı olan yaşayışlarında Ermenilere ait en ufak

bir nokta bile bulunmayan Karamanlılar, tarihte görülmeyen bir durumu, yani bir Ermeninin etrafında dini, siyasi, ekonomik amaçlarla da olsa toplanarak ve onun ideolojisine hizmet ederek bir Türk devleti kurmazlardı.

Ayrıca Anadolu'ya geldikten 40-50 yıl sonra Türkçeyi resmi dil ilan ederek Türklüklerini ispatlamışlardır. Ermeni olan bir kavmin kısa bir süre içinde kendi ana dilini unutup başka bir dili ana dili kabul etmesi mümkün değildir.

b- Karamanoğulları Tarihi :

Anadolu'da Selçuklulardan sonra kurulan beylikler arasında en güçlüsü, Osmanlılardan sonra Karamanoğulları'ydı. Kendilerini Selçuklular'ın mirasçısı olarak tanııyorlardı.⁴⁷

Karamanoğulları'nın tarihi Nure Sufi (1230/31-1255) ile başlamaktadır. Sufi, 1238-1239 yılları arasında Ermenek civarındaki Karamanlıların başına geçmiştir.⁴⁸ Nure Sufi'nin şeyh olarak zamanla Türkmenler üzerindeki nüfusunun artması ; oğlu Kerimüddin Karaman'ın bundan istifade ile Ermenilerle savaşarak, buldukları Türk hududunu genişletmesine vesile olmuştur.⁴⁹

Nure Sufi'nin ölümünden sonra yerine oğlu Karaman Bey geçmiş ve bütün boylar Karaman Bey'e tabi olmuştur.

Selçuklu Devleti'nin uç beylerinden biri olan Karaman Bey, cesareti ile Sultan II. İzzeddin Keykavus'un dikkatini çekmiş, İzzeddin'in kız kardeşini vermek suretiyle hem kendisiyle bir akrabalık tesis etmesini, hem de Ermenek ve Silifke'ye ilaveten Lârende'nin kendisine verilmesini sağlamıştır.⁵⁰

Karamanlıların Selçuklular'la yapmış oldukları bu iyi münasebetler, Selçuklu Sultanı II. İzzettin'in kardeşi taht kavgasını başlatıncaya kadar devam etmiştir. Moğollar'ın, yardımı ile tahta geçen Selçuklu Sultanı Rüknettin'den sonra Karaman Bey, Moğolları Anadolu'dan kovmak ve Selçuklu sultanını tahttan indirip yerine sultanın kardeşi İzzeddin'i tahta çıkarmak için Moğollarla ve Sultan'la çetin savaşlar yapmış, ancak bu savaşların sonucunda Karaman Bey mağlup olarak Ermenek'e kaçmıştır.⁵¹

Rükneddin Kılıçarslan'ın ölümünü müteakip Karamanlıların bir yürüyüşünden korkan Vezir Muineddin Pervâne tarafından serbest bırakılan Karaman Bey'in oğullarından Mehmed Bey, Karamanoğulları'nın başına geçtikten sonra öncelikle Lârende Valisi Hotenoğluyla mücadele etmiş ve kazandığı başarı daha önce Karaman Bey'e bağlı olup, dağılmış bulunan kabilelerin toplanmasını sağladığı gibi kendisinin de nüfuzunu artırmıştır.⁵²

Anadolu'ya çağrılan Baybars'ın yardımıyla Moğol tahakkümüne son verildikten sonra Baybars Suriye'ye geri dönünce Mehmed Bey, Konya üzerine yürümüş, kendisinin Sultan Baybars tarafından gönderildiğini söyleyerek Konyalılar'ı Moğollara karşı işbirliğine davet etmiştir. Mehmed Bey'in sözlerine inanmayan Konyalılar Valileri Eminateddin Mikail başta olmak üzere mukavemet göstermişlerse de Mehmed Bey'in tarihe "Cimri" adıyla geçen Gıyaseddin Siyavuş'u tahta çıkarmasına mani olamamışlardır. Siyavuş'u tahta geçiren ve kendisi de vezirliğini resmen kabul eden Mehmed Bey bütün devlet mekanizmasını ele geçirmiştir.⁵³

1276 yılında Konya'ya Siyavuşla birlikte giren Karamanoğlu Mehmet Bey, o güne kadar yabancı dillerin özellikle, Acem dilinin etkisinden Türkçeyi kurtarmak için meşhur fermanının da kabul edildiği divanı kurmuştur.

"BUGÜNDEN SONRA DİVANDA, DERGAHTA, BARGAHTA, MECLİSTE VE MEYDANDA TÜRKÇEDEN BAŞKA DİL KULLANILMAYACAKTIR."

Bu kararla yalnız siyasi ve askeri bir zafer değil aynı zamanda kültürel bir zafer de kazanılmıştır.⁵⁴

Konya ve Lârende kısa bir süre sonra tekrar Moğolların hakimiyetine girer. Moğollar tarafından öldürülen Mehmed Bey'den sonra 1280'lerde Karaman Beyliği'nin başına geçen oğlu Güneri Bey de Selçuk ve Moğol hakimiyetini tanımamıştır. Bu durum, Selçuklu taht kavgalarında önemli rol oynamıştır.⁵⁵

Selçuklular ve Moğollarla mücadeleleri sürdürmekten geri kalmayan Güneri Bey 1299 yılında vefat etmiştir.⁵⁶

Güneri Bey'in ölümünden sonra Karamanlıların başına geçen Mahmud Bey, daha kardeşi Mehmed Bey zamanında Ermenek'in batı kısımlarının idaresine memur edilmiş ; Güneri Bey zamanında da Ermenek havalisinin başında kalarak, gerek Moğol, gerekse Ermenilere karşı yapılan mücadelelerde mühim roller oynamıştır.⁵⁷

Mahmud Bey zamanında Karamanlıların Anadolu'da tam olarak istiklallerini ilan ettikleri, Müstakil Karaman Devleti'nin temellerinin atıldığı dönemdir.

Selçuklu Devleti'nin zayıflamasından istifade eden Kilikyadaki Osis tekfurlarının sınırlarını genişletmeye başlaması üzerine Mahmud Bey, Anamur yakınlarında Ermenilerle çetin bir savaşa tutuşmuş ve bu savaşı kazanmasına

rağmen aldığı yara sonucu, sağlığına kavuşamayarak ölmüştür. Bedrettin Mahmud Bey'in oğlu olan Yahşi Bey, Mahmud Bey'in ölümünden sonra Karamanlıların başına geçmiştir.⁵⁸

Selçuklu Devletinin başında kimsenin kalmadığı bu dönemde; herkesin göz diktiği Selçuklu başkenti Konya'ya yürüyen Yahşi Bey şehri ele geçirmiştir. Selçuklu payitahtını ele geçiren Yahşi Bey'in buradaki Moğol tahakkümünü kırması, diğer beyliklere de tesir etmiş, Anadolu'nun her tarafında bir istiklal havası esmeğe başlamıştır.

Anadolu'da sarsılan hakimiyetlerini yeniden temin etmek için Moğol Hanı tarafından Emir'ül-Ümera Çoban Bey Anadolu'ya gönderilmiş ve 1315'te Konya'yı muhasara etmiştir.⁵⁹

Uzun bir müdafaa ve muhasaradan sonra şehirde yiyecek ve silah sıkıntısı baş göstermeye başlamıştır. Sonunda Yahşi Bey düşmanlarının "barış yapılırsa, hayatınıza dokunulmayacaktır" vadine kanarak teslim olup kale kapılarını Moğollara açmıştır. Fakat sözünde durmayan Emir Çoban, Yahşi Bey'i idam ettirmiştir. Konya halkına da katliam uyguladıktan sonra Karaman'ı da yakıp yıkarak yağmalamışlar ve halkı katletmişlerdir.

Karamanlıların başına geçen Bedreddin İbrahim Bey 1315 tarihinde Konya'yı zaptederek tahta oturmuştur. Ancak beyliği Konya'dan değil, Karaman'dan yönetmiştir. Vaktini muharebeden ziyade, imar, teşkilatlanma, adliye ve dini işlerle uğraşmaya harcamıştır. Kendisi bu işlerle uğraşırken askeri işlerin sevk ve idaresini daha cesur ve silahşör olan kardeşi Mirza Halil'e bırakarak kendisini tamamen ibadet ve taat'a vermiştir.⁶⁰

Halil Bey, İbrahim Bey'in kendisine devrettiği saltanatta fazla kalamamış, ölümünden sonra İbrahim Bey tekrar Karamanoğullarının başına geçmiştir. İbrahim Bey'in ölümünü müteakip başa, oğlu Fahreddin Ahmed geçmiş (1340 - 1350) ; ancak Moğollarla yaptığı bir mücadelede ölünce yerine daha önceden İbrahim Bey'le taht mücadelesi yapan amcası Burhaneddin Musa geçmiştir. Musa'nın ölümünden sonra, bütün kudret ve nüfus Konya emiri olan Halil Bey'in oğlu Alâaddin Ali'ye geçmiştir.

Ebu'l Feth lâkabını taşıyan ve uzun yıllar Karamanoğullarının başında kalan Alaadin Bey (1357-1398) zamanında Karamanlı Devleti, oldukça geniş bir sahaya yayılmış; bundan dolayı çevresindeki beyliklerle olan münasebetleri de

artmıştır. Bu arada Karamanlıların Osmanlılarla ilk münasebeti de yine Alâaddin Bey zamanında başlamıştır. Osmanlılarla olan münasebetler dışında Alâaddin Bey'in zamanı Ermeniler, Eratnalılar ve Kadı Burhaneddin'le olan mücadelelerle doludur.⁶¹

5 - OSMANLILAR DÖNEMİNDE KARAMAN

14. yy'la gelindiğinde, diğer beyliklerle çevrili olan Karaman Devleti, onlara karşı genişleme savaşını eskisi gibi meşru gösterme ve cihadın bayraktarlığını taşıma imkanlarını kaybetmiş, gelişmesi için bütün imkanların ve şartların hazır olduğu Osmanlı Devleti bu vazifeyi üstlenmiştir. Ancak Osmanlıların bu vazifeyi devralmasından sonra, bunun kendi hakları olduğu inancında olan Karamanlılarla Osmanlıların mücadeleleri uzun müddet devam etmiş; birbirlerinin topraklarına devamlı surette akınlar tertip etmişlerdir. İkisi arasındaki bu daimi mücadele 1483'de Osmanlıların Karamanoğulları'na tamamen son vererek, topraklarını kendi sınırlarına dahil etmesiyle sona ermiştir.

Alâaddin Ali Bey zamanında Osmanlılar ile ilk münasebetler başlamış ve Ali Bey, Avrupa toprağına ayak basan Orhan Bey'e bir müfreze göndermiştir.⁶²

Daha önce Karamanlılarla dostluğun pekişmesine özen gösteren I. Murad, kızı Nefise Sultan'ı Alâaddin Bey'e vermiştir. Hatta Alâaddin Bey'in yardımcıları I. Murat döneminde 1387'ye kadar devam etmiştir. 1386'da araları açılan I. Murat ile Karamanoğulları savaş hazırlığına başlamışlarsa da hücum yapılmadan Karamanlılar aleyhine barış imzalanmıştır.⁶³

Ancak I. Murad'ın Koskova'daki ani ölümü (1389) Alâaddin Bey'e amaçlarını gerçekleştirmek için yeni fırsat vermiştir. Osmanlılar'a karşı ittifak kuran Alâaddin Bey'e karşı Rumeli'den Anadolu'ya geçen Beyazıd önce ittifakı dağıtmış, sonra da Konya üzerine yürüyerek Alâaddin Bey'i Taşeli'ne sığınmak mecburiyetinde bırakmıştır. Hemen hemen bütün Karaman şehirlerini zaptetmesine rağmen Rumeli'deki durumun nezaketi icabı Karamanlılarla anlaşmış (1391) ve aldığı yerleri iade etmiştir.

Yapılan barışı müteakip Alâaddin Bey, 1396'da Osmanlılarla tekrar uğraşmaya başlamıştır. Yıldırım Beyazıd Karaman Beyliğine son vermek, meseleyi kökünden halletmek için kuvvetli bir orduyla Karaman üzerine yürümüştür. Savaşı kaybeden Alâaddin Bey Osmanlılar tarafından idam edilerek öldürülmüştür.

Bu seferle Karamanoğullarına ait toprakların güney kısımları dışında her

tarafı, Osmanlı topraklarına dahil edilmiş, Yıldırım Beyazıd yeni aldığı yerlere valiler ve muhafızlar tayin ederek Bursa'ya dönmüştür.⁶⁴

Beyazıd'ın 1402'de Timur'a mağlup olması üzerine Karamanlılar yeniden siyaset sahasında görünmüşlerdir. Mehmed Bey, Bursa hapisanesinden çıkartılarak Timur'un yanına getirilmiştir. Timur, Karaman vilayetini kendisine vermiştir. Karamanoğlu Ali Bey de kardeşine tabi olarak Niğde'ye hakim olmuştur.⁶⁵

II. Mehmed döneminde Karamanlılar oldukça güçlenmişler, bu güç ile Karamanoğulları 1402-1412 yılları arasında huzur ve sükun içinde yaşamışlardır.

Sultan II. Mehmed ile Osmanlı sultanı Mehmed Çelebi'nin arası 1413 yılında açılmış, II. Mehmed Bey, Osmanlıların Rumeli'deki gelişmelerine karşılık Mısır Memluklarına sığınmış, fakat hem Osmanlıların, hem de Memlukluların saldırılarına maruz kalmıştır. Bu saldırılar sırasında da Karaman toprakları talan ve tahrip edilmiştir. Son olarak da Osmanlıların elinde bulunan Antalya kuşatması sırasında bir top güllesinden isabet alarak şehit düşmüştür. Sultan II. Mehmed'in şehit edilmesinden sonra yerine II. İbrahim Bey geçmiştir.

II. Murad daha önce II. İbrahim'in kardeşlerini damat edindiği gibi II. İbrahim'e kardeşini, İsa Bey'e de kızını (veya kızkardeşini) vererek damat edinmiştir.

II. İbrahim Bey de Osmanlı nüfuzundan kurtulmak için fırsatlar aramış, isyanlarda bulunmuştur.

Rumeli'de haçlı, Anadolu'da Karaman oğlu ile aynı anda uğraşmaktan bunalan Sultan Murad, İslam alimlerine başvurarak Karamanoğlu için fetva istemiştir. 1444 Haçlı İttifakıyla Segedin barışından yaklaşık 1 ay sonra da Karaman üzerine yürümüş, her tarafı yakıp yıkmıştır. II. İbrahim Bey İçel'e kaçarak hayatını zor kurtarmıştır.

Bu savaş sonunda II. İbrahim Osmanlı hakimiyetini kabul ederek ağır şartları olan bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma yalnız II. Murad dönemini değil aynı zamanda Fatih dönemini de kapsayacak biçimde yapılmıştır.⁶⁶

II. Mehmed'in 1451'de II. Murad'tan boşalan Osmanlı tahtına geçmesi, İbrahim Bey'e yeni ümitler vermiş; Antalya'yı zaptetmek için o taraflara gitmiştir. Fakat Sultan II. Mehmet'in Karaman üzerine yürümesi kendisini tekrar barış yapmaya mecbur etmiştir.⁶⁷

Bu tarihten sonra da 1451 anlaşmasına uyarak dost geçinmiştir.

İbrahim Bey sağlığında oğullarının taht mücadelesine tanık olmuştur. 1464 yılında vefat edince tahta sağlığında Silifke valisi yaptığı ve veliaht ilan ettiği İshak Bey geçmiş, Konya Valisi olan diğer oğlu Pir Ahmet de Konya eşrafı ile birleşerek kendisini sultan ilan etmiştir. Böylece Karaman ikiye bölünmüştür.

Kardeşlerin bu taht kavgasında Pir Ahmet Fatih'e sığınmış İshak Bey de Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'dan destek almıştır.

Fatih yanına II. İbrahim'in üç oğlunu da alarak İshak Bey'in üzerine yürümüş, 1466 yılında, güçlü Osmanlı ordusu karşısında mağlup olan İshak Bey, Uzun Hasan'a sığınmış ve orada ölmüştür.

Bu olaydan sonra Sultan Pir Sultan Ahmet Bey, bölünmüş olan beyliğini tekrar bir araya getirmiştir. Osmanlı'ya verdiği sözden döneceğini hisseden Fatih, Pir Ahmet'in niyetini anlamak için yapacağı bir sefer için hazırlayarak Karaman'a sefer düzenlemiştir. Çetin bir savaş sonunda Pir Ahmet Mersin'e kaçmıştır.⁶⁸

Fatih bu seferiyle Konya'yı kesin olarak Osmanlı sınırları içine almış ve buraya oğlu Mustafa'yı umumi vali (beylerbeyi) tayin etmiştir.

Osmanlı kuvvetleri Karaman ilinden çekilince Pir Ahmed ile kardeşi Kasım Bey Konya üzerine yürümüşler, eski Karaman şehirlerini zaptetmişlerdir. 1471 yılında Osmanlılar yeniden Karaman şehirlerini zapta başlamış, Pir Ahmet mağlup olurken kardeşi Kasım Bey mücadele için geri çekilmiştir. 1473'te Otlukbeli zaferiyle Uzun Hasan da bertaraf edilince Karamanlıların güveneceği kimse kalmadığı için, Karaman illerini yeniden zaptla vazifelendirilen Gedik Ahmet Paşa'ya mağlup olan Pir Ahmet, ailesi ve hazinesi ile çok sarp olan Mennan kalesine sığınmış, hastalanarak burada vefat etmiştir.

Şehzade Mustafa'nın yerine Karaman Beylerbeyliğine getirilen Şehzade Cem, Karamanoğlu Kasım Bey'le dostluk tesis ederek onların kalbini kazanmıştır.

Fatih'in 1481'deki ölümü üzerine Beyazıd ile Cem arasındaki saltanat mücadelesinde de Kasım Bey, Cem'in tarafını tutmuştur.

Cem Sultan'ın Rodos'a sığınmasının müteakip Kasım Bey, Beyazıd ile anlaşmak mecburiyetinde kalmıştır. Cem'e yardım etmesini hazmedemeyen II. Beyazıd, Kasım Bey'in taraftarlarını ilk fırsatta dağıtmış, Karaman ilini kesin olarak Osmanlı vilayeti haline getirmiştir.

Karamanoğlu Kasım Bey'in ölümü ile yüz elli yıla yaklaşan Osmanlı-

Karaman münasebeti de sona ermiştir.

Bazı tarihçiler, 1483'de sona eren Karaman Devleti'nin tarihini 1487'ye kadar götürürler. Bunun sebebi, Karamanoğlu'nun kızından doğan Turgutoğlu Mahmud Bey'in Karaman Beylerinin isteği üzerine kısa bir süre için Karamanlıların başına geçmiş olmasıdır.⁶⁹

"Taht-ı Karaman" denen, merkezi Konya olan Karaman eyaleti, yani beylerbeyliği, önceleri seçkin Osmanlı şehzadelerine verilmiştir. Bu şehzadeler, "Taht-ı Karaman" da oturarak Karaman sultanı olmuşlardır. Daha sonra Karaman eyaleti, hanedan dışından beylere verilmiştir.

İmparatorluğun sonuna kadar, Tanzimat'tan sonra Konya vilayeti (eyaleti) denen Karaman beylerbeyliği, aşağı-yukarı tarihi Karaman Beyliği'nin sınırlarına tekabül ediyordu.

Karaman Beyliği (1250 - 1487) tahtına oturan ve Osmanlılar döneminde Karaman ilini yönetmek üzere görevlendirilen şehzadeler şunlardır :

- 1.Nure - Sufi Bey (Başkenti; Ereğli; 1250? - 1256?)
- 2.Kerümeddin Karaman Bey (Ermenek ; 1256? - 1261)
- 3.Şemseddin I. Mehmed Bey (1261 - 1283)
- 4.Güneri Bey (1283 - 19. IV. 1300)
- 5.Bedreddin (Mecdeddin) Mahmud Bey (19. IV. 1300-1308)
- 6.Yahşı Han Bey (Konya ; 1308-1312)
- 7.Bedreddin I. İbrahim Bey (1312-1333 + 1348-1349)
- 8.Alâaddin Halil Mirza Bey (1333-1348)
- 9.Fareddin Ahmed Bey (1349-2.I. 1350)
- 10.Şemseddin Bey (2.I. 1350-1351)
- 11.Hacı Sufi Burhaneddin Musa Bey (Mut; 1351-1356)
- 12.Seyfeddin Süleyman Bey (1356-1357)
- 13.Damad I. Alâaddin Ali Bey (1357-1398)
- 14.Sultanzade Nasıreddin (Gıyaseddin) II. Mehmed Bey (1398-1399)
- 15.Damad Bengi II. Alâaddin Ali Bey (1418-1419+1423-1424)
- 16.Damat II. İbrahim Bey (1424-1464)
- 17.Sultanzade İshak Bey (1464)
- 18.Sultanzade Pir Ahmed Bey (Konya; 1464-1469)

19.Kasım Bey (Silifke; 1469-1483)

20.Turgutoğlu Mahmud Bey (Silifke; 1483-1487)

Karaman tahtına oturan Osmanlı şehzadeleri (1466-1512)

1.Veliaht Şehzade Mustafa (Fatih'in oğlu) (1466-1474)

2.Şehzade Cem (Fatih'in oğlu) (1474 - 1481)

3.Veliaht Şehzade Damad Abdullah (II. Beyazıd'ın oğlu) (1481-1483)

4.Şehzade Şahinşah (II. Beyazıd'ın oğlu) (1483-1511)

5.Şehzade Mehmet Şah (Şehzade Şahinşah'ın oğlu) (1511-1512)

6.Şehzade Beyazıd (Kanuni'nin oğlu) (1546)

7.Şehzade Selim (II. Selim) (1558-1559)⁷⁰

6- MİLLİ MÜCADELE'DE KARAMAN

1919-1923 döneminde Karaman'da Milli Mücadelenin lehinde veya aleyhinde bir takım faaliyetler olmuştur. Bu faaliyetleri, gençlik yılları bu döneme tekabül eden araştırmacı-yazar D. Ali Gülcan ile Mehmet Armutlu'dan dinleyen Denктаş, özetle şöyle aktarmaktadır :

1919-1920 yılları arasında Konya mebuslarından Ayan Meclis üyesi Bozkırlı Zeynel Abidin, M. Kemal ve arkadaşlarının din düşmanı kişiler olduklarını kabul ederek halkı galeyana getirmiş ve coşkulu, gürültülü bir miting yapmıştır. Bu hadiseyi takip eden günlerde ise her yerde olduğu gibi Karaman'da da Müdafa-i Hukuk cemiyeti kurulmuş; cemiyetin reisliğine de Kaymakam Hayri Bey getirilmiştir.

Bu cemiyet, M. Kemal kuvvetlerine hem nakit, yiyecek, giyecek yardımı yaparak, hem de yetiştirdiği evlatlarını cepheye göndermek suretiyle Milli Mücadele'nin ortasında yer almıştır.

Konya'nın Çumra ilçesine bağlı Alibey Höyüğü Köyü'nde Mehmet Efendi adında birisi M. Kemal lehine çalışmalara başlamış, milli kuvvet ve çete kurarak Milli Mücadeleye yardımcı olmuştur. Ancak M. Kemal'in kendisini öldüreceği yolunda sözlerle kandırılan Mehmet Efe M. Kemal aleyhine yön değiştirmiştir.⁷¹

"Delibaş İsyanı" olarak tarihe geçen hadisede, 2-3 Ekim 1920 tarihinde, "Delibaşı" olarak şöhret bulan Mehmet Efe, Konya'yı basarak cezaevini boşaltmış, eline geçirdiği bütün memur ve subayları öldürtmüştür. Alâaddin

Tepesi'ne çekilmiş olan hükümet kuvvetleri de iki gün dayandıktan sonra Delibaşı'ya teslim olmuştur.⁷²

Delibaşı'nın Konya isyanını bastırmak için Adana, Afyon ve Ankara'dan milli kuvvetler gönderilmiş; fakat Delibaşı, Silifke'ye oradan da Mersin'e giderek Fransızlara sığınmıştır. Daha sonra İzmir'e ve İstanbul'a giden Delibaşı Mehmet 1921 de Yunan hizmetine girmiş ve oradan aldığı direktifle Konya'yı yeniden ayaklandırmak için geldiği Çumra'da arkadaşları tarafından öldürülmüştür.⁷³

C - KÜLTÜREL DURUM

Bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününe kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını çevresini ve dünyayı algılayışını açıklayan; geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir dizi beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne seren; bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler adetler zincirini ve bu zincirin köstekleyici ya da destekleyici halkalarını tek tek belirleyen⁷⁴ folkloru, toplumun ortak yaşama tarzını, düşünüş ve davranışını yansıtan, iç yüzünü tanıtip karakterini ortaya koyan⁷⁵ kültürün içinde ele aldık.

Çünkü folklor, kültürün içinde yer alan ve onu oluşturan temel unsurlardandır.

Karaman ve çevresi, gerek İslam'dan önceki dönemlerde, gerekse Türkler'in Anadolu'yu fethinden sonra hüküm süren Türk- İslam medeniyetlerinde en güçlü dönemlerini yaşayan beylikler, devletler ve hükümdarlıklar şeklinde idare edilmiştir. Bu nedenle Karaman il hudutlarında yaşayan halkın çok renkli bir kültür yapısı ve folklorik özellikleri bulunmaktadır. Orta Asya'dan gelen Müslüman Türklerin kendi özellikleri, bölgedeki yerli halkın ve sonradan göçlerle gelen toplulukların kültürel özellikleriyle yoğrulmuş ve Karaman'ın kendine has olan ve çevre illere göre bazı farklı özellikler arzeden kültürel yapısı meydana gelmiştir.⁷⁶

Karaman ve çevresinde yaşanan kültürel ve folklorik unsurların başında yaşayış şekli, giyim- kuşam, mahalli yemekler, inançlar, seyirlik oyunları, söylenceler, atasözleri, türküler, maniler vb. gelmektedir.

1 - YAŞAYIŞ ŞEKLİ

Karaman'a ve bağlı ilçe ve köylerinde bütün özellikleriyle Orta Anadolu yaşayış şekli hakimdir. Merkez dağ köylerinde ekim alanlarının darlığı nedeniyle, bilhassa 1960'lı yıllardan sonra Avrupa ülkelerinde çalışmak için büyük bir akın olmuştur.

Bu sebeple, Karaman dahilinde diğer illere oranla Avrupa'da çalışanların oranı oldukça yüksektir. Ova köylerinde ise bu durum biraz daha düşüktür. Halk daha çok kendi arazisi, bahçesi ve kendi işi ile uğraşmaktadır. Dağlık yerleşimlerde halk daha çok hayvancılıkla geçinir. Bilhassa koyun ve keçi beslenir. Bunun için buralarda hala yaylacılık geleneği geçerlidir. Bahar gelince halk yaylaya göçer. Sonbahar mevsiminde köylerine dönerler. Ova köylerinde ve yerleşim merkezlerinde ise yerleşik bir hayat hüküm sürer. Senenin her mevsiminde yöre halkı kendi evlerinde otururlar. Daha çok ziraatla meşgul olurlar. Bu yörelerde tarım modern usullerle, traktörle ve makinalı tarım şeklinde yapılır.

Ermenek yöresinde genelde yöre halkı, yazın kendi bağ ve bahçeleri ile meşgul olurken, kış aylarında Mersin, Adana ve Antalya gibi çevre illerde narenciye bahçesinde çalışır. Orada kazandıkları paralarla geçimlerini temin ederler. Çünkü, yörenin dağlık olması nedeniyle ekim alanları çok sınırlıdır. Bunun yanında meyve üretimi dışarıya satılacak kadar çok yapılmaktadır.

Kasaba ve köylerde evler en fazla iki katlıdır. Genelde tek katlı taş ve kerpiçten yapılma toprak damla kaplı binalar şeklindedir. Evler iki oda ve bir koridordan meydana gelen küçük yapılardır.

İl dahilinde dağlık kesimlerde bağcılık gelişmiş vaziyettedir. Genelde "bu yörede yaşayan insanların tek geçim kaynağıdır" da denilebilir. Arıcılık da bazı yörelerde gelişmiş durumdadır. Bilhassa Taşkale yöresinde halıcılık (Kızıllar Halısı) tarihi bir geçmişe sahiptir. Diğer dokuma çeşitlerinden kilim, palaz ve tülü dokunmakta, ayrıca kıl dokuma işleri yapılmaktadır.

İl dahilinde genelde aileler, küçük aile tipi dediğimiz anne, baba ve çocuklardan meydana gelen aile şeklindedir. Ancak bazı dağlık yörelerde bu husus büyük aile tipine dönüşür. Büyük baba, büyük anne, çocuklar, torunlar hep bir arada yaşarlar.

İl dahilinde köy ve kasabalarla ilçeler ve il merkezinde iki türlü yaşantı söz konusudur. Birinci kesim devamlı merkezde oturan işçi, memur ve çiftçilerden

oluşan işlerini merkezden yürüten insanlardır. İkinci kısım ise belirli bir süre merkezde kalıp, diğer zamanlarında başka bir yere göçen insanlardır. Bunlar genelde merkeze bağlı yakın köylerde yaşayan, işlerin açıldığı bahar ayında tarladaki, bahçedeki işlerini takip için şehirden köy ya da yaylalara göçen, 5-6 ay kadar çalışıp, işlerin bitiminde tekrar şehire dönen insanlardır.⁷⁷

2 - GİYİM - KUŞAM

İl dahilindeki köyler arasında giyim ve kuşamda ufak tefek farklılıklar olmasına rağmen, genelde birbirine benzemektedir. Yaşlı kadınlar başlarına "fes" giyer, başlarını örter, bellerine ipekten dokunmuş kırmızı renkli kuşak kuşanır, "şayak" denen kumaştan bolca dikilmiş şalvar giyerler. Orta yaştaki kadınlar kirlilik tutar, entari giyerler. İhtiyar kadınlar "penez" denen gümüş para dizilmiş olan fes takar ve zıbın giyerler. Bütün bunların yanında, il ve çevresinde kadınların büyük çoğunluğunun giydikleri giysiler şalvardır. Şalvarın üstüne poşu denen büyükçe bir örtü örterler. Normalde günlük yaşantılarında başlarına yaşmak denen, kenarı işlemeli başörtü veya beyaz çember örterler. Takı olarak kadınlar altın bilezik, kolye, küpe ve sarı lira takarlar.

Erkeklerde ise ; ihtiyarlar ve gençler arasında fark vardır. Yaşlılar bellerine kuşak bağlar, şalvar denen bol pantolon giyerler, başlarına genelde "takke" giyerler. Yaşlıların giydiği pantolonlar, elde dokuma, yünden yapılmış şalvar veya "şayak" denen giysilerdir. Kışın giydikleri arasında yünden dokunmuş yün çoraplar vardır.

Kadınlar özel günlerinde, düğünlerde, bayramlarda, hacı karşılama merasimlerinde "çakma" denen üzeri işlemeli giysiler giyerler.

Sudurağı kasabasında kadınlar eşarpların üzerine beyaz bir çember bağlarlar ki bu da evliliklerinin işaretidir. Boyalı köyünde kadınlar bellerine kuşak bağlarlar, eskiden ayaklarına ayakkabı olarak giydikleri çarık şimdi ortadan kalkmıştır.

Sarıveliler ilçesinde yaşlı kadınlar başlarını ve yüzlerini örtmek için "Mahrama" denen bir örtü örterler.

İl dahilindeki en farklı giyim kuşam merkeze bağlı Taşkale kasabası kadınlarının giyim ve kuşam şeklidir. Kendilerine mahsus özel bir şalvar giyerler⁷⁸ ki bol, siyah renkte, yünlü kumaştandır. Bellerine kırmızı enli kuşaklar takarlar. Başlarında oyalı çemberle süslü fesleri büyük hotuz şeklindedir. Bu ho-

tuzların önünde altın, beşibiyerde sallanır. Baş örtüleri de bellerine kadar iner. Bu giysilerin hemen hepsi yünden kendi dokumalarıdır.⁷⁹ Bu tür giysi nerede görülürse hemen Taşkale kasabasının giyim şekli olduğu akla gelir. Ancak bu kıyafet bu gün sadece yaşlılarda giyilmektedir.⁸⁰

Kalaba ve İhsaniye köylerinde nişanlı erkek düğünden önce arka cebine ve boynuna işlemeli mendil takar. Böylece nişanlı olduğu anlaşılır. Bu mendillere "dokuzbaş" denir. Nişanlı kız, bunları günlerce göznuru dökerek yapar. Boyundan arkaya doğru atılan işlemeli mendillere "kamuşlı" adı verilir. Bu mendilleri erkek, nikahı kıydıktan sonra takar. Kadınların hotuz başlıkları önündeki altın ve gümüş paralar oğlanın hediyesidir.

Hotuzun altında göklü yazma çeki, başın yanlarında "yanaklık" ya da "suratlık" ipekli çeki, dize kadar beyaz yazma, humayin örtü, boyunda gümüş gerdanlık, işlemeli bez pul pulatalı, belde, bel peşkiri ve yan peşkiri giyilir. Şalvar; alaca, yün dokuma, parçalar büzmeli, kunduralar çevrim nalçalıdır.⁸¹

Yeni yetişen gençlik, gerek il dahilinde Avrupalı işçilerin çok olması ve gerekse halkın modern yaşantıya uyma çabaları, bilhassa şehir merkezinde insanları günün modasına uygun giyinmeye doğru yöneltmektedir.⁸²

3 - YEME - İÇME

Karaman yemekleri, tarımla uğraşan toplumların yemeklerinin özelliklerini yansıtır. Karaman'da yiyeceğin bol olduğuna dair şu tekerlemeler söylenir.

"Karaman okkası

Çelebi lokması"

"Karnım aç

Karaman'a kaç"

Muhtemelen bir kıtlık dönemine rastgeliğinden buna bir de "Karaman benden de aç" tekerlemesi eklenmiştir.⁸³

Karaman'ın Helvacılar Çarşısı denilen yerinde 30- 40 yıl önce susamlı, cevizli helva çeşitleri yapılmakta ve bunlar yurt dışına ihraç edilmekteymiş. Bugün ise bu çeşit helva imal eden bir kaç dükkan kalmıştır.

İl dahilindeki yerleşim birimleri arasında yemek çeşitleri bakımından büyük farklılık görülmez. Genelde yemek çeşitleri aynı veya birbirine yakındır. Bunlara rağmen il merkezinde, bağlı ilçe ve köylerde değişik Türk boylarının yerleşmiş olması bazı yemeklerde farklılık meydana getirmiştir. Mesela il

merkezinde bulunan Tatar ve Çerkezlerin kendilerine mahsus bazı özel yemekleri vardır. Ayrıca merkezde ve çevre köylerde oturan ve "macır" diye bilinen muhacirlerin kendilerine has bazı özel yemek çeşitleri vardır.

İl dahilinde hemen hemen her yemekte pilav yer almaktadır. Bilhassa düğünlerde, sünnet düğünlerinde, cenaze yemeklerinde etli pilav çokça yapılır. Bunun yanında etli ekmeğe yine bu tür merasimlerde sık sık yapılan yemek çeşididir. Ayrıca bilhassa kış gecelerinde çeşitli toplantı ve eğlencelerde yapıp büyük bir iştahla içilen "arabaşı" yemeği oldukça meşhurdur.⁸⁴

Ermemek'te çok yapılan kabul günlerinde misafirlere de ikram edilen bir diğer yemek de "batırık" (batırma) dır. Batırık, Ermemek'li bir aşığın, Ali Ağa'nın koşmasına da konu olmuştur :

" Batırmadır kadınların alayı
Et olmasa ceviz, kendir kolayı
Şimdi buldu bulgur küpü belayı
Yandı canım batırmanın elinden"⁸⁵

Yazın her yerde olduğu gibi Karaman'da da sebze yemeklerini bolca görmek mümkündür. Sebze yemeği olarak en çok patlıcandan yapılan ve güveç yemeğini hatırlatan "calla" yapılmaktadır.

Önce yağa, sonra pekmeze batırılarak muska şeklinde sarılmak suretiyle meydana getirilen yuka (yufka) ballaması ile erişte gibi kesilerek kavru lan ve üzerinde tereyağı, ceviz ve tatlı dökülerek yapılan köy kadayıfı Karaman tatlıları içinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, keyvan tatlısı, kıvrıma, kadayıf, pekmez helvası (ferfere), kuru kayısı yağlaması, hoşmerim, guymak, kaygana, köhtü tatlısı, çilli tatlısı, palize, öküz helvası, büzme, zerde gibi daha bir çok tatlı, Karaman mutfağı içinde yer almaktadır.

4 - İNANIŞLAR

Yunus Emre'nin babasının, tekkesini kurduğu yer diye bilinen ve Aşıklar Öreni diye adlandırılan direklerin altından geçildiğinde bütün ağrı ve sızuların geçeceğine inanılır.

Huysuz olan, devamlı ağlayan ve uyumayan çocuklar, "Demir Çömlek" türbesine götürülür.

Karaman'ın İbrala köyünde, toprak dam örtülü, içinde sanduka bulunan

bir yer vardır. Sandukanın ortasından açılan delikte bulunan ince kumun elle alınıp yalanması halinde hastalıkların iyileşeceğine inanılır.

Erkek çocuğu olmayan annelerin değirmen üstündeki delik taşın içinden geçtiğinde, çocuğunun olacağına inanılır.

Mirav Çeşmesi'nin karşısındaki mescitte bulunan tek tunç ayakkabının içinden su içenlerin bütün hastalıklarının iyileşeceğine inanılır. Fakat bu ayakkabı kaybolmuştur.

Hisar mahallesindeki Saçaklı Kara Müftü'nün mezarı haksızlığa uğrayanların ziyaret yeridir.

Hamza Zindanı'nın yanındaki yüksek kayanın üstündeki deliğe elini sürenlerin bahtının açılacağına inanılır.

Fisandın Köyü'ne giden yolun üstündeki delik taştan üç defa geçenlerin talihlerinin açılacağına, çocuğu olmayanların çocuğunun olacağına, yürümeyen çocukların ise yürüyeceğine inanılır.

Sözü edilen bu türbe ve ziyaret yerleriyle ilgili olarak geliştirilen inanışların dışında davranış haline gelen bazı inanışlar daha vardır :

Ölen kişiler adına Perşembe akşamı balmumu kokutulur.

Yeni doğan çocuk kırk günlük oluncaya kadar o eve, yeni gelin girmez.

Cuma günü ev temizlenmez.

Tencerenin kapağından yemek yiyince kısmet kapanır.

Üst üste kına yakılmaz.

Misafir arkasından ev süpürülmez.

Doğum yapan kadına, al basmasın diye kırmızı yazma bağlanır.

Çatıya (evin damına) saksığan konması misafir gelmesine işaret eder.

Baykuş ötüşü uğursuzluk getirir.

Ayna kırılması ve merdiven altından geçmek uğursuzluktur.

Dolu afeti olduğunda yağın doludan bir evin ilk doğan çocuğunun kohnuna katılır. Bununla dolunun duracağına inanılır.

Nazar değen kişi için kibleye bakan kapının eşliğinden kıymık parçası alınarak, üzerlikle birlikte tütsülenir.

Diğer bir adet "kurşun dökme" adetidir.

Düğün sonunda eve gelen gelin, kapıya sürülen balı yalar.

Sarılık hastalığında çocukların alınları çizilir ve kanatılır.

Cenazeden dönen birisi eve girmeden önce ahıra girer, doğrudan eve girmek doğru sayılmaz.

Hamileyken, tavşana, deveye bakılmaz, ciğer yedirilmez.

Kırk gün içinde doğan çocuklar birbirine gösterilmez, eğer gösterilirse kırk baskını olur.

Kadın hamileliği esnasında karadut yerse, çocukta karadut şeklinin çıkacağına, ayva yerse gamzeli olacağına, ciğer yerse kaşındığı yerde ben olacağına inanılır.

Bazı kaşıntıların (kurdeşen) dört yolun ortasında köpek gibi havladığında geçeceğine inanılırken : "temreği" olarak adlandırılan bazı kaşıntıların ise ocak vazifesi gören kişilere tükürtülmesi veya yazdırılmasıyla geçeceğine inanılır.⁸⁶

5 - SEYİRLİK OYUNLARI

Karaman ve çevresinde, düğünlerde oynanan seyirlik oyunlarında Türklerin Orta Asya kaynaklı ritüellerinin kalıntıları görülmektedir.

Karaman'da köylerde halen oynanmakta olan seyirlik oyunlarından bazıları şunlardır:

Dede Oyunu: Dede oyunu çoğunlukla çocuklar arasında, Recep ayının ilk perşembesinde, gece oynanır. Oyuna bazen büyükler de katılır. Bugün bu gelenek yok olmuştur. Fakat 15-20 yıl öncesine kadar yapılmaktaydı.

Arap Oyunu: Oyuna kambur, arap, efe, kız, (kız kılığında girmiş erkek) oyuncular katılır. Düğünlerde oynayan kızları kaçırma, gelinin atının önüne yatıp bahşiş alma gibi oynanan bir oyundur.

Saya- Giden Törenleri : Bereketi sembolize eden bir kutlamadır. Kuzuların doğmasına bir ay kala, 28 Şubat'ta bu törenler başlatılır. Saya oyununda saya manileri söylenir.

Bunlardan başka Karaman köylerinde deve adam, kadı, tilki, cingilli, şih, ayı gibi seyirlik oyunları da sergilenir. Ayrıca kışın odalarda oynanan sıra oyunlarının da hayli ilginç yönleri bulunmaktadır.⁸⁷

6 - SÖYLENCELER

"KARAMAN'IN KOYUNU" DEYİŞİNE İLİŞKİN SÖYLENCELER

Karaman bir zamanlar bir tepe üstüne kurulu büyükçe bir kasabadır. Günün birinde kaleyi kuşatan düşman geceyi beklemeye başlar. O sırada Karaman'daki askerler başka bir seferdedir, kaleyi savunacak kimse yoktur.

Düşünüp taşınan yaşlılar bir kuruluş yolu bulamaz. Topal Memiş adlı bir çoban "Karaman'da ne kadar koyun, koç varsa toplayalım, boynuzlarına fenerler takıp bayır aşağı sürelim. Düşman belki çok kalabalık olduğumuzu sanır kuşatmayı kaldırır" der.

Çobanın dediği yapılır. Boynuzları ışıklı sürü aşağıya doğru inmeye başlayınca kuşatmacılar bozguna uğrar. Askerler, canlarını kurtarmak için kaçmaya başlar. Durum sonradan anlaşılınca da iş işten geçmiştir. "Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu" deyişinin bu olaydan kaynaklandığı söylenir.

Bir başka söylenceye göre de deyiş şöyle bir olaydan kaynaklanmaktadır:

Karamanoğlu Mehmed Bey, bir akında yaralanır. Çelebi Mehmed Bey'in huzuruna getirilir. Bir daha Osmanlı topraklarına akın yapmayacağına ant içmesi istenir.

O da koynuna sakladığı güvercine dokunarak, "bu can bu tende oldukça Osmanlılar'a bir daha saldırmayacağım" der. Dışarı çıkınca koynundaki güvercini salıverir, yemin de bozulmuş olur.

Bu olay üstüne, aslı sonradan ortaya çıkan işler için "Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu" sözü halk arasında yayılır.

KARAMAN'DAKİ KARADAĞ'A İLİŞKİN SÖYLENCE

Karaman'ın kuzeyindeki Karadağ ve buradaki Binbir Kilise, çeşitli söylencelere konu olmuştur. Biri şöyledir :

Aşık Kerem, Aslı'yı ararken Karadağ'a gelir. Zorlu bir fırtına çıkmış, yolunu yitirmiştir. Gönülden bir "ah" çekerek sazını eline alır ve şöyle ilenir :

Üstüne karalar giyesin dağ hey
Yanarım sevdadan dumanım tütmez
Sen de benim gibi yanasın dağ hey
Bellerin yol vermez bülbülün ötmez

Fırtınadan sonra Kerem yolunu bulur. Uzaklaşırken ardına dönüp bakar ki dağ cayır cayır yanmakta ... O günden sonra kara bir dağ olur, ne gülü kalır, ne bülbülü. Adına da Karadağ denir.⁸⁸

7 - ATASÖZLERİ

Sen düzene kadar, düğün evi bozultur.

Sen evip devinene kadar, allı evlenir, pullu çıkar
Oluk başında oynayan çark evinde bulunur
Yeni bardağın suyu tatlı olur.
Deli yuya yuya (yıkaya yıkaya), uslu (akıllı) geye geye (giye giye) eskidir.
Gayitli (gayretli) başa kar yağmaz.
Deve büyük ot yer, şahin küçük et yer.
Avrat var arpa unundan aş yapar, avrat var buğday unundan keş yapar.
Oğlunu seven hocaya vermez, kızını seven kocaya vermez.
Altın küçük, cürmü büyük.
Kurttan koyun doğar mı ?
Kardeşin kardeşe küslüğü, el yumruğu ene (ine) kadar olur.
Oturma yatarsın, yatma uyursun.
Artık aş karın ağrıtmaz.
Karnı doyuk olanın, burnu büyük olur.
Acıkan doymam, susayan kanmam sanır.
Bıçağı kestiren suyu, insanı sevdiren huyu
İnersin gönül inersin, attan iner eşeğe binersin, eşekten iner yaya yürürsün,
yaya da yürümez sürünürsün.
Kalbur tekerlendi öküz ölecek, ne halimiz var ele gülecek.
Eğri ağaçtan doğru pergel çıkar mı?
Ağaca çıkan keçinin, dala bakan oğlağı olur.
El deliye, ben akıllıya hasretim.
Adam adam kadrini, sarraf altın kıymetini bilir.
Adamın yere bakanından, suyun sessiz akanından kork.
Alçak yere yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır.
Arsızın yüzüne tükürmüşler, yağmur yağıyor demiş.
Avrat var adamı kara toprak yapar, avrat var adamı yeşil yaprak yapar.
Ürmesini bilmedik it, sürüye getirir kurt.
Kaval elin, yel Allah'ın, çal Allah'ım çal.

I. B Ö L Ü M

A - KARAMAN'DA AŞIKLIK GELENEĞİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Aşık tarzı şiir geleneğimizin köklerini İslamiyet öncesi Türk kültürel hayatında bulmak mümkündür. Başlangıçta dini, sonra sihri - dini⁹⁰ biçimde terennüm eden "Tongozlar'ın Şaman, Yakutlar'ın Oyun, Altay Türkleri'nin Kam, Kırgızlar'ın Baksı-Bahşı, Oğuzlar'ın Ozan" dedikleri⁹¹ şairler vardı.

Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasında çok eskiden beri bilinen ve büyük bir ihtimalle, Oğuzlar daha Seyhun kıyılarında otururlarken halk musikişinası olarak kahramanlık olaylarını, savaştaki başarıları, toplumun ortak duygularını kopuzları eşliğinde dile getiren, büyücülük ve hekimlik yapan ozanlar, toplum üzerinde tarih boyunca etkin bir yere sahip olmuşlardır.⁹²

Aşıklık geleneğinin, eski ozanlık geleneğinin bir devamı olduğu konusunda birleşen araştırmacılar "ozan" kelimesinin etimolojik gelişimi üzerinde dururlarken: "eski Oğuz kabileleri arasında, İslamiyet'in kabulünden önce ve sonra görülen "ozan" adlı saz şairi tipinin, çeşitli içtimai amillerin tesiri altında"⁹³ yavaş yavaş değişerek nasıl "aşık" tipi oluşturduğu konusuna da açıklık getirmekte-dirler.

Ozanlar hakkında elde bulunan ilk tarihi bilgiler, Attila devri (5.Asrın ilk yarısı) ne aittir. Kaynaklara göre Attila'nın ordusunda, şair ve mızıkacılar vardı. Onun ziyafetlerinde bu şairler, Attila'nın kahramanlıklarına, zaferlerine dair inşad ettikleri şiirleri okurlardı.⁹⁴

İslamiyettin önce, Türk devletlerinden Hunlar'da, Tukeyular'da, Uygurlar'da askeri mızıkalar bulunduğu göz önüne alınırsa, Türkler'de İslamiyettin önce, halk şair-musikişinaslarının bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.⁹⁵

Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra da ozanların varlığı görülmüştür. Türk sülalesi tarafından kurulan ve ordusunun mühim bir kısmı Türk'lerden oluşan Gazneliler devrinde, gerek Doğu Türk lehçesi ile, gerek Batı Türk, yani Oğuz Lehçesi ile şiirler yazılmıştır. Bu netice, bize, Gazneli ordularındaki Türk kabileleri arasında halk şairleri bulunduğunu göstermektedir. Karahanlılar devrinde, Türk halk şairlerinin bulunduğunu, Divan-ı Lugati't Türk'teki halk edebiyatının zengin örneklerini göstermektedir.⁹⁶

XV. yüzyıla kadar varlığını devam ettiren Ozan'ın yerine XIII. Yüzyıldan başlayarak yavaş yavaş ilerleyen ve XVI. Yüzyılda belirginleşen aşık terimi, bu

yüzyıldan itibaren belli özelliklere sahip şairlerin genel adı haline gelmiştir.⁹⁷

Fuad Köprülü, ozanların 16. yy'da "aşık" adını almalarının sebebinin Tekke Edebiyatı'nın tesiriyle "ozan" tabirinin küçük görülmesi ve 16. yüzyılda maddi manevi kültür seviyesi yükselen tekkelerin yaydığı tasavvuf havasıyla dolan büyük şehirlerde yetişen saz şairlerinin, köy ve aşiret çevrelerinde yetişen şairlerden kendilerini ayırmak istemeleri olarak göstermektedir.⁹⁸

Ali YAKICI; 13. asırda mutasavvıf şairlerin kolay anlaşılır ve açık Türkçeyle, Türk halkı arasında kullanılan vezin ve şekillerle eserler meydana getirmelerinin "aşık tarzı" olarak müstakilleşen ozanlık sistemini tesiri altına aldığını, Aşık Edebiyatı'nın, 13. asır Anadolu'sunun karışık ortamında filizlenen tasavvufi zeminde geliştiğini ve tasavvuf'tan uzak kalmadığını söylemektedir.⁹⁹

Aşık Edebiyatı'nın, Türklerin İslamiyeti kabul etmeleriyle birlikte, Anadolu'ya gelmeden önce teşekkül eden Tekke Edebiyatı'nın Anadolu'da teşekkül eden bir paralelinden doğduğu, bir çok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir.¹⁰⁰

Aşık tarzına kaynaklık eden sofiyane Tekke Edebiyatı'nın kuruluşunda hizmetleri geçen ve ilk sofiler olarak kabul edilen Kadiri, Bektaşî, Nakşî dervişleri katiyete yakın bir ihtimalle "Hoca Ahmet Yesevi" isiminde Horasanlı bir Türk sofinin ve onun muakkiplerinin tesiri altında kalmışlardır. Yunus Emre'nin Aşık ve Tekke edebiyatları üzerindeki tesirinin Ahmet Yesevi'nin Türkistan'daki tesirlerine çok benzediğini söyleyen Umay Günaya¹⁰¹ ilave olarak Yakıcı, bunlara Mevleviliği de katmakta ve Konya aşıklık geleneği üzerindeki etkilerinden söz etmektedir.¹⁰²

Karaman aşıklık geleneği üzerinde de Mevleviliğin ve Yunus Emre'nin etkisinin olduğu görülmektedir.¹⁰³

13. asır Tekke Edebiyatı'nın yanında halka yakın bir ladini edebiyat ihtiyacı ile saz şairliği de bu zaman başlamış ve zaman zaman dini ve milli eserler meydana getirmiş olmalıdır. Çünkü, 16. asırda kendini gösteren ve Tekke Edebiyatı'nın dışında kalan Aşık Edebiyatı'nın "beş asır sonra birden bire İslami biçimde ortaya çıkması mümkün değildir."¹⁰⁴

XV. yüzyıldan sonra din-dışı duygularla söyleyen saz şairlerinin ürünleri yazılı olarak ele geçmeye başlamıştır. Aşık ünvanını alışları ise bu asırdan sonradır.

Aşık adı altında toplanan şairler yer yer "saz şairi, halk şairi, meydan şairi, ozan" gibi adlarla anılmaktadırlar.¹⁰⁵

"Aşık Edebiyatı ferdi bir edebiyat olduğu kadar bir gelenek edebiyatıdır".¹⁰⁶ Bu gelenek içinde, hepsinde ortak olan özellikler vardır. Deyişlerini hece vezniyle, saz eşliğinde irticalen söylerler, dilde sadelik ilkesine bağlı kalırlar.

Din-dışı halk edebiyatı geleneklerini bütün özellikleriyle benimseyip sürdüren Karacaoğlan olmuştur. Karacaoğlan, yerleşik düzenin şiiri olarak görülen aşık şiirini konar-göçerlerin arasına taşımış; böylece Güney'de, özellikle Çukurova, Toroslar, Gavurdağları Türkmen aşiretlerinin sesi Türk Halk Şiiri'nde duyulur olmuştur.¹⁰⁷

Türk halk şiirini etkileyen birçok faktör aynı şekilde Karaman Aşıklık Geleneği'ni de etkilemiştir.

13. asırda Karaman ve Konya çevresi büyük bir medeniyet sitesi durumundaydı. Karamanoğlu Mehmet Bey Türkçeyi devlet dili olarak ilan etmiş, Mevlana gibi bir dahi mürşit, ailesi ile birlikte Belh'ten kalkıp gelmiş ve önce Karaman'a yerleşmiştir. Tasavvuf edebiyatının ilk temsilcilerinden kabul edilen Yunus Emre, Karaman'da yaşamış, aziz hatırasına bir türbe bırakmıştır. Karaman-Ermenek-Mut üçgeninde kalan coğrafyada, geleneğin güçlü sesi Karacaoğlan sazıyla, sözüyle yer yer Karaman'a seslenmiş, orayı mekân tutmuştur.

Bir milletin tarihi ne kadar eski olur ve tarihi içinde yer alan sosyal olaylar ne kadar fazla cereyan ederse, o millet o ölçüde zengin bir kültür varlığına sahip demektir. Anadolu'da, Selçuklular'dan sonra kurulan beylikler arasında en güçlüsü Osmanlılar ve Karamanoğulları'ydı. Karamanoğulları, kendilerine merkez olarak Karaman'ı seçmişlerdi. Osmanlılarla en çok mücadele eden ve XV. yüzyıla kadar varlığını en uzun süre devam ettiren de Karamanoğulları Beyliği'ydi. Osmanlılarla olan bu mücadeleler, Karamanlı aşıkları da etkilemiş, onlar da ister istemez bu mücadelenin içinde kendilerini bulmuşlardır. Olaylara şiir söylemiş, ağıtlar yakmışlardır.¹¹⁰

Karamanlı şair Ayni, Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesinde Cem Sultan'ın tarafını tuttuğu, onu methettiği için uzun süre Osmanlı "Şuara Tezkirelerin"de yer almamıştır. Bu sebeple, o dönemin Karamanlı şairleri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.¹¹¹

Karamanoğulları dönemindeki edebiyat çalışmaları hakkında bilinenler de

çok fazla değildir. Lâtifi ve Sehi Bey tezkireleriyle, Eğirdirli Hacı Kemal'in Beyazıt Genel Kitaplığı'nda bulunan "Camiü'n-nezir" indeki manzumelerde Karaman'lı şairlere rastlanmaktadır.

Şairler tezkiresi sahibi Lâtifi, Konya (Karaman)'lı Nizami'den bahsederken, genç Nizami'yi, üstad Ahmet Paşa'dan üstün tuttuğu görülür.

Bu sebeptendir ki Uzluk, "bütün bilgiler gibi şiir de güzel sanatlarda kendinden yıllar önce işlenmiş, üstünde çalışılmış bir emekle gelişir. Eğer Nizami Ahmet Paşa'dan daha büyük bir şair ise o halde Nizami'den önce Konya (Karaman) ve dolaylarında başka büyük şairlerin yetişmiş olması, onların kalemleri, gönülleri, dilleri ile incelenmiş, güzelleşmiş bir Türk dilinin bulunmuş olması gerekir" demektedir.¹¹²

Karaman Beylerinin sarayları alim ve şairlerin, diğer sanatçıların korunduğu ve toplandıkları yerler olmuştur. Beyler, bunları daima gözetmiş, yardımlarını ve iltifatlarını esirgememişlerdir. İbrahim Bey, sanatçılara topraklar verdiği gibi onlardan vergi de almamıştır.¹¹³

Osmanlı hakimiyetini tanımadan, bilim ve sanattaki üstünlüğünü onlara kaptırmadan önce Karamanlı Beyliği diğer Anadolu beylikleri arasında çok ileri bir durumdaydı. Daha sonraları, Şehzade Cem'in Karaman valiliği zamanında, Şehzade'nin etrafında hemen bir şiir ve sanat çevresinin kurulabilmiş olması, Karaman'da kültürel ortamın ne kadar hazır olduğunu gösterdiği gibi, Beyliğin eski kültür zenginliğinin bir devamı olarak kabul edilmesi bakımından da önemlidir.¹¹⁴

16. yy'dan itibaren aşıklik geleneğinin Anadolu'daki gelişimine paralel olarak, Karaman'da da buna benzer bir gelişimin olması tabidir.

Yazılı belgelerin azlığı ya da hiç bulunamayışı sebebiyle, 19. yy'a kadar medrese çevresinde yetişip, şiirlerini topladıkları divan, cönk, mecmua gibi yazmalarla, eserlerini günümüze ulaştıran şairlerin dışında kalan diğer halk şairleri hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamıştır.

19. yüzyıl ortalarında Karaman'lı Aşık Gufrani ve Kenzi gibi iki güçlü ses bize Karaman'da geçmişten getirilen bir geleneğin habercisi olmuştur.

B- KARAMANLI AŞIKLIK GELENEĞİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN UNSURLAR

1-MEVLEVİLİK TESİRİ

İslamiyetin kabulünden sonra, değişen sosyal yaşam ve buna bağlı olarak edebi anlayış ve müesseselerin de değişmesi tabiidir. "Aşık Edebiyatının en eski Türk Edebiyatı temsilcileri olan ozan-baksı şair tipinin ve bunların mensubu bulunduğu edebiyat geleneğinin Anadolu'da tasavvufi cereyanlar ve tarikat edebiyatlarının da tesiri altında kalarak İslami akidelere uygun yeni bir terkip olduğu"¹¹⁵ Umay Günay'la birlikte Nesip Yağmurdereli, Cahit Öztelli, İlhan Başgöz gibi hemen hemen bütün araştırmacılarca kabul edilmektedir.¹¹⁶

Köprülü, Aşık Edebiyatı'nın "Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra Anadolu'ya gelmeden önce teşekkül eden bir paralelinden doğduğu"nu belirtmektedir.¹¹⁷

Bunlara, Konya ve çevresindeki aşıklık geleneği üzerinde etkili olan Mevleviliği de ilave edebiliriz. Anadolu'nun büyük medeni merkezlerinde, 13. asırda başlayan ve daima artarak Türkmen beyliklerinde ve Osmanlılar'da devam eden Mevlevilik cereyanı Mevlana'nın şahsiyeti ile sıkı sıkıya bağlıdır. Etrafına her tabakadan ve her milletten insanlar toplamakla beraber, o hayatında bir tarikat kurmamıştır. Fakat, Orta Asya'ya kadar yayılan büyük şöhreti sayesinde, takipçileri vasıtasıyla her tarafta Mevlevi zaviyeleri açılmış, daha sonraları tarikatın ayin ve erkanı şekillenmiştir.¹¹⁸

13. yy'da Anadolu'da kurulan Türk edebiyatının daha sonraki yüzyıllarda gösterdiği gelişmede iki büyük şairin önemli rolü olmuştur. Ana kaynak durumunda olan bu iki şair, Mevlâna ile Yunus'tur. Türk Edebiyatı yüzyıllar boyu bu iki kaynaktan feyz alarak yeşermiş, dal budak salarak meyvalar vermiştir.

"Ne Mevlâna ne de Yunus Emre, belli bir zümreyi etrafında toplayan birer tarikat kurucusu olmamışlardır. Her ikisi de bütün insanların gerçeğe, doğruya, iyiye ve güzele yöneltmeye çalışmışlardır. Bundan dolayıdır ki daha sonraki yüzyıllarda her zümreden, her tarikattan bütün Türk halkının gönlünde taht kurmuşlardır. Heceyi kullanan halk ozanları, serbest nazımla yazan, hatta aruzu kullanabilen şairler Mevlâna pınarında yıkanarak onun yaşama sevincinde ve insan sevgisinde birleşmektedirler."¹¹⁹

Şiir, musiki ve sema, Mevlevi tekkelerinde büyük bir rağbet görmüş, Mevlevi şeyhleri siyasi-dini bütün hareketlerden daima uzak durarak içtimai nizamın muhafazası için samimiyetle çalışmışlardır. Osmanlılar devrinde Mısır, Suriye, Irak, Azerbeycan'dan başlayarak "Peçu'ya", yani Macaristan içlerine kadar birçok Mevlevi zaviyeleri açılması ve mahdut bazı zamanlar dışında, hükümetler tarafından asla takibata uğramaması bundan dolayıdır.

Anadolu'da ve Rumeli'de yetişen Türk şairlerinden büyük bir kısmının Mevlevi tarikatına mensup olmaları sebebiyle, edebiyatımızın gelişmesinde Mevleviliğin tesiri açıkça görülmektedir. Acem kültürünün adeta birer merkezi olmakla beraber Mevlevi tekkeleri, medresenin taassubuna karşı, Türklerde klasik şiir ve sanat zevkinin gelişmesine büyük hizmet etmiştir.¹²⁰

Cumhuriyetten sonra Tekke ve Zaviyeler kanunu gereğince bir çok tekke kapatılırken, Mevlevi tekkeleri kısmen de olsa bu kanunun dışında bırakılmıştır. Rüştü Şardağ, Atatürk'ün Mevlevi tekkelerinin kapatılmasına karşı oluşu hususunda şu görüşe yer vermektedir :

"Büyük Atatürk'ün, dejenere oldukları, artık toplumda gereklilikleri kalmayan tekkeleri kapatmasına karşın hala tarikat bağlılıklarını zararsız bir sevi ve duyu halinde içlerinde yaşatanlar, dinlerin kardeşliğine uzanmış, sınırları ve milliyet burçlarını yıkıp geçmiş olan Mevlana'dan bir tarikat kıvancı yudumlayarak avunuyorlardı."¹²¹

Mahmut Ragıp Gazimihal, Mevleviliğin musikiye tesirini şu sözlerle belirtmektedir :

"Anadolu Selçukilerinin başkenti iken Konya'da musikinin türlü kollarıyla ne kadar yaygın ve verimli bir durumda bulunmuş olduğunu ilk edebi kaynaklar (1084-1299) bize göstermektedir. İşte ünlü Türk şairi ve mutasavvıfı Celaleddin-i Rumi ve Mevlevilik, böyle bir sanat bolluğu ortasında tutunmuştu.

Ayininde saz, ses ve raksa geniş ölçüde yer vermiş olmasının sebebinin bu bolluk bile açıklamaya yeter. Kaldı ki yeni tarikatın, musikinin eski bolluğunu daha da canlandıracağı açıktı."¹²²

Mevlevi tekkelerinde edebiyat ve musiki üzerine çalışmaların yapılmış olması, sanat öğrenimleri yapılması bu yerlerin adeta birer güzel sanatlar akademilerine benzetilmesine vesile olmuştur.¹²³

Gazimihal, Konya'da aşıklık geleneğinin Mevlevilik'ten doğmadığını, zaten var olan bu geleneğin Mevleviliğin etkisinde kaldığını özellikle belirtmektedir :

"Mevleviler, tasavvufi musikiyi kaideci zümre musikisinin bir kolu olarak başlatmışlar, Türkçe sözlü ozan musikisine ayınde yer vermemişlerdi. Ozan tekkenin dışında kalmış, şölenlerin kanberi olmuştu."¹²⁴

Çünkü, Anadolu Selçuklularında, ozanlar, zafer gününü takip eden akşamlarda, o günün erlik sahnelerini kopuz çalarak terennüm ederlerdi. İbni Bibi Tercümesi'nde buna dair tasvirler vardır:

"Padişahlar padişahının fetihleri üzerine ozanlar ve kopuzcular, en içten nağmelerle buradaki Alplik ve yiğitlikleri hikayeye koyulurlardı. Bunların söyledikleri, ayrıca tanzim olunmuş Farsça zafernamelerden ve şiirlerden farklıydı. Bu ozanlar ve kopuzcular, savaştaki yiğitlik ve kahramanlıkları kopuzları eşliğinde ve Türkçe aktarırlardı."¹²⁵

İşte, Konya'nın şimdiki halk ve aşık musikisinde, esas itibariyle bu ozanlar ve kopuzcuların devam eden geleneğinin etkisi görüşü hakimdir.¹²⁶

Şiiri, musikiyi ve raksı bünyesinde toplayan Mevlevi ayinleri saza ve söze dayanan aşık şiirine, birlik ve beraberlik ve beraberliğe çağıran dünya görüşüyle, İslam düşüncesinin geniş hoşgörüsü içinde engin lirizmiyle kaynaklık ederken halk şairlerinin Mevlevi dergahlarından yardım ve himaye gördükleri de söylenebilir.

Konya'nın geleneğinde, göreneğinde, folklorunda, sazında, sözünde kudsi bir inanç halinde Mevlâna felsefesi, Mevlâna düşüncesi, Mevlâna sevgisi ve Mevlâna saygısının olduğunu belirten Feyzi HALICI, bu konuda şunları söylemektedir:

" 19. yy'da, Mevlevi dergahında postnişin olarak Hemdem Sait Çelebi bulunmaktaydı. 1807 tarihinde doğan Mehmet Sait Hemdem Çelebi henüz 8 yaşındayken posta oturmuş, öldüğü tarih olan 1859 yılına kadar 44 yıl bu kutsal görevi ifa etmiştir.

Çelebi manevi duyarlığı ve görevleri yanı sıra güzel sanatlara olduğu kadar saza, şiire ve musikiye ziyadesiyle düşkün, rindmeşrep bir zattı. Türbe kahvesinin (Konya'da Mevlâna Türbesi'nin hemen karşısındaydı) belki küçük, ama mana dolu ve sözlü halk edebiyatının en güzel ürünlerini gelecek asırlara müjdeleyecek ve halk şairlerine ölümsüz bir yaşama imkanı sağlayacak hizmet ve faaliyetlerine, elbette bigane kalmayacaktı. İlkın, bir duyarlık halinde beliren bu ilgi, sonunda Çelebi Efendi'nin konağında, Meram'daki köşkünde Türbe

Kahvesi'nin usta aşıkları Şem'iyle, Dertli'yle saz ve söz meclisleri tertip etmesine kadar geldi dayandı. Bir sanat köprüsü, bir kültür alışverişi, Konya'da münevver çevreyle halk şairleri arasında resmen kurulmuş oldu. Her vesileyle aşıklara maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen Hemdem Sait Çelebi, basık ve karanlık olan Türbe Kahvesi'ni yıktırıp yerine bol pencereci, aydınlık ve büyük bir kahve inşa ettirdi.

Kahvenin ortasına da bir havuz yaptırıp Mevlâna Dergahı'na Dutlu'dan getirilen sudan da kahveye su verdirdi. Bu kahve, bir asrı aşkın bir zaman, Birinci Cihan Harbi'nin sonuna kadar Sulu Kahve adıyla halk edebiyatının eğitilip öğretildiği ve halka sunulduğu, halk şairlerine ilim irfan, edep, erkan verildiği bir ocak, bir sanat akademisi olarak hizmet götürdü. Bu ocaktan nasibini alan nice aşıkların yurt içine dağıldıklarını, İstanbul'a gidip aşık kahvelerinde ün kazandıklarını, saraya girdiklerini, padişahalara saz çalıp şiir söylediklerini görürüz."¹²⁷

İbrahim Aczi Kendi, Mevlevi şair ve ariflerin, Konyalı aşıklarla veya Sulu Kahveye gelen seyyah aşıklarla saz ve söz meclislerini paylaştıklarını anlatırken şunları ifade etmektedir :

"1817 yılında, genç bir Mevlevi şeyhi olan Hemdem Çelebi, Aşık Şem'i ile Aşık Sururi'nin şöhretlerini takip ettiği için bir gün bunları konağına celbederek Mevlevi şair ve neyzenlerinden Niyazi Dede, Hulusi Dede, Aşık Derviş Hasan ve daha bazı ehl-i dilleri sohbece alıştırmak için haftada bir kere bunlarla saz alemi kuruyordu. Bu sohbetlerde söylenen şiir ve sohbet ahengi Hulusi Dede tarafından yazılırdı. (Hulusi Dede'nin "Sohbetname-i Hemdem" adıyla manzum yazısı Türbe Kütüphanesi'ndedir.) Hatta Hemdem Çelebi'nin aşıklarla böyle birleşmesini ve onları himaye etmesini çekemeyenlerin dedikodularına karşı Hemdem Çelebi'nin konağında toplanan ehl-i aşk zümre, bu taassup zümresinin boş dedikoduları üzerinde saz ve sözleriyle hemhal idiler."¹²⁸

1989 yılına kadar Konya'nın ilçesi olan Karaman, Konya'da gelişen edebiyat ve kültür faaliyetlerinin etkisi altında kalmıştır. Mevlevi şeyhleri, şairleri ve arifleri tarafından maddi ve manevi yardım gören ve ekserisi Mevlevi Dedelerinden oluşan saz ve söz meclisi Sulu Kahve'de bulunan veya yolu düşen aşıkların Mevleviliğe uzak ve yabancı kalmaları imkânsızdır.

Gufrani de Sulu Kahve'den aldığı bir davet ile bu meclisi paylaşmış ve

kahvenin müdavimleri ile dostluk kurmuştur. Mutasavvıfane şiirlerinde bu özü yakalamak mümkündür. Aynı şekilde Kenzi de Sulu Kahve'de bulunmuş¹²⁹ hatta Aşık Şem'i ile yaptığı muamma yarışında yenilmiştir. Aşık Mevlevi'ye aşıklık istidası böyle bir mecliste ihsan edilmiştir.¹³⁰

Ayrıca Türkistan'ın Belh şehrinden Anadolu'ya gelen Mevlâna Celaleddin-i Rumi ve ailesi Konya'dan önce Karaman'a yerleşmişlerdir. Bu hususta bilgi veren D.Ali Gülcan şunları söylemektedir :

"Evliyalar yatağı Karaman'a geldiklerinde Mehmet Celaleddin 11 yaşında idi. Sultan- ul- Ulema 7 veya 8 yıl Lârende (Karaman) halkına vaiz ve uyarılarda bulunmak suretiyle burada kaldı. Bilim alemine yükseliş çabaları devrelerini Karaman'da çalmıştı. 20 yaşına kadar olan devresi ki ; yaşantısının en ateşli ve heyecanlı çağlarını Karaman'da yaşamış, en hassas devrelerini Karaman'da geçirmiştir. Al-i İmran Süresi'nin 14'üncü ayeti baş tarafındaki sırrı Karaman'da tatmış, 18 yaşında iken Hoca Şerafeddin Semerkandi'nin kızı Cevher Hanım'la Karaman'da evlenmiştir. Divan-ı Kebir'indeki bir terci-i bendinde konu olan Lârende'nin İrem Bahçeleri gibi bahçelerlerini ve o bahçelerde yetişen meyveleri, şeftalileri, onun şiirlerinin ilham kaynağı olmuştu. Alemlerin sırrına Karaman'da ermiştir. Konya'ya göçmeyi uygun bulan babası ile beraber Konya'ya göçmüşse de, anası Mü'mine Sultanı, büyük kardeşi Mehmed Alaeddin Çelebi'yi Karaman'ın topraklarına bırakmış olmakla; hüznün aleminin acı tecellilerini de Karaman'da tatmıştır.

Mesnevisinin ilham kaynağı Karaman olmuştur. Mevlana'nın çocuklarından Mehmed Bahaeddin (Sultan Veled) 1226 yılı Nisan ayının 26'ıncı Cuma günü Karaman'da doğdu. İkinci çocuğu Mehmed Alaeddin de 14 ay sonra olmuştur."¹³¹

Karamanlılar, Mevlana'ya ve soyuna karşı büyük saygıları olmuştur. Karamanoğullarından I. Mehmed Bey, Karaman'da Mevlana'nın annesiyle ağabeyinin mezarlarının bulunduğu semte ilk Mevlevi Tekkessi'ni yaptırmış, Ağa Tekkesi adıyla anılan bu tekkenin adı değişikliğe uğrayarak Ak Tekke olmuştur.¹³²

Karaman aşıklık geleneğine de etkisi olduğuna inandığımız Mevleviliğin tesirleri 13. yy'dan günümüze kadar pek çok aşığın şiirinde kendini göstermiştir.

Yunus Emre'nin nereli olduğu hususu açıklık kazanmamış olmakla birlik-

te Yunus'un Mevlâna ile olan münasebetine "hayır" denilmemektedir. Hatta Gölpınarlı'ya göre; bir çok diyarlar dolaşan ve Konya'da da oturduğu kendi ifadesiyle anlaşılan Yunus, "Tapduk Baba'ya mensup olmakla beraber Mevlana'ya harikulade mecluptur. "Gençlik devrelerine tesadüf eden zamanlarda "Mevlana'nın safa nazarına uğradığını, nazarının gönlünün aynası olduğunu, Mevlâna meclisinde saz ve kopuz çaldığını" söylemiş, bütün bu coşkun ve feyizli anları ilahi şiirleriyle tespit etmiştir. Mevlana'nın sema meclislerini, zahidlere zarif tarzlerde bulunarak ögen Yunus, bir şiirinde "şeşte" denilen altı telli sazdan vakıfane bahsetmektedir. İhtimal kendisi de Mevlâna meclislerindeki sazendeler arasına dahil olmuştu ve ihtimal kendisi de bütün o zamanki şairler gibi saz çalmayı biliyordu. Nihayet Mevlana'nın vefatını görmüş, bu büyük alimin bu fani alemde ebediyete intikalini büyük bir acı ile anmıştır. İşte Yunus'u yetiştiren bu meclisler olmuştur.¹³³

XV. yüzyıl şairlerinden olan Ayni, Mevlana'ya saygı ile bağlanmış ve Mevleviliğe ilgi duymuştur.

Kendisinin Mevlevi veya Mevlevi muhibbi olduğunu gösteren, Mevlâna hakkında hayranlık ve tazim dolu şu şiirleri, aynı zamanda Gedik Ahmet Paşa tarafından türbenin tamirini ve imaretin yeniden ihya edildiğini anlatmaktadır :

Ey ziyâü'l- Hak şüde tarihi tabi afi tab (887)
 Türbe-i Mevlayı, Rumi hest der her milleti
 Kible-i erbabı danış kabe-i ali cenab
 Haceti Ayni ve gayri nişevend inca kabul
 Ba temenna her ki ayed ki riyayı şeyh ü şab

.....

Büved hakanı her Maçın ü Çin
 Teburci o müzeyyen şüd sema
 Behaki o müşerref sūd zemin
 Mezareş cennet est inca tıraz
 Nüvişte fethiluha halidin
 Büved in nabüved inder cihan
 Mezarı rahmetelli'l- alemin
 Veled vildan ra bürhani pak
 Büved inca Sultanı mübin¹³⁴

Ermenek Mevlevihanesi şeyhlerinden Hafız Mustafa Efendi'nin oğlu olan, 19. yy şairlerinden Şeyh Hüsamettin, Konya Mevlâna Dergahında öğrenim gördükten sonra 1893 tarihinde Ermenek Mevlevihane ve Tekkesine Mevlevi şeyhi olarak tayin edilmiştir. Bu nedenle "Şih Hüsamettin" lâkabını almıştır.¹³⁵

Karaman'da yapılan bir derleme sırasında kendisiyle görüşülen Aşık Recep Uzun (Lârendeli) , babası Aşık Mevlevi'nin de aşık olmasında etkili olan, Konyadaki Mevlevi Dergahı'nın Piri Muhammedi Fikri Medli Hoca'nın istidatlı kişilere nasıl irşat verdiğini şu şekilde anlatmıştır :

"Konya'da türbesi olan, Mevlevi tarikatının Şeyhi Muhammedi Fikri Medli Hoca, "İrfan" denilen Mevlevi zikirlerinin yapıldığı toplantılar düzenlerdi. Bu toplantılarda Pir, istidatlı gördüğü kişilere kendi eliyle hazırladığı "bade" adı verilen bir tür içecek sunar veya "yürü kulum" dediği kişi hangi konuda istidatlı ise; (bu aşıklık, semazenlik, kalp gözü ile görme vb. meziyetleri olabilir) bu meziyeti kazanırdı. Babam da burada kendisine sunulan bade ile aşık olmuştur.

"Elinden yemelerle, içmelerle aşıklık sahasına dahil olduk" diye bahseden Aşık Mevlevi ise bu konuda şunları söylemektedir :

"Hz. Mevlana'nın fikir ve zikirleri ile meşgul olan bir ahabap bizi ifşa etti. Bu ahabap Hasan Kahraman'dır. Tavsiyesi ile bizi Konya'ya götürdü. Muhammedi Fikri Medli Hoca adlı zatla tanıştırdı. Bu zat daha beni ilk görüşünde "sen de oku kuzum" dedi. Bir hafta geçmeden içim kaynayarak, coşarak gördüğüm her konulara besteler, deyişler, nameler söyledim. Bu olaydan sonra 1967 -68-69 yıllarında Karaman ve Konya'nın köylerini dolaşarak çaldım söyledim."¹³⁶

Aşık Mevlevi'nin ustam diye sözettiği Muhammedi Fikri Medli Hoca Seydişehir'de H. 1299'da doğmuş, Konya'da Mevlevi zikirlerini yürütmüş ve Konya'da 1969'da vefat etmiştir.

Aşık Lârendeli de Fikri Medli Hoca'nın elinden bade içmiş ve semazenlik yapmıştır.

2 - YUNUS EMRE TESİRİ

Türk Edebiyatı'nın ölümsüz simalarından birisi olan, Türk dilini pürüzsüz ve tılsımlı bir söyleyişle Allah aşkını duyurmaya muvaffak olan büyük Türk şairi, yedi asrı aşkın bir süredir yıpranmayan, unutulmayan ve günden güne yücelen kişiliğiyle Türk Edebiyatı'nın dahilerinden olan Yunus Emre'nin, Edebiyat tarihimizin temel taşlarından birisi olduğunda şüphe yoktur. O, gelip geçmiş Türk

şairlerinin içinde Türkçeyi en güzel kullanan ve işleyen, en iyi besteleyen ve geliştiren biri tarihi şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁷

İslam medeniyeti her konuda olduğu gibi zevk ve edebiyat konusunda da Türk edebi zevkini kendi dairesi içine almıştır.

Değişik alanlarda yayılan Arap ve Fars kültüründen etkilenmeye başlayan Türk dili Arapça ve Farsça kelimelerle yoğrulmaya başlamış, giderek de bu yoğunluk artmıştır. İslam medeniyetinden etkilenen Türk Edebiyatı, ilk ürünlerini 13. yy'da Anadolu'da vermeye başlamıştır. İşte bu dönemde "halkın ağzından konuşmuş" olan Yunus Emre, Türkçe'yi en güzel biçimde kullananlardan biri olarak varlığını kabul ettirmiştir.

Ali Yakıcı, Yunus Emre'nin Türkçeciliği ve Aşık Edebiyatı'na tesirini şu sözlerle anlatmaktadır :

"Yaşadığı dönemin güzel Türkçesini kullanan Yunus Emre, Türk dili için de örnek bir sanatkardır. Yunus'un bu Türkçe sevdası bir şairin mısralarında şöyle dile getirilir :

Kamu alem Yunus misali,
Seven, hoş gören,
Obada ve dergahta Türkçe sohbeti
Türkçe yakarışı öneren

Ayrıca, Yunus Emre'nin 1908'den sonra gelişen Türk Edebiyatı'nda, Türkoloji üzerindeki araştırmaların ilerlemesinin milli vezin, milli lisan, milli nazım şekillerinin, milli konuların kullanılmasında yeni nesle yol gösterici bir tesiri olmuştur. Bu devir şairlerimizin müşterek özelliklerinden biri de hayat ve eserlerinin karakterleri gün geçtikçe aydınlanmakta olan halk şairlerinin türkü, koşma, mani ve destanlarını örnek alarak milli şiirler yazmış olmalarıdır. Eserleri örnek alınan Gevheri, Karacaoğlan, Aşık Ömer, Emrah gibi meşhur saz şairleri yanında bir mutasavvıf şair olarak da Yunus Emre başta gelir.

Kültürümüzün temel taşlarından olan Yunus Emre, sosyal hayatın çeşitli safhalarında da örnek kabul edilmiş, sanatın çeşitli dallarına konu olmuş, operanın, tiyatrunun, edebiyatın işlediği konular arasında yer almıştır.

İlahileri yıllardır Türk insanının ağzından düşmeyen Yunus Emre, bir çok şairimize ilham kaynağı olmuş, yolundan gidilmiş, taklit edilmiş, şiirimizde bir ekol haline gelmiştir. Bu sebeptendir ki bir çok şair, bu büyük mutasavvıfı şiirle-

rine konu yapmış, felsefesini dile getirmiş, şiirleriyle Yunus'u abideleştirmiştir."¹³⁸

Kendi çizgisinde, milli şekil ve konularda, eserlerini ortaya koyan aşıkların gönlünde taht kuran Yunus Emre, bugün bile bir çok aşığın ilham kaynağı ve ustası durumundadır.

Çünkü "Yunus Emre, Türk Sosyal hayatını, Türk gelenek ve göreneklerini amacına ulaşımda birer vasıta olarak görmüştür. İslamiyetten önce Türk ozanları türkü eşliğinde bir çeşit saz olan "kopuz" çalıyorlardı. Anadolu'da ozanların yerine saz şairleri yahut halk şairleri diye bilinen aşıkların bu Türk geleneğini günümüze kadar yaşattıkları bilinmektedir. Yunus'un halk şairlerinin meclislerinde bulunduğunu ve onlardan kopuz dinlediğini şiirlerinden öğrenmekteyiz:

Ben oruç namaz için süci içtim esridim

Tesbih ü seccade için dinledim çeşte kopuz"¹³⁹

Anadolu aşıklık geleneği için ilham kaynağı olarak kabul edilen Yunus Emre'nin, Karaman'da gelişen aşıklık geleneği bakımından önemi çok büyüktür. Çünkü, Karamanlılar Yunus'u kendilerinden bilmekte, şairler Yunus'u ustaları kabul etmektedirler.

Yunus Emre'ye ait Bursa'da, Manisa'nın Emre Köyü'nde, Erzurum'un Dutçu Köyü'nde, Isparta'nın Keçiborlu İlçesi'nde, Karaman'da, Sivas civarında, Aksaray'da, Ordu'da, Sarıköy'de olmak üzere bir çok yerde türbesi vardır. Yunus Emre üzerinde araştırma yapanlar özellikle iki yer üzerinde durmaktadırlar. Araştırmacılar, büyük şair Yunus Emre'nin Karaman'lı mı yoksa Eskişehir'li mi olduğu üzerinde henüz bir görüş birliğine varmış değillerdir.

Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi Yunus'u, Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir köyünde doğmuş olarak gösterir. Yunus'un mezarının da bu köye yakın bir yerde olduğu yazılıdır.¹⁴⁰

Şakayık Tercümesi'nde Tapduk Emre'nin Sakarya nehrine yakın bir yerde yerleşmiş olduğu, Yunus'un ise Bolu havalisinde bir yerde ikamet ettiği belirtilir.¹⁴¹

Aşık Çelebi "Meşairüş-Şuara'da Yunus Emre'nin Bolu'lu olduğunu kaydetmektedir.¹⁴²

Türkiye'de, Yunus Emre'nin ele alındığı ilk ciddi eser olarak 1918 yılında Fuat Köprülü tarafından neşredilen "Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar" görülmektedir.¹⁴³ "Bu önemli ve hazırlandığı günün şartlarına göre çok değerli

eser için iki kaynak vardı Köprülü'nün elinde. Birisi gerçek dışı ve fizik ötesi hikayeleri mübalağalı bir üslup ve tarikat taassubuyla veren, kronolojik zaman-mekan ilişkisine önem vermeyen Bektaşî menakıpnameleri, ikincisi de karşılaştırma imkanı vermeyen belli birkaç sayıdaki Yunus Divanları...¹⁴⁴

A. Gölpınarlı, Hacı Bektaş-ı Veli menakıbına dayanarak Sarıköy (Eskişehir) lü olduğu konusunda ısrar eder.

Diğer bir araştırmacı Cahit Öztelli bu konuda önce, "eldeki belgelere göre Eskişehir'lidir ve orada yatmaktadır ; ama Karaman ile de yakın ilgisi vardır.

Bunları gösteren belgeler Hazine-i Evrak'tadır" şeklinde görüş belirtirken sonradan, Alaeddin Ali Bey'in emriyle Yarcanı adında bir şaire yazdırılmış, aslı Farsça ve manzum olan Karamanoğulları Tarihi adlı eserin (bu eser bugün ortada yoktur), 16. yy'da Şikari adında bir yazar tarafından Türkçe'ye çevrilerək "Şikari Tarihi" adıyla anılan esere dayanarak fikrini değiştirmiş ve Şikari Tarihi'ne dayanarak verdiği bilgiye göre Yunus Emre'nin Karaman'lı olduğunu ısrarla savunmuştur.

"Yunus Emre, Karamanlı ile ilgi kurduktan sonra, Karaman sarayında büyük saygı görmüştür. Ömrünün son yıllarında Karamanoğulları'nın siyasal hayatına da karışmıştır. Şehzade ve beylerden bir ikisinin de şeyhi olmuştur. Bunda Karamanoğullarının da çıkarı olmuştur. Yunus Türkmen'dir. Toros Dağlarında, özellikle Bulgar Dağı'nda oturan Türkmenler, Karaman'ın askerleridir. Bunlar üzerinde tarikat yolu ile de nüfuz kuran Yunus, sözünü geçirten bir şeyhidir. O çağın gereği olarak şeyhlerin geniş halk toplulukları üzerinde etkisi vardır. Onun için Karaman Beyleri Yunus'u tutmaktadırlar. Lârende (Karaman) şehrinde otlakları olan Şeyh Yunus, zengin bir kişidir. Orada bir zaviye ve cami yaptırmıştır. Bir ara Beyler iktidar kavgasına tutuşmuşlardır. Alâaddin Bey dışarda savaşta iken şehirde bir hükümet devirmesi yapılır. Şeyh Yunus da bunlar içindedir. Alâaddin Bey dönünce iktidarı yeniden ele geçirir. Suçluları yakalar, zindana atar. Bir süre sonra suçluları affeder. Aradan bir zaman daha geçer. Alaeddin Bey yine dışardadır. Bu kez aynı şehzade ve devlet adamları bir kere daha hükümeti ele geçirirler. Sonunda Alâaddin Bey yine iktidarı ele alır, suçluları halk önünde yargılar ve kafalarını uçurur. Bunlar arasında Şeyh Yunus da vardır. Böylece başarısız iki hükümet darbesi sonunda büyük ozan hayatını bitirir. Oğulları, babalarını kendi zaviyesine gömerler. Daha sonra

siyasal hava yatışınca babalarının kemiklerini Sarıköy'e getirir, orada şimdiki mezarına gömerler.

Böylece yüzyıllar boyunca halk arasında Yunus Emre'nin Karaman'da bulunan makamı ziyaret edilir ve orada yattığı söylentisi sürer gider."¹⁴⁵

Cahit Öztelli ayrıca, "Yunus Emre'nin mezarı Sarıköy'dedir" diyenlerin dayandığı kaynakları tek tek çürüterek "Sarıköy Efsanesi"nin dayandığı temelleri de "tarafı, zorlama ve nispetsiz" bulur :

"Sarıköy'deki çiftlik Yunus Emir Bey'indir. Yunus Emir Bey'in mezarı başka yerde bulunduğuna göre Sarıköy'deki mezar da onun değildir. Bu mezar açıldığında içinden bir çok iskelet çıkmıştır ki, bunlar hasıra sarılıymış. Yedi yüzyıl önce gömülen bu hasırın bu güne kadar çürümemiş olması şaşılacak bir durumdur. Eğer mezar Yunus Emir Bey'in olsa idi, son perişan haliyle bir toprak ve taş yığını olmaz, bu zengin adama sağlam bir mezar ya da hiç olmazsa başına bir taş dikilirdi. Nitekim gerçek mezarında yazılı taşı da vardır... Her şey ve hele Karaman'ın Yunus'umuzun vatanı olduğu reddedilemez belgelerle ortaya çıkmıştır"¹⁴⁶ diyerek Yunus'un Karaman'lı olduğunu belgelerle ispatlama gayreti içine girer.

Ayrıca, İbrahim Hakkı Konyalı,¹⁴⁷ Sıtkı Soylu¹⁴⁸, Selçuk Es,¹⁴⁹ Muzaffer Erdoğan¹⁵⁰ vb. araştırmacılar, araştırmaları ile Yunus'un Karaman'lı olduğu konusunda birleşmektedirler.

"Dönemin Karaman Turizm Derneği başkanı avukat Baha Kayserilioğlu'nun elinde bulunduğu bildirilen yazma bir divana göre, Yunus Emre'nin Karaman'da yattığı söylenmektedir.

Ben bu eseri görmedim. Yalnız "Konya" mecmuasında, 1940 yılında Dr. Azmi Avcıoğlu imzası ile Karaman'da Kirişçi Camii" için yazılan makalede, Yunus Emre'ye, dolayısıyla belki de bu divana da temas edilmektedir" diyen Selçuk Es , bu makalenin bir sayfa gerisinde "Not" başlığı altında, o zamanki Konya Kitaplığı Müdürü Mesut Koman tarafından yazılan makalede ileri sürülen vesikalara dayanarak, tahminlere girişmenin, hissi hareketlere yönelmenin, ilim açısından değeri olmadığını söylemektedir.¹⁵¹

Cahit Öztelli bu divanı gördüğünü fakat kısa sürede kesin bir görüş ortaya koyamadığını söylerken, divanın eskiliği hususunda İ.Hakkı Konyalı ve Prof. Dr. Şehabeddin Tekindağ, görüş birliği içindedir.

Karaman nüshası için Saim Sakaoğlu, şunları söylemektedir : “Aslını göremediğimiz için bütün özelliklerini tespit edemediğimiz bu eserin mikro filmi Kültür Bakanlığı'nın 28.10.1987 tarih ve 1739 sayılı ilgisıyla Ankara'da Milli Kütüphane Başkanlığı'nda halkın istifadesine sunulmuştur. Eserin aslı halen Karaman'da Avukat Baha Kayserilioğlu'nda bulunmaktadır. Bu kıymetli eser Yunus Emre'yle ilgili çalışmalara kaynak olmuştur.”¹⁵²

Mustafa Tatçı ise bu hususta şu bilgilere yer vermektedir : “Bu yazma halen Baha Kayserilioğlu'nun elinde bulunmaktadır. İçinde Yunus'a ait 211 tane şiir vardır. Gölpınarlı, bu yazmanın XVIII. asırda yazıldığını tahmin eder. F. Köprülü'ye göreyse XIV. asırda yazılmıştır. Biz eserin mikrofilmmini kullandığımız için istinsah tarihi hakkında bir şey söyleyemiyoruz. Fakat eserin yazısı, Selçuklu dönemi yazılarıyla uygunluk arzeder.”¹⁵³

Yunus Emre'nin Karamanlı olduğuna dair araştırmacıların dayandığı kaynaklardan bir kaçını şöyle sıralayabiliriz :

1.Hicri 930 (Miladi 1514) yılında, Derviş Hasan Seyit Kasım Kâdiri, “Fi Beyanü'l- Makamat ve Binay Elmağruf fi el Lârende kaza min Diyar-ı Sinan” başlıklı manzumesinde ;

Yunus makamı da şark kapıda

Dahi Ulu Cami Şamkapı'da

Diyerek Yunus makamının eski Karaman Suru'nun gündoğu tarafında olduğuna işaret ediyor. Yunus Emre Camii, bugünkü Karaman'ın gündoğusundadır.

2.Hicri 1121 (Miladi 1705) tarihli Derviş tezkeresinden Lârende'deki (Karaman'daki) Paşa Medresesi müderrisi Hacı Musa bin Süleyman tarafından kendi cönküne nakil olunan satırlarda şu görüşlere yer verilmektedir :

“ Karaman Mevlevi Dergahı'nda söylenegelen rivayete göre, Yunus Emre aslen Türk'tür. Ecdadı Yafes evladındandır. Tufan-ı Nuh'dan sonra İçel (Mersin)'in Tarsus şehrini kuran Terşiş neslindedir. Hitit ve Heti isimli Türk kabilesinin de buraya gelmesi üzerine Yunus'un ceddi, Ermenek civarındaki Sepas köyüne gelmiş, buradan Yunus'un altıncı ceddi İshak Nure Sofu ile birlikte Lârende'ye gelerek devrin Hükümdarı Melekşah'a müracatla Karaman'ın Akçaşehir köyünde oturmalarına müsaade almış ve aile buraya yerleşmiştir. Yunus'un babası Karaman'da oturduğu sırada Yunus Emre dünyaya gelmiştir. Gençlik

çağına erişen Yunus, içinde yanan Allah sevgisi ve onun aşkıyla kendisini yollara atmış, bu çıkışla Sakarya civarında münzevi bir hayat sürmekte olan Taptuk Emre ile buluşarak ona intisap etmiştir. Taptuk Emre'nin tekkesine kırk yıl sırtında odun çekmekle hizmetinde bulunmuş ve onun makamına erişmiştir. Allah aşkıyla dağlarda dolaşmak suretiyle tekrar yola çıkan Yunus Emre, Konya'ya gelerek Hazreti Mevlâna Celalettin Rumi ile buluşmuştur.

Mevlâna Celalettin onu güler yüzle karşılamış, bir kaç gün misafir etmiştir. Büyük hürmet göstermiştir. Ayrılırken de onunla birlikte hayli yol giderek uğurlamıştır. Hz. Mevlana'nın müritleri pirin bu hareketlerine hayretle, sormuşlardır :

-Ya pir, böyle avam bir kişiye bu kadar hürmet göstermenin sebebi nedir ?

Hz. Mevlâna bu suale şu sözler cevap verir :

-Ben hangi makama ayak basmış isem, bu Türkmen kocasını daima ilerde gördüm.

Bu konuşma ve buluşma, Şeyh Üftade'nin "Vakiat-ı Üftade" isimli eserinde de aynen kaydolunmaktadır.

3.Hicri 1143 (Miladi 1727) tarihinde yazılan "Haki"nin cöngünde şu kayda tesadüf ediliyor :

"Lârende'de çoktur deli
Cenkü sitemden azdır veli
Yunus Emre bundadır iyan,
Tekkesi kurbinde medfeni nihan
Çünkü arzusu anın manevi
İstedi halkdan gizlemek
Mevlâna ile son buluşmuş,
Gelip Konya'da görüşmüş,
Hem tesyi etti Pir Celalettin
Didi bu Türkmen yücedir hemin
Lârende'de kıldı terki can
Mesken olsun ravzai rahman"

Bu dizelerden Yunus Emre'nin mezarının gizli tutulmasını arzuladığı, kendisinin Karaman'da ölmüş bulunduğu anlatılmaktadır.

4.1935 senesinde, Burhan Ümid'in çıkardığı üç ciltlik Yunus Emre Divanı adlı eserinde, Lârende'deki Yunus Emre Zaviyesine ait Hazine-i Evrak'ta bulun-

muş bir vesikanın fotoğrafı ile sureti bulunmaktadır. Buna göre Hicri 1175 (Miladi 1759) senesine ait olan belgede ;

".... Medine-i Lârende'de medfun ve merhum ve mağfurünileyh Yunus Emre Zaviyesi'nin vazife-i muayyene ile ..." notuyla, vesikanın altında;

" Elabdüddai bildevlet-il aliyyet-il Osmaniyye"

Kayıt ve mührü görülmektedir.

5.1300 Hicri (1884 Miladi) yılında ve onu takip eden diğer yıllarda neşredilen Konya Vilayet Salnamesi'nde, vilayet sınırları içerisinde yatan evliyaullah sıralanıp yerleri gösterilirken, Yunus Emre'nin de Karaman'da yattığı devletin resmi bir organı olan bu salnamede gösterilmiştir.¹⁵⁴

6.Başbakanlık Arşivi 63. sayıda kayıtlı ve H. 924, (M 1518) yılında Yavuz Sultan Selim adına Karaman Eyaleti Vakıflarını içine alan defterin 235. sayfasında, Yunus'un bağlı bulunduğu aile reisi İsmail Hacı'nın Horasan'dan cemaati ile Lârende (Karaman)'ye gelerek buraya yerleşip yurt edindiğinin kayıtlı olduğu öğrenilmektedir.

" Amma, Yerce nam yeri, bu cemaatlerden Yunus Emre, Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış imiş, elinde mülk- namesi vardır. Yunus Emre fevt oldukda evladına intikal etmiştir. Ve bunlardan gayrı Karacalar Kuyusu ve Deve Kuyusu ve İki Sulu Kuyu, bunlar İsmail İbn-i Yunus Emre şehzadelerden tapu- layup alıp kendüye yurt eylemiştir, elinde temesükü vardır."

7.Konya Evkafının H. 992 (M. 1584) tarihli yazımında, Lârende'deki Yunus Emre'nin zaviyesinden söz eden bölümde, Yunus Emre'nin babasının adının İsmail olduğunu bilmektedir. Kayıt şöyledir :

" Vakf-ı zaviye-i Yunus Emre İbn-i İsmail- meşhur bi- Kirişçi Baba der nefsi- Lârende."

Başka kayıtlardan da öğrenildiğine göre Kirişçi Baba, Yunus Emre'nin halk arasındaki tanınan adıdır.¹⁵⁵

8.Ünlü seyyah Evliya Çelebi 1648 yılında Karaman'a gelmiş, Karaman'da gezip gördüğü yerleri eserinde anlatmıştır. Evliya Çelebi'nin Karaman'da gördüğü yerlerden biri de Yunus Emre Türbesi'dir. Bu hususta Evliya Çelebi kaydı şu şekildedir:

" Kirişçi Baba Camii'nde Yunus Emre Hazretleri merkadı (mezarı) bulunmaktadır. Türkice tasavvufane edebiyat u eş'arı, ilahiyatı meşhur-i afaktır."¹⁵⁶

Cahit Öztelli, "Evliya'nın, "şiiirleri dünyaya yayılmıştır" anlamında söylen-
diği sözler her halde başka bir Yunus'a ait olamaz. Şiiirleri ile tanınan bir Yunus
vardır, o da Yunus Emre'dir" demektedir.¹⁵⁷

"Karaman" gazetesinin sahibi Sıtkı Soylu tarafından buldurulan belgelerin
birinde, Karaman'da Tapu Sicil Dairesi'nde bulunan ve H. 1292 (M. 1875)
yılındaki yapı sayımı (musakkafat sayımı)nı gösteren Kirişçi Mahallesi'ne ait
defterlerde Yunus'la ilgili olarak "Yunus Tekkesi, Kirişçi Camisi, Yunus Dergahı,
Yunus Şeyhi, Yunus Tekkesi Kabristanı" gibi isimler geçmekte ve daha önce sözü
edilen belgeler böylece açıklığa kavuşmaktadır.

Öztelli'ye göre bu kayıtlarda adı geçen Şeyh Yunus, muhtemelen Yunus
Tekkesinin o zamanki şeyhidir. Kabristan bu gün de tekke ve caminin
arkasındadır: küçüktür. Kirişçi Camisi de tekke ve dergahın bitişiğindedir.¹⁵⁸

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Karaman'da bir Yunus Emre yaşamıştır ve şu
anda da, Karaman'da Evliya Çelebi'nin 1648 yılında gelip gördüğü ve kitabında
bahsettiği Kirişçi Baba Camii'nde, Yunus Emre'nin türbesi bulunmaktadır.

Karamanlı aşıklar, Karamanoğlu Mehmet Bey'in meşhur fermanıyla nasıl
iftihar ediyorsa, aynı şekilde Yunus Emre'nin Karaman'daki makamıyla da ifti-
har etmektedirler. Yunus Emre'nin Karaman'daki makamı ile bu Türkçe davası
arasında ilgi kuran Karamanlı aydınlar ve aşıklar, 1960'tan bu yana her yıl, genel-
likle 5 ve 6 Haziran günleri "Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma
Törenleri" tertiplemektedir. Yurdun dört bir köşesinden gelen aydınlar konfe-
ranslar vermekte, aşıklar; aşık karşılaşmaları yaparak günün ruhuna uygun
icraatlarda bulunmakta, yarışmalar düzenlenmekte, sergi vb. etkinliklerde bu
günü, anlam ve önemine uygun olarak kutlamaktadırlar.

Bu törenlerde Karamanlı aşıklar, yurdun dört bir köşesinden gelen misafir
aşıklarla haşır neşir olup, sazlı sözlü ortamlar oluşturmaktadırlar. Bu ortamlar,
Karamanlı aşıklar için aşıklığa başlamada ve olgunlaşmada etkin bir unsur
olmaktadır.

Karamanlı aşıklar, 1987 yılında biraraya gelerek bir "aşıklar kahvesi"
oluşturmuşlardır. Bu birlikteliği bir derneğe dönüştürmüşler ve bu derneğe ad
olarak ta "Karamanlı usta aşık Yunus Emre'nin adını vermeyi kendilerine görev
kabul edip "Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği" demişlerdir.

1991'den beri "Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği'nin

başkanlığını yapan Hikmet Elitaş Yunus'un Karamanlı aşıklar üzerindeki etkisini şu sözlerle dile getirmektedir : " Sıra Eğlenceleri" adı altında her Cuma günü aşıklarla bir araya gelip halka açık olarak çalıp söyleriz. Bu toplantılarımızı Yunus Emre'nin şiirleriyle açarız. Karşılıklar Şenlik Baba'dan, Erzurumlular Sümmani Baba'dan diyerek aşık toplantılarını açarlar. Biz de derneğimizdeki aşık toplantılarını Yunus Emre'den diyerek açarız."

" Hakikatı sırrı insanda gördük
Maksatta bir olup menzile erdik
Maddede ararken manaya vardık
Yunus'u manada bulmak ne güzel"
"Bereket saçılır Toros'tan beri
Her köşesi birer tarih eseri
Türbesi mis kokar girdim içeri
Yunus'tan kurulu mekan burada"¹⁵⁹

Fehmi Akman, aşıklığa başlamada birinci derecede Yunus Emre'nin şiirlerinin etkili olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁰

Aşık Mehmet Emin (Mehmet Emin Böcü), aşıkların bu aşkı özellikle Yunus Emre ve Mevlana'dan aldığını söylemektedir.¹⁶¹

Aşık Onguni (Ahmet Tekin), kendi deyişlerinin yanı sıra Yunus Emre'den de deyişler söylemekte, ayrıca Yunus'un etkisini şiirlerinde dile getirmektedir:

" Sana derim sana ey koca dünya
İzimizde Yunus Emre var bizim
Esince havası doğa ürperir
Tozumuzda Yunus Emre var bizim

.....
Dağda açan gonca güllerde
Söyleniyor adı her an dillerde
Karaman'ın eteğinde bellerde
Kuzumuzda Yunus Emre var bizim

Camisiyle türbesiyle hanıyla
İnancıyla cömertliği şarıyla
Damarımda akan kızıl kanıyla
Özümüzde Yunus Emre var bizim

Onguni'yim ben aşkına yanarım
 Yanarım da etrafında dönerim
 Tellerine vura vura anarım
 Sazımızda Yunus Emre var bizim"¹⁶²

İsmail Hacı (İsmail Hakkı Keçeci), mahlasını Yunus Emre'nin dedesinin adından aldığı belirtmektedir.¹⁶³ Bu aşığın özellikle tasavvufi konularda söylediği şiirlerde Yunus'un izleri açıkça görülmektedir :

"

Yunus söyler özlü sözler
 Gayri ne dururuz bizler
 Yürüyelim Hakk'a doğru"¹⁶⁴

Karamani (Mehmet Oğuz), aşıklığa başlamada Yunus'tan etkilendiğini, Yunus Emre'ye olan ilgisinin gün geçtikçe artması sonucu bir gün rüyasında gördüğünü, rüyasında Yunus'un başını sallayarak kendisine gülümsediğini ve o zamandan beri gönlüne düşen ateşle söylemeye başladığını söylemektedir.¹⁶⁵

"

Tarih olmuş konusuyla
 Adım adım camisiyle
 Büyük ozan Yunus'uyla
 Ne güzeldir Karaman'ım"

Diyen Badem Ali, genellikle kendi deyişlerini söylemekle birlikte Yunus Emre'den de deyişler okumaktadır.¹⁶⁶

Şiirlerinde çoğunlukla ana konu olarak (Yunus'ta olduğu gibi) sevgi barış ve kardeşliği işleyen Aşık Cezayiroğlu (Mehmet Kumlu) şiirlerinde sık sık

Yunus'a seslenmektedir :

"Odunu çekerken eskidi haba
 Çektikçe bizleri gör Yunus Emre
 Sonunda su oldu girdi bir kaba
 Aktıkça bizleri gör Yunus Emre

Olsa da konuşsa dağların dili
 Durmadan gezerdin dört bucak ili
 Tüm dünyada açsın sevginin gülü
 Koştukça bizleri gör Yunus Emre"

“

Cezayiroğluyum çileler bite
Büründüm kemiğe, büründüm ete
İnsanlar yapsa da çok büyük hata
Seven hep sen ol ki, hep sevilesin”¹⁶⁷

“Aşık Yunus’a otağ olan Karaman aynı zamanda aşıklık kültürünün ilham membağıdır” diyen Turani (Mustafa Doğaner) , aşıklık yolunda Yunus’u, Mevlana’yı ve Necip Fazılı kendine kılavuz seçtiğini söylemektedir :

“Aşıklık çağlayan bir kutu ırmak
Membaina vatan olmuş Karaman
Yunus’un sevgisi bir eşsiz bayrak
Otağına vatan olmuş Karaman”

Sonuç olarak ;

“ Yunus dürür adımız
Emre ise şanımız
Medine-i Lârende’de
Var bir dükkanımız”

diyerek, Karaman’da bir “dükkan” açtığını belirten Yunus Emre’nin bu “dükkan”ı semeresini göstermiş, Yunus Emre’yi takip eden yıllarda ve bu gün “Yunus” tesiriyle bir çok aşık yetişmiş ve yetişmektedir.

3 - KARACAOĞLAN TESİRİ

Türk halk şiirinin büyük ustası Karacaoğlan’ın ünü, şüphesiz, sanatında en güzeli yakalamış ve alanında ekol olmuş bir halk şairi olmasından kaynaklanmaktadır. O Edirne’nin bir sınır köyünde olduğu kadar, Ardahan’ın karlı bir yaylasında da yaşamaktadır. Bu bakımdan Karacaoğlan, toprak altında yatan unutulmuş insanlardan değil, gönüllerde taht kurmuş mutlulardandır. Bir çok yurt köşesi onun mezarını kendi köyüne ve kasabasına maletmek için uğraşmaktadır.¹⁶⁸

Türk halk şiirinin büyük ustası Karacaoğlan’ın ya da Karacaoğlanların hayatı hakkında araştırma yapanlar, belge yetersizliği problemiyle karşılaşmış olduklarından, Karacaoğlan’ın nereli olduğu, doğum tarihi, nerede yaşadığı,

nerede ve hangi tarihte öldüğü sorunlarına kesin cevaplar verememektedirler.

Aşık şiiri, genellikle sözlü kaynaklara dayandığı için, zaman içerisinde bu kaynakların değişmesi, çeşitlilik arzemesi kesin ve doğru karar vermeyi güçleştirmektedir. Karacaoğlan adını taşıyan şiirlerdeki dil ve anlatım ayrılıkları, görüş ve düşünüş farklılıkları, birden çok Karacaoğlan'ın olduğu izlenimini doğurmaktadır.

Gelibolu'lu Mustafa Ali Efendi'nin 1599 - 1600 yıllarında yazdığı bir eserde belirttiğine göre, daha 16. yy'da, şöhrete ulaşamamış olan şairler, bazı eserlerini, darda kalınca Karacaoğlan'a izafe ederlermiş. Bunun tam tersi de bilinmektedir. Bazı aşıklar, daha evvel yaşamış usta aşıkların şiirlerini benimseyerek, onları kendilerininmiş gibi söylemektedirler. Şiirleri çok sevilip, halk arasında çok bilinen aşıklar için bu durum gelenekleşmiştir. Bu sebeple, Karacaoğlan'ın şiirleri bir edebiyat okulu, bir şiir akımı, bir gelenek olarak görülmektedir.

Karacaoğlan şiir geleneğinin 16'ıncı yüzyılda temelleri atılmış, günümüze kadar sürüp gelmiştir. Geleneğin kurucusu, ona sağlam özellikleri veren, bir büyük Karacaoğlan vardır. "Ama, onlara, çeşitli nakışlar vuran, bozan, düzen, başka Karacaoğlanlar ve halkımız olmuş" diyen İlhan Başgöz, Karacaoğlan geleneğinin özelliklerini, konar- göçer Türkmen aşiretlerinin kültürel yapısı üzerinde değerlendirmekte, dine, kadına ve doğaya bakışı ile üç temel noktada toplamaktadır.¹⁶⁹

Başgöz'e göre, yerleşik düzenin şiiri olarak başlayan aşık şiirini, bu gelenek konar göçerlerin arasına taşımış; böylece Güney illerinin, Çukurova, Toroslar, Gavurdağları Türkmen aşiretlerinin sesi, Türk halk şiirinde duyulur olmuştur.

Konar- göçer toplumlarda insan, doğa ile alış verişinde asalaktır. Doğa tek yanlı olarak hep verir, insan doğaya hiçbir şey vermez. Doğa, insanı zora koşmadan veren cömert bir anadır. Bu yüzden Karacaoğlan şiir geleneğinin doğaya bakışı sıcak, aydınlık duru ve sevecendir.

O dönemde, İslamiyet'in Türkmen obalarına daha iyice yerleşmemiş olması, yerleşik bir hayatın olmaması sebebiyle camisini ve medresesini kurup toplumu istenilen ölçüde aydınlatamamıştır.¹⁷⁰ Bunun içindir ki Karacaoğlan, en eski devirlerden beri sürüp gelen din- dışı halk edebiyatı geleneklerini bütün özellikleriyle benimseyip sürdüren bir şair olarak kabul görmektedir.¹⁷¹

Karacaoğlan geleneğinin en yeni ve önemli özelliği sevgi ve kadın

anlayışına getirdiği farklılıktır. Sevgiliyi düştten kurtarıp ete kemiğe kavuşturmuş, soyut kadın anlayışından uzaklaşmıştır. Bunun nedeni konar göçer Türkmen aşiretlerinin toplum düzenine bağlanabilir.

Türkmen kızları erkeği ile omuz omuza çalışıp, yaylanın iş hayatına karışmıştır. Hem klasik edebiyatın, hem aşık şiirinin, genellikle sevgiliye zulüm etmekten başka ne iş yaptığı bilinmeyen sevgilileri Karacaoğlan şiir geleneğinde yoktur denilebilir.

Bu bakımdan Karacaoğlan şiiri, Güney'in toplum ve doğa koşullarına, insan ilişkilerine sıkı sıkıya bağlıdır¹⁷² ve sonuç olarak Karacaoğlan Toroslarda yaşamış bir halk şairidir.

"Toros dağlarının eteklerinde doğmuş, tabiat içinde yetişip büyümüş, ilden ile, köyden köye, Anadolu'nun oldukça geniş bir bölümünü gezip dolanmış sular geçmiş, dağlar aşmış, yaylalarda yaylanmış, enginlere inmiş, kışlamış, gördüğü duyduğu güzelliklerle sanki büyülenmiş"¹⁷³ olan Karacaoğlan, Türkmen yörükleri denilen göçebe bir Türk boyundandır. Doğuda Adana, batıda Antalya, kuzeyde Karaman, Konya arasında kalan bölge içinde, genellikle de Toroslarda, mevsime göre sahilden yaylaya; yayladan sahile sürüleri, obaları, develeri ile göçüp durmuş bir yörük boyuna mensuptur.

Şiirlerinde bu bölgenin sık sık söz konusu edilmesi, sık sık hasretle anılması bunu açıkça göstermektedir. Bu sebeple denilebilir ki Karacaoğlan, her yönüyle Toroslu bir halk ozanıdır.¹⁷⁴

Asırlarca Edirne'den Kars'a, hatta Belgrat'a kadar ünü yayılan Karacaoğlan, aşıklık geleneğinin kendisinden sonra gelen temsilcileri üzerinde büyük bir etki yapmış, asırlarca manevi bir usta olarak kabul görmüştür. Bu kadar geniş bir coğrafyaya ünü yayılan Karacaoğlan'ı büyük yapan içinde yaşadığı tabii ve sosyal çevredir, denilebilir. Şiirleri incelendiğinde konularını çoğunlukla Toroslar'ın manzarası, dağlar, yaylalar, pınarbaşları, ardıç gölgeleri, konar- göçer Türkmen aşiretlerinin sosyal yapısı; yörük kız ve gelinlerin oluşturduğu görülür.

İnsana yücelik, ferahlık, özgürlük duygusunu veren Toroslar ve bu coğrafya üzerindeki kültür, üzerinde yaşayan insanların ruhunda da aynı ilhamlara vesile olabildiği gibi bu coğrafya üzerinde Karacaoğlan'ın kimi yerde yatar olması, kimi yerde garip sayılması; tepelere, geçitlere adının verilmesi aşıklar üzerindeki etkisini bir kat daha artırmaktadır.

Bu hususta Başgöz, şu görüşlere yer vermektedir: “Bir rivayete göre Karacaoğlan öldüğü vakit sazını mezarının yanındaki bir çamın dalına asmışlar. Saz daha çürümemiş. Ben bu sazın hiç çürüyeceğini sanmıyorum. Toroslardan, Gavur Dağları’ndan, Perçembeli’nden, Meryemşil ovasından kimi zaman deli dolu, kimi zaman tatlı esen garbi yellere dokundukça bu sazın telleri bize Karacaoğlan’ın sesini sunmaya devam edecektir.”¹⁷⁵

Karacaoğlan’ın yaşadığı, dolaştığı, üzerine şiirler yazdığı mekanların bir çoğu Karaman ve çevresinin içinde bulunduğu coğrafyadır.

Ermenek yaylaları, yörüklerin bilhassa rağbet ettiği ve halen (Karacaoğlan’ın) kendi soyundan Türkmenlerin yaşadığı “Barçın Yaylası”, Karacaoğlan’ın yaşadığı, dolaştığı, üzerine şiirler yazdığı yerlerdendir. Toroslar, Ermenek ve onun en güzel yaylası Barçın, ona yurtluk; yaylalık etmiştir.¹⁷⁶

Karaman tarihi ve folkloru üzerine araştırmalar yapan Gülcan, Karacaoğlan’ın şiirlerinden hareketle Karaman’a nakledilen bir aşk hikayesi anlatmaktadır. Hikaye özetle şöyledir :

“Karacaoğlan :

Kadir Mevlam senden bir dileğim var
Şöyle bir güzel vir gönlüm eyleyem
.....
Gövercin duruşlu, keklik sekişli
Kıl ördek boyunlu, ceylan bakışlı
Tavus kuşu gibi göğsü nakışlı
Şöyle bir güzel vir gönlüm eyleyem

Karacaoğlan dir ki; yüzü bembeyaz,
Durayım divana; isteyim niyaz
Elmadan kırmızı, elmastan beyaz
Şöyle bir güzel vir gönlüm eyleyem

Koşmasıyla bir dilber dileğinde bulunan Aşık Karacaoğlan’a, Allah, dile-
diğini; Karaman ve Karamanoğulları şairi Ayni’nin şu;

Bir karagözlü Karaman dilberi sevdi dil
 Kim anın bir bakışı bir mülk-i Türkistan değer
 Beyitiyle methettiği Karaman dilberlerinden bir tanesini Tanrı
 Karacaoğlan'a yazmış olmalı ki; Karacaoğlan bu defa da ;
 Şahin gibi uçarıdım havada
 Güzel sevmek muradımış dünyada,
 Kayseri'de, Karaman'da, Konya'da,
 Senin gibi yosma güzel var mıdır.

Koşmasıyla bu muradının hasıl olduğunu dile getirmektedir.

Yıllardan bir yıl kış devresi geçmiş, Karacaoğlan'ın sevgilisinin burnuna
 sıla (Karaman) kokusu tütmeye başlamış olmalı ki, Karacaoğlan, sevgilisi
 Karaman dilberine :

Kömür gözlüm benim ile gitmek dilersen
 Eğlen Meral, eğlen, bile gidelim,
 Dağlar almış iklimini, karını
 Yollar çamur, kurusun da gidelim.

Erisin dağların karı erisin,
 İnen seller düz ovayı bürüsün,
 Türkmen ili yaylasına yörüsün,
 Ak kuzular melesin de gidelim.

Mut dolaylarından Karaman yaylalarına gelen Karacaoğlan, Karaman yay-
 lalarını çok sevdiği gibi Mut çevrelerini de severdi. Onun içindir ki; Karacaoğlan'ı
 benimseyen bir çok yer gibi Mut'lular da Karacaoğlan'ı benimserler ve Mut'un
 Çukur köyü civarı halkından olduğunu kabul ederler.

Karacaoğlan, Mut dolaylarından Karaman yaylalarına ulaşabilmek için 400
 rakımlı Göksu vadisinin Pıçakçı geçidinden hemen sonra yükselen 1400 rakımlı
 Avgan yaylasının da güzelliklerine değinerek sevgilisine seslenmektedir :

Methiderler Karaman'ın ilini,
 Köprüsü yok geçemezsin selini
 Kervan yaylasının Perçem Belini
 Lale sünbül bürüsün de gidelim

Kervan yaylası ve Perçem beli, Avgan¹⁷⁷ köyünün hemen üzerinde yer alan sayılı yayla ve bellerdendir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde; "Avgan üzerindeki Bulgar kayasının güney semtlerinde ve Mengüç yaylasından al laleler, ekinlerde mor sümbüller rüşen olacaklardır" diyerek Karaman kızlarına seslendiği görülmektedir.

Karacaoğlan'dan derlendiği beliritilen şiirlerde bu yer adlarının sık sık geçtiği görülmektedir.

"Seçemedim Karaman ilini,
Perçem yaylasının Mengüç belini"

Buradaki ikinci mısradaki bir tertip hatası olmalıdır. "Mengüç yaylasının Perçem belini" tertibinde olması iktiza eder. Çünkü, Kervan belinin bulunduğu geniş yaylaların adı Avganlılar dilince "Mengik" tir. Halbuki bu ad aslında Mengik değil Karacaoğlan'ın dediği gibi Mengüç, daha doğrusu Mengücük olmalıdır.

Karacaoğlan, bir dörtlükte de "Ceylan suyu"nden geçtiğini söyler :

"Üç gün oldu bizim evler göçeli,
Beş gün oldu Ceylan suyun geçeli,
Kırmızı önlüklü sarı çizmeli
Hanım kızlar yörüsün de gidelim"

Göksu vadisinden Avgan yaylasına çıkışın çok çetin; Avgan ve Burhan köyleriyle Çimen yaylarının çamurunun berbat olduğunu söyleyen Karacaoğlan, yaylalardaki karların ermesinden hasıl olan sellerin geçit vermemesi gibi sebeplerle sevgilisine ulaşamadığını şu mısralarla dile getirmektedir :

"Karacaoğlan der ki; bana ne fayda,
Heç rağbet kalmadı yoksulda, Bayda,
Bu ayda olmazsa gelecek ayda,
On iki ayın birisinde gidelim." ¹⁷⁸

Son yıllarda Karacaoğlan'ın hayatı üzerinde yapılan araştırmalar, Karacaoğlan'ın Mut İlçesinin Çukur köyünde yatmakta olduğuna dair görüşlerin ileri sürülmesine vesile olmaktadır. Bu sebeple de 1970'ten itibaren bu köyün adı İçişleri Bakanlığı tarafından "Karacaoğlan" köyü olarak değiştirilmiştir. Çukur Köyü, Mut İlçesine 35 km uzaklıktadır. Her yıl 8-9-10 Haziran tarihlerinde, 1960'lı yıllardan beri burada Karacaoğlan şenlikleri yapılmaktadır.

Burcu burcu kokar durur
Mut'un gülleri gülleri
Bülbül gibi şakır durur
Yarin dilleri dilleri

Gurbet ele varmak gerek
Aşka gönül vermek gerek
Hele bir yol sarmak gerek
İnce belleri belleri.

Karacaoğlan yari ünler
Acı-tatlı geçti günler
Türkmen kızı diye inler
Sazın telleri telleri"

Karacaoğlan'ın Mut havalisi ile ilgili söylediği koşmalardan biri de şöyledir:

"Kismet olur Mut iline varırsam,
Nerkis verir gül, ireyhan alırsam,
Rast gelip te bir tenhada bulursam,
Al yanaklar bal görünür gözümde
Bir çiçek açılmış söğüt özünde
Lale midir, sünbül müdür, gül müdür,
Eylim eylim olmuş yarin gözünde
Zülûf müdür, kakül mü, sünbül müdür"¹⁷⁹

Karacaoğlan hakkında söylenen hikayelerden biri de "Karacakız Efsanesi"dir. Her güzele gönül veren Karacaoğlan, ömrünün son yıllarına doğru kalkıp Mut'a gelir. Burada da Türkmen Beyi'nin güzel kızı Karacakız'a aşık olur. Bu aşk ne zamana kadar sürer, nasıl sonuçlanır bilinmez. Söylentilere bakılırsa bir bahar mevsimi Karacakız'ın obası Mut'un ötesindeki Ardıçlıtepe'de yaylaya çıkar. Karacaoğlan da alır sazını, düşer yaylanın yollarına Bakar ki Karacakız bir tepeye oturmuş, başlamış söylemeye

Karacaoğlan bir tepeden, Karacakız bir tepeden derken bir gece yarısı

ikisinin de nefesi kesilmiş, sesi duyulmaz olmuş. Karacaoğlan'ı bu tepeye, Karacakız'ı o tepeye gömmüşler.¹⁸⁰ "Karacaoğlan Tepesi" denilen bu yerde Karacaoğlan'ın mezarı vardır. Heykeltraş Prof. Hüseyin Gezer'in yaptığı Karacaoğlan heykeli de Mut Belediyesi tarafından 8 Haziran 1973 günü şehrin merkezine dikilmiştir.

Eğri Dağı'nın taşında,
Avcılar gezer başında,
Yar yitirdim on beşinde,
Sana geldim Eğri Dağı

Eğri Dağı'nın başı taşlı,
Çelenleri hüma kuşlu,
Yar yitirdim hilal kaşlı
Sana geldim Eğri Dağı

Eğri Dağı'nın başları
Ötüşür hüma kuşları
Leyla'nın hilal kaşları
Sana geldim Eğri Dağı

Eğri Dağı'nın düzleri,
Çıgırışıp öter kazları,
Köşe başında kızları,
Sana geldim Eğri Dağı

Eğri Dağı'nın eteği,
Çevresi aslan yatağı,
Kalkmış kervan otağı
Sana geldim Eğri Dağı

Karacaoğlan döne döne,
Gezer dağlar, yana yana
Yitirdim yarım bir suna
Sana geldim Eğri Dağı"¹⁸¹

Yukarıdaki Karacaoğlan'ın "Eğri Dağı" semaisini "Ağrı Dağı" olarak alan kaynakların da bulunmasına karşılık, Cahit Öztelli, Müjgan Cunbur, M. Necati Karaer gibi araştırmacılar "Eğri" olarak kaydetmişlerdir. Tahir Kutsi Makal, Eğri Dağı'nın Mut ile Karaman arasındaki dağ oluşu gerçeğinden hareket etmiş, Arap harfleriyle yazılı cönklerin yanıltıcı olabileceği düşüncesiyle "Eğri"nin isabetli olacağını belirtmiştir.¹⁸²

İçel'in Mut ilçesi ile Karaman arasında bulunan Eğri Dağı, Karacaoğlan'ın yaşadığı "Bolkar Dağları'nın kollarından biridir. Büyük Eğri Dağı 2025 metre yükseklikteki bir dağın adıdır.

İç Anadolu'yla Akdeniz bölgesi arasında uzanan, Torosların en büyük yaylalarından birini çizen Bolkar dağları, Karacaoğlan'ın bazı deyişlerinde Bulgar, bazı şiirlerinde de Bolkar diye geçer. Karacaoğlan'ın bu dağ üzerine söylenmiş varsağları bulunmaktadır.

Yörü, be hey Bulgar Dağı!
Senden yüce dağ olma mı?
Sende yaylayan güzelin
Yanakları ağ olma mı ?

Bulgar Dağı iki çatal.
Arasında güller biter.
Bir yiğide bir yar yeter.
İki seven del' olma mı?

Bulgar Dağı pare pare,
Kim'al giyer kimi kare.
Selam eylen nazlı yare
Ayrılanlar bir olma mı?

Yol üstünde iki hanlar,
Hani sana konan canlar,
Sevip sevip ayrılanlar,
Yanıp yanıp kül olma mı?

Bu varsağıda olduğu gibi ikinci varsağıda da sanki Bulgar Dağı, Karacaoğlan'ın arada bir konuşup yarenlik ettiği bir eski dost, bir arkadaştır.

“Yörü bire Bulgar Dağı,
Hemen dağlar sen de m'olur?
Yaylalı sünbüllü yurdlar
Büyük evler sende m'olur?

Eteğinde kervan işler,
Yükseğinde döner kuşlar
Kürk giydirir, at bağışlar
Hemen begler, sende m'olur.

Yaylası ufak tepeler,
Yağmur yağar, kar sepeler,
Kulakta altun küpeler,
Hemen güzel sende m'olur.

Karacaoğlan düz ovalar,
Şahanın keklik kovalar,
İnil inil taş yuvarlar,
Koca seller sende m'olur.”¹⁸³

Karacaoğlan, Karaman sınırlarında bulunan Kardağ'dan, sevdiğinden ayrılmış olmanın acısını çıkarmak ister.

Ey Karadağ melil melil kalasın.
Ateş düşe cayır cayır yanasın,
Dilerim Allah'tan bana dönesin,
Ayrılasın gül memeli eşinden!

Zalim taşçılar da taşını kessin.
Başında da kızgın sam yeli essin
Evvel benim idi, derd senin olsun,
İnilesin burçların boran kışından”¹⁸⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Karacaoğlan'ın belki de hayatında en çok yaşadığı, dolaştığı, üzerine şiirler yazdığı yerlerin başında Karaman ve Ermenek gelmektedir. Halit Bardakçı, Karacaoğlan'ın Ermenekli olabileceğini söylemektedir. Bardakçı'ya göre, Ermenek çevresinde yaşayan arı Türkçe ile şairin şiirlerinde kullandığı dil arasındaki benzerlik dikkate değerdir.¹⁸⁵

Karacaoğlan hakkında 1920'li yıllardan başlayarak ilk yayınları yapmış ve bu konuda bir çok araştırması olan Ali Rıza Yalgın, Konya'da ilköğretim müfettişi iken Ermenek İlçesinin köylerine görevi dolayısıyla gittiği zaman, Torosların eteğindeki köylerde Karacaoğlan'ın şiirlerinin sazla çalınıp okunduğunu görmüş, bunları tespit ederek Konya'da çıkan "Babalık" gazetesinde yayınlamıştır.¹⁸⁶

Görülüyor ki, Karacaoğlan'ın gezdiği yerler arasında Karaman, Ermenek ve Mut üçgenindeki dağlar, yaylalar yer almıştır. Gezdiği bu yerlere ait şiirlerinde, yaşamının gizemli yönlerinden efsaneler, menkıbeler, kendi adıyla anılan makamlar bırakmıştır.

Mut'ta yapılan Karacaoğlan Şenlikleri vesilesiyle, yurdun dört bir köşesinden toplanan aşıklar, Karacaoğlan'ın hatırasını canlı olarak yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Güney Anadolu'da Toroslar'a sırtını dayamış şehirlerimizden olan Karaman'dan Silifke'ye bir ana yol geçmektedir. Mut, bu yol üzerinde bir uğrak ve durak şehri olmuştur. Mut'un girişinde Pınarbaşı denilen beş ulu çınar'ın gölgelediği bir mesire yeri vardır ki, Mut, yazın en sıcak günlerinde burada nefes alır. Bu yüzden halk :

Beş çınarla bir pınar
Bunlar olmazsa Mut yanar.

Der. Gerçekten Mut'ta Pınarbaşı, bir dirilik kaynağıdır. Her yıl yapılan geleneksel Karacaoğlan Şenlikleri burada başlatılır, şöenler Karacaoğlan'nın mezarında son bulur.¹⁸⁷

Ermenek'li halk şairi Fil Ahmet'in takriben, 1900 yıllarında Ermenek'in Barçın Yaylası'nda yılın 9 ayını geçiren aşiretlerden birinde, iki komşu çocuğu olan Tuna ile Selvinaz'ın acıklı aşkına hitâben yazdığı ünlü destanı, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki söyleyişe çok yakındır.¹⁸⁸

Karaman'lı aşıklardan Osman Ertaş, Karacaoğlan gibi saz çalıp okuyan, onu usta kabul eden şairlerdendir.

"Al dudaklı, ince belli
Yanakları gonca güllü
Olmayacak senli benli
Doğru bir yar ister gönül" ¹⁸⁹

Karamanlı Mustafa Ertaş da Karacaoğlan'dan etkilenen saz şairlerindedir.

"Ertaş, bilinir mi "dere" nin yaşı
Gök ile öpüşür Toros'un başı
Biraz sertçe geçer buranın kışı
Karacaoğlan yurdu, yüce dağlar hey"

"Ertaş, Toroslar'da nedir bu derdin
Sarıveliler'dir şu senin yurdun
Elif Elif diyen gelin kız gördün
Karacaoğlan söyler, dili bu yerin" ¹⁹⁰

Ozan Habaloğlu (Hasan Habalı)'nın şiirlerinde de Karacaoğlan söyleyişine rastlamak mümkündür.

"Obaya çekilin bulut ağınca
Çimenler yeşerir yağmur yağınca
Eğrikte sürüyü bir bir sağınca
Peynirin mayasın çal yörük kızı

Kervan yolu uzun konarak göçer
Soğuk yayla suyun avuçla içer
Bir sürmeli ceylan durmadan kaçır
Senin avcın benim bil yörük kızı" ¹⁹¹

Torosların eteğine kurulmuş Ayrancı ilçesinin Kayaönü köyünden olan Aşık Ali Altınsoy, Torosların yayla kültürü içinde yetişen aşıklarımızdandır. 1998 yılı Ekim ayında, kendisiyle köyünde yaptığımız görüşmede ; "her ne kadar tarihi şiir söylemek istesem de bu konuda şiir söylerken zorlanıyorum fakat aşk ve tabiat konularında hiç zorlanmadan Karacaoğlan misali arka arkaya şiir düze-

biliyorum" demiştir. Aşk ve tabiat konulu şiirlerinde Karacaoğlan'ın izlerini görmek mümkündür.

"Bir bahar mevsimi seher vaktinde
Elvan elvan kokan güllerin hani
O sıcak tebessüm hala kalbimde
O aşk ile mehtap sevdiğim hani"

Aşık Onguni¹⁹², Aşık Hikmeti¹⁹³, Kul Yetimi¹⁹⁴ ve Aşık Karani¹⁹⁵ de kendi deyişlerinin yanı sıra, usta kabul ettikleri Karacaoğlan'dan da deyişler söylemektedirler.

II. B Ö L Ü M

KARAMAN AŞIKLIK GELENEĞİNDE AŞIKLIĞA BAŞLAMA VE ETKİLİ OLAN KÜLTÜREL ORTAMLAR

A - ÇIRAKLIK

Aşıklığa başlamada etkili faktörlerden biri usta- çırak ilişkisidir. Usta aşık, saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider.¹⁹⁶

Birçok meslek ve sanat kolunda görülen çırak yetiştirme geleneği günümüze kadar aşıklıkta da etkili olmuştur. Gittikçe kent yaşamının ve iletişim araçlarının yaygınlaştığı ülkemizde folklorda farklılaşma ve çözümlerin olduğu bir gerçektir. Folklorik unsurların bünyesindeki bu dejenerasyon aşıklıkta, usta- çırak geleneğini de etkilemiştir.

Yukarıda izahına çalıştığımız çırak yetiştirme geleneği bugün aynen uygulanmamakta, birçok şekil değişiklikleriyle farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Hatta Karaman aşıklık geleneği içinde yok denecek kadar azalmıştır.

Daha çok okur-yazar aşıkların gayretiyle saz, bağlama kursları, aşıklık geleneğinin ilkelerini göstermek yönünde gelişmiş, bir tür halk eğitim kursları niteliği kazanmıştır.

Karamanlı Aşık İsa Oğuz, Manisa- Selendi'de öğretmenlik yaptığı sıralarda aşıklığa istidadı, sanata olan düşkünlüğü sebebiyle öğretmenlikten istifa edip ailesi ile birlikte Karaman'a dönmüş, önce müzik evi ve bağlama kursu açmış, etrafına topladığı gençlere ya da saz çalmasını bilmeyen aşıklara saz çalmasını öğretmek amacıyla aşıklığa istidadı olan ve ilgilenen kimselerle 1986 Kasım'ında "Aşıklar Kahvesi" ni açmıştır. Karaman'ın kasaba ve köylerinden bu kahvede toplanan aşıklar, karşılıklı fikir ve sanat istişarelerinde bulunarak aşıklıkta olgunlaşma yoluna gitmektedirler.

Önce "Yunus Emre Sanatçılar Derneği" adı ile kurulan bu kahve 1991'de "Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği" olarak adını değiştirmiştir. Ve halen faaliyetlerini sürdürmektedir.

Aşık İsa Oğuz, eşi Semiha (Hatuni Bacı), kızı Birsen Oğuz, Nefise Bacı, Esmâ Bacı, Gönül Bacı, Fatma Bacı gibi bayan aşıkların yanında Mustafa Kartal (Kul Yetimi) Sezai Yaşar (İsfani), Ahmet Tekin (Onguni), İsmail Hakkı Keçeci (İsmail Hacı), Ali Badem (Badem Ali), Zeynel Düz (Zeyneli), Mehmet Oğuz (Karamani), Ozanoğlu gibi aşıkların aşıklığa başlamalarında veya olgunlaşmalarında yardımcı olmuştur. Eşi Semiha Oğuz'a "Hatuni Bacı" mahlasını İsa Oğuz vermiştir.

Karamanlı aşıklar üzerinde yaptığımız araştırma sırasında çırak yetiştirme geleneğinin farklı bir şekli ile karşılaştık. Mesela, Aşık Mevlevi'nin aşık olmasında etkili olan ve Mevlevi'nin ustam diye söz ettiği, Konya'da Mevlevi dergahının hocası Muhammedi Fikri Medli Hoca'dır.

Mevlevinin kendisi gibi aşık olan oğlu Recep Uzun (Lârendeli) ile yaptığımız görüşmede Uzun bize şunları anlattı :

"Konya'da Mevlevi tarikatının hocası olan Muhammedi Fikri Medli Hoca adındaki zat, çeşitli kerametler sahibidir. Mevlevi zikirlerinin yapıldığı toplantılara "irfan" denir. İrfan'a katılan kimselere, gerekli görüldüğünde ve kişinin istidadına göre hangi konuda hevesli ve yetenekli ise değişik şekilde irşat verir. Muhammedi Fikri Medli Hoca'nın elinden bade içmek, yani Hoca'nın hazırladığı çorba şeklindeki değişik bir içeceği, uzattığı kişinin içmesi sonucu, o kişi Hoca'nın öğrettiği her şeyi kapmış olmakta, ya da sohbet sırasında Hoca "yürü kulum" dediği zaman kişi irşat edilmiş olmaktadır. Böylece kişi "semazenlik, kalp gözü ile görme, aşıklık" gibi meziyetlerden birini kazanmaktadır.

1966 yılında Aşık Mevlevi, evinde Mevlevi zikirlerinin yapıldığı bir toplantıya konuk olan Hacı Hasan Kahraman tarafından inşa edilir ve tavsiyesi üzerine Konya'ya, Muhammedi Fikri Medli Hoca'ya götürülür. Hoca, Mevlevi'yi toplantı esnasında, daha ilk görüşünde "sen de oku kuzum" der. Bir hafta sonra Mevlevi içi kaynayarak, coşarak gördüğü her konuya besteler, deyişler, nameler söyler. 1967-1969 yıllarında Karaman ve Konya'nın köylerini dolaşarak çalıp söyler.

Mevlevi'nin "elinden içmeler, yemelerle aşıklık sahasına dahil olduk" diye sözettiği Muhammedi Fikri Medli Hoca, H.1299 yılında Seydişehir'de doğmuş, Konya'da Mevlevi zikrini yürütmüş ve 1969 yılında Konya'da vefat etmiştir.¹⁹⁷

Aşık Mevlevi, oğlu Recep Uzun ile usta- çırak ilişkisi içinde, oğlunun da

aşık olmasında etkili olmuştur. Bugün "Aşık Lârendeli" mahlasını kullanan aşık, babası Mevlevi'nin sazlı- sözlü ortamlarında ve usta- çırak ilişkisi sayesinde aşık olduğunu söylemektedir. Lârendeli, ayrıca babası tarafından küçük yaşlarda Muhammedi Fikri Medli Hoca'nın yanına götürülmüş ve Hoca'nın elinden kendisine bade sunulmuştur. Lârendeli tadını beğenmediği bu badenin tamamını içemediğini belirtmektedir. Bu arada Lârendeli, Mevlevi tarikatında bulunup semazenlik de yapmıştır.

Cami imamlığı ve vaizlik yapan Abdullah Efendi çok sayıda hafız yetiştirmiştir. Toplumsal ve dini konuları işleyen şiirler yazan Hacı Abdullah Efendi, öğrencisi Ali Birer (Öksüz Ali) ile bir tür usta- çırak ilişkisi içinde bulunmuştur.

Hacı Abdullah Efendi'nin şiirleri, öğrencisi olan Ali Birer tarafından küçük yaşta ezberlenmiştir. Ali Birer'in hatırlayabildiklerini Abdullah Uysal derlemiştir.¹⁹⁸

B - USTAMALI ŞİİR SÖYLEME VE ÇEVREDEKİ AŞIKLARDAN ETKİLENME

Kişinin yetişmesinde doğuştan getirdiği genetik özelliklerinin yanında çevre faktörünün de etkili olduğu bir gerçektir. Akademik çevrelerde tartışılan genetik etki ve çevre faktörünün etkisi konusunda bir çok araştırmacının araştırmalarının ortaya koyduğu sonuç, çevre faktörünün daha etkili olduğudur.

Kişi doğuştan yetenekli olsa bile bunu ortaya çıkaracak ve gelişmesini sağlayacak olan içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel çevredir. Hiç bir kimse, hiç bir konuda yeteneksiz değildir. Fakat bunu ortaya çıkaracak bir çevre içinde bulunmadığı takdirde bir çok kişi belki de keşfedilmeden yok olup gitmiştir. Doğuştan bir yeteneğe sahip olmayan bir kişiyi ne kadar eğitip yönlendirirseniz de üstün bir verim alınamadığı görülür.

Karaman aşıklık geleneği içinde yaptığımız araştırmada, bir çok aşığın geçmişte yaşamış veya bugün yaşayan aşıklardan etkilendikleri, sazlı-sözlü ortamında bulunarak, şiirlerini ezberleyerek kendilerini yetiştirdikleri görülmektedir. Aşıklar çevrelerinde tanınır, sazı-sözü dinlenir, saygı görür. Onların şöhreti ve tutulması etkilenmeyi de beraberinde getirir. Çevrede sanata, saza, söze eğilimi olan kişi gerek o yöredeki, gerek başka yörelerdeki aşıkların, gerekse önceden yaşamış Yunus Emre, Karacaoğlan, Aşık Veysel, pir Sultan, Gufrani,

Kenzi gibi aşıkların da şiirlerini okuyarak saza- söze merak sarar. Ezberlediği şiirleri terennüm etmeye çalışır. Zamanla kendisi de şiir söylemeye başlar. Bazı aşıklar da saz çalmadan yetişir.

Karaman'da ustamalı söyleyen veya civar aşıklardan etkilenen pek çok aşık vardır.

İsa Oğuz, hem kendi deyişlerini, hem de ustamalı çalıp söyler. Her yöre ve aşıktan deyişler söyleyebilmektedir.¹⁹⁹

Badem Ali, Aşık Mevlevi'den etkilenmiş, fakat Yunus Emre'den de söylemektedir.²⁰⁰

Kul Yetimi; Mahsuni, Akarsu, Aşık Veysel, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal'dan deyişler okumaktadır.²⁰¹

Lârendeli, babası Aşık Mevlevi'den etkilenmiş, fakat Davut Sulari ve Neşet Ertaş'tan da söylemektedir.²⁰²

Hikmeti; bir ustasının olmasını çok istediğini, Aşık Reyhani'den çok etkilendiğini ve kendisiyle görüştüğünü söyler. Şiir kitabı olan aşıkların şiirlerini satır satır, kelime kelime incelemiş, Yunus Emre'nin, Karacaoğlan'ın şiirlerini ezberlemiş, Aşık Veysel'in kasetlerini dinlemiştir.

Hikmet Elitaş, Yunus Emre etkisini şu şekilde aktarmaktadır :

"Kars'lılar Şenlik Baba'dan, Erzurum'lular Sümmani Baba'dan diyerek aşık toplantılarını açarlar. Biz de derneğimizdeki aşık toplantılarında Karacaoğlan ve Yunus Emre'den diyerek açarız ve şiirlerinden okuruz."

Hafızoğlu, Karaman'daki aşıklar ile istişarelerde bulunduğunu, Yunus Emre'nin şiirlerinden etkilendiğini belirtmektedir.

Aşık Zeyneli, Aşık Veysel'den, Mahsuni Şerif'den etkilendiğini, Karacaoğlan ve Yunus Emre'nin şiirlerini ezberlediğini söylemektedir. Ayrıca, 1973'te amatörce yaptığı plak çalışmasında Mahsuni Şerif'ten yardım gördüğünü söylemektedir.

Ali Altınsoy; Aşık Veysel'den, Mehmet Akif'in şiirlerinden etkilendiğini belirtmektedir.

Aşık Onguni, Yunus Emre, Pir Sultan, Karacaoğlan, Hicrani, Aşık Daimi, Davut Sulari, Aşık Sıtkı, Aşık Hüdayi gibi usta aşıkların deyişlerinden söylemektedir. Bazı ustaların hikayelerini bilen Onguni, "Tandır Gelin" hikayesini 1987'de Emine Yertürk'ten öğrenmiştir.²⁰³

Aşık Karamani, amcası İsa Oğuz'un yardımlarını görmüş, saz çalmasını İsa Oğuz'dan öğrenmiştir. Âşıklığa başlamasında Yunus Emre'nin etkisi olmuş, rüyasında Yunus Emre'yi görmüştür. Pir Sultan Abdal, Kul Veli, Karacaoğlan gibi usta âşıklardan deyişler okumaktadır.²⁰⁴

Ali Birer (Öksüz Ali), hocası Hacı Abdullah Efendi'nin şiirlerini ezberlemiş ve ondan etkilenmiştir.²⁰⁵

Hatuni Bacı, eşi İsa Oğuz'dan etkilenmiştir.²⁰⁶

Turani, Yunus'un şiirlerinden etkilendiğini söylemektedir. Kardeşleri Bünyamin Doğaner (Hilali) ve Selami Doğaner (mahlası yok) Turani'den etkilenmişlerdir.

C - SAZLI - SÖZLÜ ORTAMDA YETİŞME

Saz şiiri veya halk şiiri aynı manayı karşılamak üzere sık sık kullanılan ifadelerdir. Fakat "saz şiiri" şekli daha çok kabul görmüştür. Çünkü bu şiirin yaratılmasında saz birinci planda gelmektedir.²⁰⁷

Halk şairleri, günümüze kadar çeşitli nedenlerle değişik mekanlarda sazı ile bulunmuş, sanatını icra etmiştir. Yakın tarihlere kadar saz şairleri sazları omuzlarında diyar diyar gezip, uğradıkları yerleşim merkezlerinde köy odalarına, aşık kahvelerine, düğün evlerine, zengin konaklarına, hanlara konuk olup sanatlarını icra etme imkanı buldukları gibi halk tarafından saygı ile karşılanmışlardır.

Halkımız, köy ve kasabalarına yolu düşen misafirlerini ağırlamak amacıyla sosyal mekanlar kurup, köy odaları, misafir odaları tesis etmişlerdir.

Yolculukların yaya, hayvan sırtında veya araba ile yapıldığı devirlerde, hele kış mevsimlerindeki uzun seferlerde geceleme için elbette emin bir yere ihtiyaç vardı. Türk konukseverliğinin en güzel örneklerinden biri olan sıra, en büyüğünden en küçüğüne, hatta 5-10 evden ibaret olanına kadar hemen her köyde yer alan "misafir odası" ve köy odalarında sürekli olarak görülmüştür.

Konya'nın dağlık ve ova köylerindeki misafir odaları sayılamayacak kadar çoktu.

Bilhassa ovada, 100 haneli bir köyde 20-25 kadar oda bulunabilmekteydi. Dağlık bölgelerdeki odalarda misafirler ile köylüler arasında ayrı bir samimiyet, yakınlık hakim olur, çok tatlı sohbetler cereyan ederdi.²⁰⁸

Sazlarıyla diyar diyar gezen âşıklar için bu mekanlar âşıkların yaya olarak

Anadolu'nun en ücra köşesine ulaşmalarını sağladığı gibi buralarda sazlı-sözlü ortamlar oluşmasına da katkıda bulunmuştur.

Aşık edebiyatı içinde aşık karşılaşmalarının ayrı bir yeri vardır. Karşılaşma, atışma, eski deyimi ile "müşaare", saz şiiri geleneği içinde önemli bir yer işgal etmektedir. İrticalen yapılan bu iş, dolayısı ile aşıklar arasında bir iftihar vesilesi olmaktadır.²⁰⁹

Kahvehanelerde, bozahanelerde, mesirelerde, panayırlarda, hülasa kalabalık ve hayran bir dinleyici karşısında çalıp söylediklerinden, birbirleriyle müşaarelerde bulduklarından dolayı da aşıklar kendilerini klasik şairlerden üstün tutmaktadırlar.²¹⁰

Karşılaşmalar bir topluluk karşısında belli usullerle yapılmaktadır. "Badeli iki usta aşık karşılaşınca, töreye göre önce sazlarına düzen verip birer "divan" ile meclisi açarlar. Bundan sonra "tekellüm" , bulmaca (muamma), takılmaca ve taşlama-yerme gibi fasıllarla icraya devam edilir."²¹¹

Aşıklık geleneğinin önemli yönünü ihtiva eden karşılaşmaların canlı olarak yaşadığı bölgelerden birisi de İç Anadolu'dur.²¹²

Bugün aşıkların bir araya gelip atışmaları, daha büyük organizasyonlarla veya iletişim araçları sayesinde gerçekleşmektedir.

1965-66 yılından bu yana Konya'da yapılan Aşıklar Bayramı, Türkiye'nin dört bir yanından gelen aşıkları bir araya getirerek bu görevi üstlenmiş durumdadır.

Uzun kış gecelerinde, ramazanlarda aşık dinleyerek veya ustamalı hikayeler dinleyerek, yeri gelince de kasabaya davetli ya da tesadüfen yolu düşen aşıkların yerli aşıklarla karşılaşmalarını, atışmalarını seyrederek vakitlerini geçirmek isteyen halk, aşık kahveleri tesis etmişlerdir. Sayıları gittikçe azalan bu mekanlar, toplumun sosyo ekonomik açıdan değişim hızına bağlı olarak yok olmaya yüz tutmuş görünmektedir.

Böyle sazlı-sözlü meclislerin kurulduğu yörelerde aşık sayısının da fazla olması tabii bir olaydır. Çünkü bu etkileşim aşıklığa başlamada, temayül göstermede birinci derecede rol oynamaktadır.

Karaman ve çevresinde aşıkları bir araya getiren sazlı-sözlü ortamları şu şekilde sınıflayabiliriz :

1 - Kahveler

2 - Bayram, kutlama ve törenler

3 - Dernekler

4 - Düğünler.

Bu ortamların muhtevasını ve fonksiyonlarını izah etmeden önce bu ortamlarda veya buna benzer sazlı-sözlü ortamlarda aşıklığa başlayan ya da kendini geliştiren Karamanlı aşıkların konuyla ilgili yaklaşım, düşünce ve icraatlarını şöyle sıralayabiliriz :

Aşık İhraki (Alevi : Ali Ağa) : "Ermenek'te sazendelik ve hanendelikle rindlik ve laubalilikle meşhur neşve - perest bir aileye mensup oluşu yanında türkülü ve rakslı eğlencelerden de hiç geri kalmazdı. Ermenek düğünlerinin zevk ve neşe alemlerinin müdürlüğünü daima o yapardı.

Hayatının ekseri vakti çalgı ve raks ile geçtiği için mutaassıplar tarafından kendisine "Alevi" ünvanı verilmiştir.²¹³

Aşık Hikmeti (Hikmet Elitaş) : 1991 yılından bu yana Aşıklar Derneği'nin başkanlığını yapmaktadır. Dernek aracılığı ile kutlama, tören, bayram ve aşık toplantılarının organizasyonunda bulunmaktadır.

Aşık Ali Altınsoy : Görme özürlü olan aşık, radyosuyla kurduğu dostluk sayesinde kendine göre bir sazlı-sözlü ortam yaratmış, yer yer radyoda yayınlanan programlara katılarak şiirler, türküleri okumuştur. Hatta aşıklığa başlamasında radyoda duyduğu Cengiz Topel'in şehit edilmesi olayı aşığı çok etkilemiş ve dilinin çözümsüne vesile olmuştur.

Aşık İsa Oğuz : 1975 yılından beri saz çalan aşık, saza, söze ilgisinden dolayı öğretmenlik mesleğinden istifa etmiş, Karaman'da bir "müzik evi" açılışını gerçekleştirmiştir. Konya Turizm Derneği aracılığıyla çeşitli şölen, festival ve kültür-sanat gecelerine katılmaktadır.

Aşık Karamani (Mehmet Oğuz) : Çocukluğundan beri ilgisini saz ve söz meclisleri çekmiş, böylece Karaman'da amcası İsa Oğuz'un çabalarıyla açılan Yunus Emre Aşıklar Kahvesi'nin sazlı - sözlü ortamında kendini bulmuştur.

Aşık Lârendeli (Recep Uzun) : Aşıklık geleneği ile babası Aşık Mevlevi sayesinde tanışmış ve babasının sazlı-sözlü ortamında yetişmiştir. Karaman'a gelen aşıkların evlerinde misafir olduklarında oluşturdukları aşk meclisleri Lârendeli'yi etkilemiştir. Yunus Emre Aşıklar Kahvesi'nin gecelerine katılan aşık, düğünlerde, festivallerde de çalıp söylemektedir.

Aşık Onguni (Ahmet Tekin) : Karaman Yunus Emre Aşıklar Kahvesi'nde atışmalara katılmakta, güzellemeleler yapmaktadır. 1990 yılında Konya Aşıklar Bayramı'na katılmıştır. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin düzenlediği Hasat Bayramı'na yöresel ekiple katılmıştır. Çeşitli okullarda halk müziği, halk oyunları ve buna benzer dallarda öğrenci yetiştirmektedir.

Aşık Cezayiroğlu (Mehmet Kumlu) : Sesinin güzelliği ile de tanınan aşık, Karaman yöresinin türkülerini kendine has bir üslupla söylemektedir. Mahalli sanatçı olarak da bilinen aşık, Karaman'ın köy ve kasabalarında bir çok programlara katılarak faaliyetlerde bulunmuştur. Karaman Yunus Emre Aşıklar Kahvesi'nin de üyesidir.

Aşık Zeynel (Zeynel Düz) : Ailece babası ud çaldığı için düğünlere gider, çalıp söylemiş. Ayrıca köylerinde düğünlere çalgıcı olarak giden ve cura çalan Ali Soydan'ın yanında saz çalmayı öğrenmiş. Düğünlere gitmekte ve çalıp söylemektedir. Ayrıca üç oğlundan ikisi saz, birisi darbuka çalmaktadır. İzmir'de bulunduğu sıralarda Karşlı Mansur Alyansoğlu ile 1972'li yıllarda, kahvelerde halka açık programlar yapmıştır. 1973'te de plak ve kaset çalışması olmuştur.

Aşık Manasız (Mustafa Varel) : Lise yıllarında arkadaşları ile bir araya gelerek şiir ve halk hikayeleri okumuş, üzerinde tartışmalar yaparak sazlı olmasa da sözlü bir ortam oluşturmuşlardır. Böyle bir ortamdan etkilenen aşık, 17 yaşlarında, bir akşam üzeri, içinde bir şeylerin uyandığını hissederek yazmaya başlamıştır. Sanki yıllarca içinde biriken duygular dile gelmiş, büyük bir coşkuyla söylemiş ve söylemektedir.

Aşık Turani (Mustafa Doğaner) : Şair bir aile ortamında bulunmuş, sözlü bir ortamda yetişmiştir.

Karaman'lı aşıklık geleneğinde etkili olan sazlı-sözlü ortamları şu şekilde sıralayabiliriz :

1 - KAHVELER

Yolculukların yaya, hayvan sırtında yapıldığı devirlerde, hele kış mevsimlerindeki uzun seferlerde geceleme, dinlenmek için emin bir yere ihtiyaç duyulmuş, yol üstlerinde, uğrak yerlerinde hanlar, köy odaları, kahveler kurulmuştur.

Uzun geçen kış gecelerinde, Ramazan aylarında halkın bir araya gelerek, sazlı- sözlü eğlenebilecekleri, sohbet ve muhabbet edecekleri yerlerden birisi de "aşık kahveleri" olmuştur.

Melik Aksel'e göre; "eski kahveler bir muhabbet meydanı idi. Çok defa bir

“mir-i kelim” etrafında halka olunur, onun sohbetinden istifade edilirdi. Alim başka, arif başka idi. Her alim sohbet eri olamazdı. Fakat kahvelerde öyleleri vardı ki bunlar kitaplardan edinilemeyen bilgileri ortaya yayarlardı. Nihayet kahve deyince her şeyden önce bir konuşma, yarenlik yeri düşünülürdü. Kahve söz meydanı olduğu kadar saz meydanıydı da.”²¹⁴

Eski devirlerde aşıklar ve saz şairleri, cura, bağlama veya başka bir mahal- li çalgı aletinden birini, kılıfı içinde omuzuna takıp, köy köy, kasaba kasaba dolaşırlar; vardıkları kasabaların, köylerin hanlarına ya da köy odalarına konuk olur, hünerlerini o yerin kahvehanesinde gösterirlerdi.

Han ve kahvehane sahipleri; bu gibi aşıkların sık sık gelmelerini beklerler ve kahvehanelerine konuk olan aşığa büyük hürmet gösterirlerdi. Çünkü; aşıkların sayesinde kahvehanesi icra süresince hıncahınç dolup boşalan kahve sahipleri çok sayıda çay, kahve satarak, bol bol nargile doldurarak çok gelir elde ederlerdi.

Misafir aşık ile varsa yerli aşıklar, karşılıklı saz ve şiirleriyle imtihan olur, atışmalar yaparlar, muammalar çözerler ve sazları ile birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışırlardı.

Konuk aşıklar, muamma düzenleme ve çözümü konusunda daha bilgili ise, kasabaya gelir gelmez hemen bir muamma tertip edip kahvehanenin duvarına veya kapısına bu muammayı asarak, yerli aşıkları sınava, atışmaya davet ederlerdi.

Kasabanın ağaları, ehl-i aşk kişileri meraklıları kahvehaneye dolarak kendi aralarında, muammayı çözmekle uğraşırlar veya tecessüsle beklerler; böylelikle de bir kaynaşmaya, karşılıklı saz ve şiir alemlerine ve sohbetlere çığır açılırdı. Sinema, tiyatro ve benzeri eğlencelerin bulunmadığı ya da yaygın olmadığı bu devirlerde; bu vesile ile bir kaç gün, o kasaba veya köy halkı; aşıkların yerine göre sert ama samimi olan atışmalarıyla, saz ve şiirleriyle eğlenirdi. Sonunda misafir aşığa bahşişler toplanarak ikramlar yapılır ; misafir aşık gönlü ve cebi dolu olarak uğurlanırdı.²¹⁵

Kahvelerde yapılan bu saz meclisinde bulunan dinleyicilerinden her hangi biri bir şey fısıldadığı zaman, aşık hemen o tarafa döner, o kişiyi konuşmaması hususunda ikaz eder :

Saza söze düzen vermek ne kolay
 Haddimize düşmez bizim azar pay
 Söze kıymet vermiş olmuş yazıdan
 Katip beyin masasına altı çay

Bu suretle sazlı- sözlü gecelere mahsus fiyat üzerinden masaya giden altı çayın yarı parasını kahveci kazanmış, yarı parası da aşığa kalmış olur.²¹⁶

Her devirde kahvehaneler sanata hizmet etmiştir. Türk halk sanatının resme ait özellikleri de burada toplanırdı. Bununla beraber kahve deyimi ile tiryakilik yanyana yer almıştır. Kahve Yemen'den geldiği gibi kalmamış, ona birçok şeyler katılmış, çeşit çeşit tiryaki kahveleri meydana gelmiş, ihtimal bu sebepten bir çok yerlerde nam salmıştır. Kahve, misafirliğin ayrılmaz bir işareti olmuştur.²¹⁷

Eskiden kahvehaneler, bugün sanıldığı gibi birer tembelhane değildiler. Halk eğitimi merkezleri gibi rolleri vardı. Türk kahvehane müessesesi şimdi dejenere olmuştur. Eskiden kahvehanelerde meddah konuşurdu, saz şairleri çalar ve söylerdi, büyükler nasihatler ederlerdi. Dostlar karşılıklı fikir alışverişinde bulunurlardı.²¹⁸

Yazılı edebiyatın çok çabuk yayılması sebebiyle şifahi edebiyat gitgide Anadolu'nun yol uğramaz köşelerine doğru çekilmiştir. XIX. asrın sonu ve XX. asrın başlarında aşık tarzı edebiyatın sönükleştiği, eski aşık kahvelerinin yerine, İstanbul'un hemen her mahallesinde kurulan "semai kahveleri (çalgılı kahveleri)'nde külhanbeyi-tulumbacı zümresinin kabadayıcı zevklerine uygun olan yeni bir edebi tarzın teşekkül etmekte olduğu görülmektedir. Fakat her şeye rağmen bu yeni muhitte de eski saz şiiri ananesinin devam ettiği bilinmektedir.²¹⁹

Aşık tarzı denilen saz şiiri, Tavukpazarı'ndaki aşık kahvelerinden İstanbul'un çalgılı kahve denilen yerlerine sığınarak oralarda aslını muhafaza etmekle beraber, şeklini az çok değiştirmek suretiyle 1919-1920 yıllarına kadar devam edebilmek imkânlarını bulmuştur.

Eski aşık kahvelerinin başka bir şekilde devamı demek olan İstanbul'un yeni çalgılı kahveleri, 1908 inkılabından sonra hayli sarsılmış, yalpalamış ve 1910'dan sonra büsbütün sönmeğe yüz tutmuş ise de, yine köşede bucakta tek tük yaşayan bu kahveler, büyük harp sıralarında bile tamamiyle kapanmamış ve ancak 1920 senesinin sonlarına doğru ortadan kalkmıştır.

Çalgılı kahveler, kış mevsimlerinin Cuma geceleri ve en çok bütün ramazan geceleri işlerdi. Hemen her meşhur semtte bunlardan birer tane vardı.

Beşiktaş'ta, Çeşmemeydanı'nda, Tophane'de, Boğazkesen'de, Eyüp Defterdarı'nda, Halıcıoğlu'ndaki çalgılı kahveler bunların en ileri gelenlerinden-di. Bu kahvelerin hemen hepsi de oraların en gözde tulumbacı kahveleri idi. Çalgıları artık eski Tavukpazarı kahvelerinde olduğu gibi saz değil, klarnet idi.²²⁰

"Semai Kahveleri" adı verilen, çok defa meşhur mahalle tulumbalarının bulunduğu semtlerde açılan bu kahvelerde oluşan edebi muhit, buraya devam eden halk, semaiciler, destancılar, maniciler ve bunlar okunurken refakat eden çalgıcılar hakkında, zikredilen menbalarda verilen malumata fazla bir şey ilave edilememektedir.²²¹

Bu geleneğin son kalıntısı 1962 tarihine kadar değişmemiş olan Kumkapı'da Mehdi'nin kahvesi idi. Bugün bu da ortadan kalkmıştır.²²²

Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden olan Karaman'da da yakın zamana kadar aşık kahveleri aynı fonksiyonları icra ediyorlardı. "Karaman'ın dabak esnafının ortaklaşa kullandıkları büyük Dabakhane sitesinde; orta yerinde, fiskiyesinden ve musluklarından şırl şırl sular fışkırıp akan şadırvanvari büyük bir havuzu bulunan Hacı Emin Dede'nin kahvehanesi vardı. (Bu kahvehanenin yerinde şimdi tüccar Rıfat ve Ali Gürşen kardeşlerin evi vardır.) O devirlerde yabancı ve yerli aşıkların bir araya gelip atıştıkları, çalıp söyledikleri alem ve ahenk yeri Karaman'ın tek kahvehanesi olan Hacı Emin Dede'nin kahvehanesi, zamanın nüktedan ağaları, esnafı ve ehl-i dil, rind meşrep kimseleri bu kahvehaneye toplanırlar, tatlı sohbetler yaparlardı. Başka şehirlerden gelen aşıklar da hep buraya gelirlerdi. Aşıklar gelip de saz meclisi kurulduğu zaman kahvehaneye bir ip gerilir; ağalar, zenginler, tüccarlar ve gönlü zengin insanlar, aşıklara bahşiş olmak üzere, paranın yanı sıra, getirdikleri alaca, şitari, neydani adları verilen dokuma elbiselikleri ve benzeri dokumaları bahşiş olmak üzere bu ip üzerine atarak teşhir ederlerdi.²²³

Karaman'ın ünlü halk şairi Kenzi de bu kahvenin müdavimi olmuştur. Hatta Kenzi'nin aşıklık yolunda ilk dikkati çektiği mekan da bu kahvedir.

Sazı omuzunda şehir şehir dolaşan halk şairlerinden muktedir olanlar, ya önceden hazırladıkları muammayı uğradıkları yerlerde misafir kaldıkları kahvelerin münasip yerine asar ve cevabını isterler, ya da yapılan atışma ve

yarışmalar esnasında irticalen söylerlerdi. Kahvehanelere asılan muamma, birisi tarafından çözülmüncüye kadar yerinde kalır, çözüldükten sonra indirilirdi.

Kenzi'nin yaşadığı dönemde, omuzlarında sazları ile Karaman'a gelen yabancı iki şair, yolda bir kadının, arkasında dişi danası bulunan ineği çekip götürdüğünü görünce hazırladıkları şu muaammayı, girdikleri kahvenin köşesine asarlar.

“Kınayakla, kanayaklı,
Kanayaklı, kanayaklı,
Üç başlı, on ayaklı”

Bir çok aşığın çözemediği bu muammayı, daha o zamanlar isimsiz genç bir aşık olan “Kenzi” çözmüştür.²²⁴

Karaman'da 20'inci yüzyıl başlarında Aşağı Çarşı'da bir kahvehane açılmıştır. Bu kahvehaneyi işleten Hisar mahallesinden Hacı Yahya'dır. Hacı Yahya'nın pişirdiği kahve çok meşhur olduğundan, kahve tiryakileri özel olarak buraya gelirlermiş. Daha sonra Tatar İbrahim ve Mehmet Emin Ağa da kahvehane açmış, böylece bu dönemde Karaman'da kahvehane sayısı dörde çıkmıştır.²²⁵

1808 tarihinde, Konya'da aşıklara mekan olan iki önemli “kahve” vardı. Bunlardan biri Türbe Kahvesi, öteki de eski Buğday Pazarı'nın Lârende caddesi üzerindeki köşesinde bulunan Ayak Kahvesi idi. Burada ehl-i dil olanlar toplanır zaman zaman çevre il, kasaba ve köylerden gelen seyyah aşıklar da buraya inerdi.²²⁶

Aşık Kenzi de ihtiyarlığında, bahar mevsiminin yaşandığı günlerin birinde, Konya'ya gidip Sulu Han'daki meşhur Türbe Kahvesi'ne konuk olmuş ve tertip ettiği muammayı kahvehanenin kapısına astırarak mahalli aşıkları atışmaya davet etmiştir. Hatta, buradaki imtihanda, o zamanlar Konya'da helvacılık yapan usta aşık Şem'i'ye yenildiğini kendisi anlatmıştır.

Konya'da Mevlâna Türbesi'nin hemen karşısındaki Türbe Kahvesi, o yıllarda Mevlevi dergahının postnişini Mehmet Hemdem Sait Çelebi tarafından yıktırılıp yerine daha aydınlık ve büyük bir kahve inşa ettirilmiştir. Kahve'nin ortasına da bir havuz yaptırıldığı için yıllarca Sulu Kahve adıyla şöhretini sürdürmüştür. Bu kahve bir çok aşığın uğradığı ilim, irfan, edep, erkan öğrendiği bir sanat akademisi olarak yıllarca hizmet vermiştir.²²⁷

Bu kahvedeki aşk meclisinde Silleli Aşık Merdani, Sururi, Aşık Dertli, Aşık Şem'i ve daha birçok ehl-i aşk kimseler yer alırdı. Bu kahve, yıllarca bir aşk akademisi olarak görevini yerine getirmiştir.

Bu kahvehanenin müstecirliğini yıllarca Aşık Dertli yapmıştır. 1827 yılı Kasım ayında, ailesi memleketi olan Gerede'de olan Aşık Dertli, ömrünün son günlerini memleketinde geçirmek düşüncesiyle Konya'dan ayrılmıştır.

Bütün gençlik hayatı Konya'da geçen Aşık Dertli'nin ayrılması üzerine Sulu Kahve'nin müstecirliğine Dertli'nin yerine Aşık Derviş Hasan geçmiştir. Konya'da bu şekilde şöhret bulan Sulu Kahve, bir aşk okulu olarak yıllarca yerli ve seyyah aşıkların barınağı olmuştur.²²⁸

Ermenekli Aşık Hasan Rüştü (Kel Şair), II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki yıllarda Konya Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştı. Konya'da öğretmenlik yaptığı yıllarda, Tahir Ağa'nın kahvesine devam etmiştir. Aşık Rüştü, günde üç kez geldiği Tahir Ağa Kahvesinde saz ve söz meclislerine katılmış, orada toplananlarla ilmi, edebi sohbetler yapmış, hikayeler söylemiş,²²⁹ Konya'nın ünlü aşığı Aşık Mehmet (Yakıcı)'le atışmalarda bulunmuştur.

Hatta Aşık Mehmet'in Tahir Ağa kahvesi için söylediği meşhur bir destanı bulunmaktadır:

".....
 Alamadım ben gönlümün gamını
 Orda iyi alıyor çay demini
 Hesap etmezler masrafın cemini
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler

Tatilde ondan iyi yer olmaz
 Bu kahveye benzer kahve bulunmaz
 Başkaları çay yapmayı bilemez
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler

Bu kahvenin büyük şerefi vardır
 Başka kahveler hem kötü, hem dardır
 Burada çay içmesi büyük kârdır
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler

Bunun için yoktur gam ile keder
 Garsonları çok güzel hizmet eder
 Akli olmayan başka kahveye gider
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler

Kimse bilmez bu kahvenin huyunu
 Kahvenin de karnında yok oyunu
 Seyir edin havuzunun suyunu
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler

.....
 Bu kahveye gelen artırmaz keder
 Başka yerde ıhlamur içmeyi n'ider
 Aşık Mehmet de meth ü sena eder
 Tahir Ağa Kahvesi'ne gelsinler"²³⁰

Karaman'lı Aşık Gufrani de, şöhretinin arttığı sıralarda Konya'da aşıkların uğrak yeri olan Sulu Kahve'den bir davetname almış, heybesini sırtına vurarak Konya'ya gitmiştir. Sulu Kahve'de Silleli Aşık Figani, Konyalı Aşık Cevri ile karşılıklı atışmalar yapmış, onlarla dost olmuştur. Bu seyahat onun şiir gücünü de artırmıştır.²³¹

Ermenekli Aşık İhraki, Meydan Camisi'nin vakfı olan, sonradan dokumacı Ahmet Efendi'nin Evkaf'dan satın alıp ev olarak kullandığı ve 1919 yılında belediye tarafından istimlak edilerek yerine garaj yapılan iki katlı evinin üst katını kahve yaparak bu kahvede (1910-1914) yılları arasında kahvecilik yapmıştır.

"Meydan mahallasine kahveci olduk,
 Nazar buyurun baştan geçen dumanı,
 Hacısın, hocasın nekkaşa aldık.
 Hissettik muzibi, dostu, düşmanı"²³²

Aşık İhraki, Meydan mahallesi (ki halen Ermenek'in bir mahallesidir)'ndeki bu kahvede devrin sosyal olaylarından esinlenerek söylediği taşlamalarıyla kendini daha çok tanıtmıştır.

Meydan kahvesinde söylediği dörtlükler kahvenin bulunduğu mahalledeki insanların dilinde günlük sohbetlere yıllarca konu olmuştur.

2 - BAYRAM, KUTLAMA VE TÖRENLER

Karaman'lı aşıkların yetişmelerinde etkisi bulunan iki önemli kutlama töreni vardır : Bunlardan ilki; Konya Aşıklar Bayramı, diğeri ise yine her yıl kesin-tisiz yapılan Karaman Türk Dil Bayramı'dır.

a- KONYA AŞIKLAR BAYRAMI

Konya, Türklere vatan oluşundan bu güne Türk kültürüne hizmet etmiş, bu kültürün önemli unsurlarından kabul edilen aşıklara vatanlık yapmıştır. Bu sebepten Konya, "oldum olası aşıklar diyarındır. Allah aşıkları, Muhammed aşıkları, vatan, millet aşıkları... Aşıkların en büyüğü kabul edilen Mevlâna Celaleddin orada, toprak içinde değil, sevenlerin gönlünde yatmaktadır. Türk yaşama aşkının timsali Nasreddin Hoca, size Akşehir'den gülücükler yollamaktadır. Yunus Emre, bir yerlerden sırlar açmaktadır. Hatta uzak Toroslar'dan Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun sesi, sazı duyulmaktadır.

Bütün Anadolu, Horasan, Azerbeycan, Rumeli zaman zaman Konya'da toplanmış ve dünyaya oradan açılmıştır. Bu hep böyle olmuştur. Konya Aşıklar Bayramı da buna bir misaldir.²³³

Konya Turizm Derneği Başkanı, şair Fevzi Halıcı'nın gayretleriyle 1966'dan beri Konya'da yapılan "Türkiye Aşıklar Bayramı" Konya'nın bir geleneği haline gelmiştir.

1961 yıllarında saz şairlerine, Konya'da yardımcı olmaya başlayan Fevzi Halıcı'ya, Konya'ya o yıllarda gelen Aşık Veysel, Aşık Dursun Ceylani, Aşık Davut Sulari, Aşık İhsani gibi saz şairleri, bir aşıklar bayramı yapma fikrini ilham etmişlerdir.²³⁴

Bütün yurda duyurulan bu bayrama her yıl onlarca aşık katılmıştır. Aşık Veysel (Şarkışla'lı), Aşık Müdami (Posof'lu), Aşık Efkari (Ardanuç'lu), Aşık Çobanoğlu (Kars'lı), Aşık Reyhani (Erzurum'lu), Aşık Sadi Değer (Kars'lı) Davut Sulari (Erzincan'lı), Aşık Şeref Taşlıova (Kars'lı), Aşık Selmani (Tokat'lı), Aşık Hüdayi (Göksun'lu), Aşık İlhami Demir (Kars'lı), Aşık Sefil Selimi (Sivas'lı), Hasan Yıldırım (Sivas'lı) gibi daha bir çok aşık ilk günden itibaren bu bayrama katılmış ve katılmaya devam etmektedir.

Bir çok aşık bu bayramda sesini duyurmuş, kendini tanıtmıştır. Bu konuda

Fevzi Halıcı şunları söylemektedir : "Tanımakla şeref duyduğum o yılların "badeli" dolu içmiş aşıklarından Poshoflu Aşık Müdami ile geçen yılların "badeli" dolu içmiş aşıkların Posoflu Aşık Müdami ile geçen yıl kaybettiğimiz Ardanuçlu Aşık Efkari'yi, genç ve güçlü aşıklardan Murat Çobanoğlu ile Aşık Şeref Taşlıova'yı, Adanalı Aşık Abdülvahab Kocaman'ı, Tokatlı Aşık Hasan Selmani'yi tanıdım ve bütün Türkiye'ye günlük hayatları ve sanat varlıkları içinde tanıttım." ²³⁵

Aşık Çobanoğlu, bu yarışmaya katıldığında (1966) henüz 25 yaşında idi. Bugün bütün Türkiye'nin tanıdığı Çobanoğlu'nun ününü buradan duyurduğu belirtilmektedir.

Bilinen bir gerçek ver ki; o da halkın ruhunu, zevkini, dilediğini, sevdiğini ve sevmediğini dile getiren halk ozanını, çevreler, teşvik ve esirgemelèr yetiştirmektedir. Aşık Ömer'leri, Gevheri'yeri, Dertli'leri ve bunlar gibi nice değerleri ünlü kılan faktörlerin başında, bir bakıma himaye, teşvik ve değer verme gibi üç önemli etkeni saymak mümkündür. ²³⁶

Hasan Halıcı, Konya Aşıklar Bayramı'nın Türkiye'de gelişen aşıklık geleneği açısından önemini şu sözlerle ifade etmektedir :

" 1820 yılında Mevlâna Türbesi'nin karşısında Sulu Kahve vardı. Bu Kahvede Aşık Dertli, Aşık Şem'i, Aşık Sururi gibi değerli halk şairleri saz çalar, şiirler, türküler söylerlerdi. Bu aşıklara da Mevlevi postnişini Hemdem Sait Çelebi maddi manevi yardımlarda bulunurdu. Bu kahvede usta aşıklar tarafından yetiştirilen aşıklar, İstanbul'da, konaklarda, kahvelerde şiirler söylerlerdi.

1930' larda son bulan bu geleneği 1966 yılında dernek olarak yeniden başlattık. İlk günden bugüne, Konya'da yapılan Türkiye Aşıklar Bayramı'na yurdumuzun dört bir köşesinden yüzlerce aşık geldi. Halkımızın sanata, saza, söze, şiire duyduğu sevgi, yeni yeni aşıkların yetişmesine imkân sağlamaktadır. Bu Bayram, yurdumuzun dört bir köşesinden Konya'ya gelen halk şairlerimizin bir yıl içinde yazıp besteledikleri eserlerini, sergilemelerine de fırsat sağlamaktadır." ²³⁷

1989 yılına kadar Konya'nın ilçesi olan Karaman'da da var olma mücadelesi gösteren aşıklar için Konya Aşıklar Bayramı bir teşvik, kendini yetiştirme, hazırlama nedeni olmaktadır. Bu Bayrama katılmak ve ödül almak diğer aşıklar-

da olduğu gibi Karaman aşıkları için de büyük bir önem taşımaktadır.

1971 yılında beşincisi yapılan Aşıklar Bayramı'na katılan Karamanlı Aşık Nuri Uzun "Sümmani ödülü" almıştır. Bu ödül ile de aşıklıktaki ustalığını Karamanlı aşıklara kanıtlamıştır.²³⁸

Her yıl aralıksız olarak düzenlenen "Türkiye Aşıklar Bayramı"nın bir tür okul, ocak olduğunu belirten Fevzi Halıcı, bu bayramın önemini şu sözlerle vurgulamaktadır:

"Bayramın mana ufku Türkiye'den Avrupa'ya, Amerika'ya taşıdı. Konya Aşıklar Bayramı'ndan berat alan aşıklar her yerde aranır, okunur, dinlenir oldu. Aralarında karşılıklı sevgiyi, usta- çırak ilişkilerini yürürlükte kıldık. Atışma bilmeyen aşığı, bir iki yıl içinde usta seviyesine çıkardık. "Dudak- değmez" de ilk yıl dudağını kanatan Aşık Selmani, ikinci yıl tavsiyemiz ve teşviklerimiz sonucu, bileğinin hakkıyla birincilik ödülünü kazandı. Bu ocaktan bugüne değin yüzün üstünde aşık yetiştirdik."²³⁹

Fevzi Halıcı Karaman'a gelerek aşıklarla görüşmüş ve onları bu hususta teşvik etmiştir. Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği'nin başkanlığını yapan Aşık Hikmeti'yi Konya Aşıklar Bayramı'na davet etmiştir. 21 Ekim 1998'de başlayan bu bayrama katılan Hikmeti, "konulu şiir" dalında 27 aşık içinden ilk 7 aşık arasına girmiş ve ödül almıştır. Hikmeti'nin bu başarısı 1999 yılında düzenlenecek olan Konya Aşıklar Bayramı'na da davetiye çıkarmıştır.

Yine Karamanlı aşıklardan İsa Oğuz, 1984, 1985 yıllarında yapılan Türkiye Aşıklar Bayramı'na katılmış, şiir ve türkü dallarında ödül kazanmıştır.²⁴⁰

b- KARAMAN TÜRK DİL BAYRAMI

Karaman'da 1960 yılından bu yana, 5 ve 6 Haziran günleri "Türk Dil Bayramı" kutlanmaktadır. Büyük törenlerle kutlanan bu bayrama yurdun dört bir köşesinden katılan aşıklarla bir araya gelen Karamanlı aşıklar, sazlı- sözlü bir ortam yaratarak karşılaşmaktadırlar. Ayrıca, bu törenlere katılan araştırmacılar da Karaman'ın sosyal, kültürel ve tarihi konusunda konferanslar vererek, açık oturumlar yaparak insanları bu hususta aydınlatmakta, dilin ve özellikle Türk dilinin önemi üzerine geleceğe yönelik mesajlar vermektedirler.

"Türk Dil Bayramı" adıyla yapılan bu törenler için Karaman'ın seçilmesi sebepsiz değildir. Çünkü Karaman, Türkçe'nin Anadolu'da resmi dil olarak ilk defa kullanıldığı bir yerdir. Karamanoğlu Mehmet Bey, 1277 yılının Mayıs ayında

yönetimini ele geçirdiği Selçuklu Devleti'nin yazışma dili Farsça iken bir ferman yayınlarak Türkçeyi resmi dil olarak ilan etmiştir.

Türk dili açısından önemi büyük olan bu olayın ortaya çıkış serüveni şöyledir :

"Cimri adında bir dervişi, Deşt-i Kıpçak'ta yaşamakta olan Selçuklu'nun talihsiz padişahı II. İzzettin Keykavus'un oğlu olarak ortaya çıkarmışlardır. Kanlı savaştan sonra Konya şehrini ele geçiren Karamanoğlu'nun askerleri, Cimri'yi "Sultan Siyavuş" diye Selçuklu tahtına geçirmiştir. Karamanoğlu Mehmet Bey kendisini ona vezir tayin ettirmiştir.

Selçuklu tarihçilerinin genişçe anlattıkları bu kanlı işler arasında dikkati çeken en önemli olay, Mehmet Bey'in ortaya attığı devletin resmi yazışma dili olan Farsça yerine Türkçe'nin geçeceğini tellaller vasıtası ile bütün Selçuklu ülkesine bildirmesidir.²⁴¹

"Bugünden sonra divanda, dergahta, bargahta, mecliste, meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır."²⁴²

Karamanoğlu Mehmet Bey'in bu fermanı, Türklük şuurunun Anadolu'nun her köşesine yayılmasına ve Anadolu'nun ebedi Türk yurdu olmasına imkân vermiştir. Selçuklular devrinde bütün Anadolu'da devlet dili Farsça olduğu halde, Karaman'lılar daima Türkçe'yi kullanmışlardır.²⁴³

Asırlarca klasik edebiyata karşı hem dil hem de şekil ve konu bakımından çizgisini değiştirmeyen aşık şiiri, kullandığı arı Türkçe'den dolayı klasik şairlerce eleştirilmiş, hakir görülmüştür. Aşık şiiri temsilcileri, Türkçenin itibar gördüğü bir kültür merkezi olan Karaman'da iltifat görmüş olmalıydılar.

Bu zamana kadar şiirlerini Farsça yazan Sultan Veled bu tarihten sonra Türk dili ile şiirler yazmaya başlayacaktır. Keza Türk edebiyatının en büyük şairi Yunus Emre Türk dilini musiki haline getiren o harikulade mısralarını güzel Türkçe ile süslemiştir. Karaman'da türbesi bulunan ve Türk dili ile ilk defa ölmez şiirler yazan bilgin Türk şairi Yunus Emre'nin anısına bu yıl dönümünü Karaman'lılar, hem Dil Bayramı, hem de Yunus Emre Günü olarak kutlamaktadır.²⁴⁴

XV. yüzyıl sonlarına doğru, Konya'nın Karaman ilçesinde yaşadığı ileri sürülen Nizami bu yörede Divan şiirinin öncülerinden sayılır. İran şiirini çok iyi bilmesine karşılık Türkçe'nin şiir dili olarak kullanılmasına yardımcı olmuştur.

Nizami'nin şiirlerinde halk deyimleri, halk dili, halk söyleyişi geniş bir yer tutar. Türk dilini "aruz" ölçüsünde başarıyla kullanan, halk deyimlerini bu ölçüyle şiirleştiren Nizami, Karamanoğlu Mehmet Bey'in fermanı doğrultusunda Türkçe'de bir çığır açmıştır.²⁴⁵

Bugün dikkati çekecek bir biçim ve zenginlikte kullanan bu törenlerde Karamanlı aşıklar, diğer illerden davetli olarak gelen aşıklarla bir araya gelerek sazlı-sözlü ortamlar oluşturmakta, aşıklık hünerlerini bu bayram vesilesiyle göstermektedirler.

3 - DERNEKLER

Karaman'da aşıklık geleneğinin gelişmesine katkıda bulunan önemli derneklerden biri "Karaman Yunus Emre Halk aşıkları Derneği"dir.

1986 yılında Aşık İsa Oğuz'un çabalarıyla "Yunus Emre Aşıklar Kahvesi" olarak açılan bu dernek, önceleri genç aşıkların toplandığı, yetiştirildiği, saz kurslarının verildiği bir mekan iken, 1988 yılında üye sayısını çoğaltarak adını "Yunus Emre Halk Sanatçıları Derneği" olarak değiştirmiş ve Selek İşhanı 2. katta otantik bir ortam oluşturularak İsa Oğuz'un başkanlığında açılmıştır.

Derneğin kurucuları; ad-soyad, doğum yeri, doğum yılı ve mesleği itibariyle aşağıda belirtildiği gibidir :

Adı ve Soyadı	Doğum Yeri	Yılı	Mesleği
1- Ali Rıza Çopur	Karaman	1929	Şair
2- Nuri Uzun (Aşık Mevlevi)	Morcalı Köyü	1928	Aşık
3 - Kâmil Aslantürk	Kızıllar Köyü	1958	Sanatçı
4 - D.Ali Gülcan	Açık	1904	Araştırmacı
5 - İ.Hakkı Keçeci	Karaman	1966	Şair
6 - Ahmet Tekin	Taşkale	1966	Şair
7 - Sezai Yaşar	Karaman	1968	Şair

1991 yılında toplanan kurul, derneğin adını "Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği" olarak değiştirmiş ve başkan olarak da Hikmet Elitaş (Aşık Hikmeti)'i seçmiştir.²⁴⁶

Bu yedi kurucu üye ile çalışmalarına başlayan dernek, hızlı bir tempo ile faaliyetlerini sürdürmüş ve üye sayısını artırmıştır. Amacı asırlardır süren aşıklık geleneğini yaşatmak, yaymak ve yeni kuşaklara aktarmaktır. Şairlerin, ozanların ve sanatçıların bir araya gelerek oluşturdukları güçle başlayan dernek faaliyetle-

rine dana sonra Karaman'ın köylerinden, diğer il ve ilçelerden de aşıklar katılmıştır. Şu anda derneğe 22 aşık kayıtlı bulunmaktadır.

Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği, şu anda, Türkiye genelinde bu amaçlarla faaliyet gösteren beş dernekten birisidir.

Karaman'lı aşıklar bugüne kadar Karaman'da, ilçelerinde ve köylerinde pek çok gece düzenlemişler, halkın beğeni ve takdirini kazanmışlardır. 1989 yılında Konya'da Selçuk Üniversitesi'nce düzenlenen Aşıklar Şöleni'ne beş aşıkla katılmış ve çeşitli dallarda ödülleri almışlardır. Gerek Kültür Bakanlığı ve gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşlarının düzenlediği yarışmalarda dereceye girmişlerdir.²⁴⁷

Hikmet Elitaş'ın başkanlığında faaliyetlerini sürdüren dernek ilk olarak 1989 "Geleneksel Kenzi- Gufrani ve Aşık Mevlevi'yi Anma Şöleni" düzenlenmiştir. 4 yıl süreyle her yıl Eylül - Ekim aylarında düzenlenen bu şölen sonraki yıllarda "Aşıklar Şöleni" adı altında düzenlenmeye başlamıştır.

Bu şölene yurt çapında birçok aşık katılmaktadır. Bugüne kadar Abdülvahap Kocaman (Adana), Şeref Taşlıova (Kars), Murat Çobanoğlu (Kars), Veli Canani (Kars) Zikri Aliyar (Erzurum), Mehmet Atar - Ataroğlu (Konya), Çoban Hüseyin Çemrek (Amasya), Durşen Mert - Nurşah Bacı (Eskişehir), Selahattin Kozanoğlu (Erzurum), Musa Taşken (Kayseri), Kemal Bülbül- Kemali (Samsun) gibi pekçok aşık katılmıştır.²⁴⁸

Karaman'ın yetiştirdiği saz ve söz ustaları her Cumartesi günü bir araya gelerek halka açık bir sazlı - sözlü ortam oluşturmaktadırlar. Çeşitli eğlencelerle başlayan gecede Karaman'lı aşıklar geç vakitlere kadar gönüllerince hoş vakit geçirip, haftanın yorgunluğunu atıp rahatlamakta, saz ve söz alış-verişinde bulunmaktadırlar.

Günümüzde de Karaman'lı aşıklar, cumartesi günleri Koca Usta İşhanı'ndaki derneklerinde toplanarak yapacakları faaliyetleri görüşüp, gidecekleri toplantı ve katılacakları davetler üzerinde kararlar almaktadır. Karaman'a gelen misafirlere ve kendilerine şiirler okuyarak, atışmalar yaparak, saz çalarak ayrı bir renk ve heyecan getirmekte, moral depolamaktadırlar.²⁴⁹

"Sıra Eğlenceleri" adını verdikleri ve hafta bir bir araya gelerek halka açık yaptıkları toplantıları önce cumartesi geceleri yaparlarken sonra cuma geceleri yapmaya başlamışlardır.

Bu faaliyetlerin dışında dernek üyeleri aşıklık geleneğine, ozanlık kültürüne ve derneğe maddi, manevi katkıda bulunanlara "Şükran Gecesi" düzenleyerek plaket verme; geleneğin yeni kuşaklara aktarılması amacıyla Rıfat Kılıç tarafından saz ve bağlama kursları verme, her yıl Mayıs ayında düzenlenen Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri'ne katılma, Kültür Bakanlığı, kamu kurum ve kuruluşlarının düzenlediği çeşitli konulardaki yarışmalardan aşıkları haberdar ederek katılmalarını sağlama gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Ankara Mamak Belediyesi'nin düzenlediği "Mamak ve Çevre" konulu şiir yarışmasına, bu derneğin haberdar etmesi üzerine Aşık Hikmeti ve Kul Yetimi katılmıştır.

Kültür Bakanlığı tarafından 1991'de düzenlenen "Okuma ve Kitap Sevgisi" konulu şiir yarışmasında Hikmet Elitaş 3. lük, 1993'te "Toplum ve Aile" konulu şiir yarışmasında mansiyon ödülü, 1998'de "Atatürk ve Devrimler" konulu şiir yarışmasında birincilik ödülü kazanmıştır.

Nuri Uzun (Aşık Mevlevi) 1969 yılında Konya Aşıklar Bayramı'na katılıp "Sümmani" ödülünü kazanmıştır.

Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği'ne üye olan aşıklar şunlardır:

Nuri Uzun (Aşık Mevlevi), D.Ali Gülcan (Aşıklığa hevesi olan araştırmacı-yazar, 1997 Nisan ayında vefat etmiştir), Ali Badem (Badem Ali), Mehmet Kumlu (Aşık Cezayiroğlu), Mustafa Kartal (Kul Yetimi), Muharrem Özgür (Aşık Hafizoğlu), Hikmet Elitaş (Aşık Hikmeti), Ali Özgür (Özgür Baba), Ali Coşkun (Kaval çalıyor, mahlası yok), Zeynel Düz (Aşık Zeyneli), Hasan Habalı, Yunus Yanık (Yanık Ozan), Cengiz Karabağ (Aşık Efendioğlu - Kars/Göle'den fakat Karaman'da ikamet ediyor.) Mustafa Doğaner (Turani), Rıza Toker (Aşık Hamzaoğlu), Rıfat Kılıç (Halk Müziği Öğretmeni), Durmuş Çetinkol (Aşık Güldiken), Ahmet Ötgün (Garip Ahmet) İsmail Keçeci (İsmail Hacı).

Bunların dışında hevesli olup da derneğe kaydını yaptırdıktan sonra devam etmeyen kişiler de bulunmaktadır.

4 - DÜĞÜNLER

Karaman'da genellikle görücü usulüyle gerçekleşen evlilikler olmaktadır. Düğün törenleri geleneksel anlamda daha çok Karaman'ın köy ve kasabalarında yapılmaktadır. Karaman şehir merkezinde ise genellikle düğün sahibinin kiraladığı bir salonda düğün gerçekleşmektedir. Düğün salonlarında çeşitli program-

lar yapılmakta, bu programlar içinde zaman zaman aşıklar da yer almaktadır. Sünnet düğünleri de buna dahil edilebilir.

Saz çalmayı bilmesinin yanı sıra irticalen söyleyen ya da repertuarında mahalli türküleri bulunduran aşıklar düğünlerde programlara katılarak sanatını icra etmekte, bu vesileyle geçimini sağlamaktadır.

Karaman'lı aşıklardan İsa Oğuz, öğretmenlik mesleğinden ayrılıp Karaman'a geldikten sonra maddi sıkıntı içine girmiştir. Bunun üzerine "madem" saz ve söz için öğretmenliği bıraktık, öyleyse saz ve sözle kazanmamız gerekiyor" diyerek bir süre düğünlerde icrada bulunmuştur.²⁵⁰

Son zamanlarda, Karaman'da aşıklık geleneğine ilgi gösteren bazı kişiler düğün ya da sünnetlere aşıkları da davet ederek onlara fasıllar yaptırmaktadırlar.

Hollanda'da işçi olarak çalışan Ömer Dal isimli bir şahıs, 1998 yılı yaz mevsiminde, Karaman Polisevi'nde yaptığı düğüne, Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği üyesi aşıkları davet ederek sazlı-sözlü bir grup oluşturmuş, aşıkların otantik bir sanat ortamı içinde fasıllarını icra etmelerini sağlamıştır.

Aşık Hikmeti'nin anlattığına göre, 21-23 Ekim 1998 tarihinde Konya Büyükşehir Belediyesi'nin himayesinde toplanan Konya Aşıklar Bayramı'na katılan aşıklar Belediye çalışanlarından birinin daveti üzerine bir düğüne gitmiş, orada irticalen güzellmeler söyleyerek atışmalar yapmışlar ve fasıl icra etmişlerdir.

D- RÜYA SONRASI AŞIK OLMA

Aşıklık geleneği içinde bir kısım aşıklara "halk aşığı" ya da "badeli aşık" denilmektedir. "Yaygın olan geleneğe ve inanışa göre, şiir söylemede hiçbir yeteneği yokken Tanrı lûtfu ile pir elinden aşk badesi içerek deyiş yapma gücüne erişen kimselere "badeli aşık" ya da "halk aşığı" denilmiştir.²⁵¹

Hiç bir eğitim almadan, hatta okuma yazma bilmeden irticalen şiir söylemeye, gayb ilimlerinden bahsetmeye başlayan aşıkların bu durumu merak konusu olmuştur.

Sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte bir aşama olan rüyada bade içme sonucunda saz çalmaya, söz söylemeye başlayan aşıkların dilleri çözülmektedir.

Rüya, insanları ilk çağlardan beri meşgul eden bir konu olmuştur. En basit şekli ile rüya bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayâl dizisi olarak tarif edilmektedir.²⁵²

Halk şairleri arasındaki "bade" efsanesine göre hakiki aşık ancak "pir" elinden bade içmek gibi ruhunda muayyen ve değişmez bir inanış ananesine bağlanmakla beraber tarikat telkinleri neticesi ruhunda ilahi aşk heyecanı uyandırmak için manevi bir iksire ihtiyaç duyan tekke şairi de bu iksiri bade, dolu, kızıl deli, dem gibi isimlerle anlatarak bunu pir-i mugan adını da verdiği şeyhinden ve müridinden bekler.

Halk şairinin piri gibi, tekke ve hatta divan şairinin de pir-i muganı vardır.²⁵³

Farsça şarap anlamına gelen badenin bir iksir olduğu, onu pir elinden içen kişinin " içten yanıp tutuştuğu, coşkunu bir ruh haline düşüp sonra da bayıldığı" söylenir.

Mehmet Gökalp, bu vecd halini bir aşıkta gördüğünü belirtmekte ve bu konuda şunları söylemektedir : "İlkokulda üç yıl beraber okuduğumuz Aşık Pervani, aşık olduğu 1950 yılında, kendisinden şiir söylemesini istediğimizde, sazıyla çalar söyler, sonra ağzından köpükler gelir ve gözlerini kapayıp derin bir vecd alemine dalardı. Bizzat tarafımdan bu halleri müşahade edilmiştir."²⁵⁴

Divan şairlerinden bir damla bile içki içmemiş olanlar içinde meyhaneden, pir-i mugandan ve badeden bahsedenler de çok görülür. Bade yerine "mey" , "aşk şarabı" gibi kavramlar da kullanılmıştır.²⁵⁵

Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Miraç olayında Cebrail Aleyhisselam'ın O'na içinde süt ve Şerbet dolu bir kâse sunduğunu, bir islam alimi şöyle anlatmaktadır:

"Miraç kıssasında Resulullah'a bir burak getirildi. Burak merkepten büyük, katırdan küçük, adımını gözünün erişebildiği yerin ilerisine koyan bir binek hayvanıydı. Yine o gecede Resulullah (s.a.v.) Mescid-i Aksa'ya girdi. Orada iki rekat namaz kıldı. Sonra Cebrail (a.s) ona süt dolu bir kâse ile yine şerbet dolu bir kâse getirdi. Resullullah, süt dolu kâseyi seçti. Bunun üzerine Cebrail (a.s) fitratı seçtin dedi."

Bu açıklamaya göre Büyük İslam Peygamberine getirilen biri süt, diğeri şerbet dolu kâsedeki sırların çözülmesi hayli müşküldür.

Ancak badeli aşıkların hallerine ilk örnek olarak Allah katından verilen şerbetin, bedende bir değişiklik, bir canlanış ve kuvvet verdiği bu Miraç mucizesinden çıkartılabilir.²⁵⁶

Yaygın olan geleneğe ve inanışa göre, şiir söylemede hiçbir yeteneği yokken aşık ;

“Üçler zümresinden aldık icazet

“ Ledün” ilmin bana beyan dediler”

diyerek rüyasında Hızır İlyas, Kutup Nebil'den mantık ve Ledün ilmi öğrenir.²⁵⁷

“Ledün ilmi” genellikle biri vehbi, diğeri kısbî olmak üzere iki kısma ayrılır. Birincisi Allah tarafından sunulup kalpde meydana gelen “Ledünni” bir bilgidir. Diğeri çalışıp tahsil ile elde edilen bilgidir.²⁵⁸

Bu izahı gerçeğe yatkın bulan M. Gökalp ; “Zira, badeli aşıklar çoğu hiç tahsil görmedikleri halde Cenab-ı Allah tarafından bahşolunan bir lütufla Kur'an hükümlerine ve İslami kurallara vâkıf olmaktadırlar. Bunun izahını insan aklının kavraması elbette zordur ama O Cenab-ı Allah'ın sonsuz kudretine ve yaratıcılığına inananların bu ledüni ilmin Allah tarafından sevdiği kullara verilmiş olmasına da inanması gerekir” demektedir.

Yunus Emre bir şiirinde; ledün ilmini, üstadı sayar :

“Sad benem, Said benem, Yunus dahi benimledir.

“İlm-i ledün”dür üstadım el esrarı düren benem”²⁵⁹

Rüya motifi Türk Halk Edebiyatı'nda sıkça karşılaşılan bir motiftir. Başta efsane ve destanlarda rastlanılan rüya motifi Aşık Edebiyatı'nda da çeşitli vesilelerle kullanılmıştır.²⁶⁰

XVI. asırdan bu yana yazıya geçirilen aşık hikâyelerinde tespit edilen bu rüya motifi bugün yaşayan aşıklar arasında hala görülmekte ve inanılmaktadır.

Aşık Edebiyatının temsilcileri için rüya motifi bir hareket ve başlangıç noktasıdır. Aşıkların gerçek hayat hikâyeleri incelendiğinde rüya görene kadar belli bir süre ya usta bir aşığın yanında çıraklık yaptıkları veya aşık fasıllarının sık sık icra edildiği, halk hikâyelerinin anlatıldığı yerlerde yetiştikleri görülmektedir.²⁶¹

Uraz'a göre badeli halk şairleri ; daha çok şehir ve cemiyet hayatına uzak kalanlar arasında görülmektedir. Bunlara göre bade iki türlüdür.

1. Er dolusu
2. Pir dolusu

Er dolusu bade : Bu badeyi içerek aşık olan, aynı zamanda kahraman olmaktadır. Sevdiği için ölümle göğüs göğüse gelir, maceraları kahramanlıkla doludur. Meşhur efsane kahramanı Köroğlu gibi.

Pir dolusu bade : Bu badeden içen aşık, sevgilisinin arkasından yanar, cefalar çeker. Bu kahraman değildir. Vefakâr ve fedakârdır. Ercişli Emrah ve Aşık Kerem gibi.²⁶²

Aşık edebiyatında rüya konusunda araştırma yapan Umay Günay, "rüya" motifini bir plan dahilinde dört aşamaya bağlamaktadır .

1 - Hazırlık Devresi :

- a) Çocukluk ve gençlik çağının şartları
- b) Karşılaşılan maddi ve manevi bir sıkıntı,
- c) Bir sıkıntı veya bir dilekle uykuya dalış.

2 - Rüya :

- a) Kutsal kişilerle kutsal sayılan bir yerde karşılaşma
- b) Pir elinden bade içme
- c) Sevgilinin kendisi ile veya resmi ile karşılaşma
- d) Kahramana pirlere, bilmesi gereken bilgileri öğretirler
- e) Kahramana bir mahlas verilerek deyiş söylemesi istenir

3 - Uyanış :

a) Kahraman kendi kendine uyanır, ilk fırsatta eline geçen bir saz ile başından geçenleri anlatır.

b) Kahraman bir süre (3,6,7,20,40) gün baygın yatar ve ağzından, burnundan kanlı köpükler gelir. Ehl-i dil bir kişinin sazının tellerine dokunması ile uyanır.

c) Kendi kendine uyanır ama bakışları, hali, tavrı bir acıdır. Dünya ile ilgisi kalmamış gibidir. Herkes deli olduğunu kabul ederken halden anlayan bir kişi sazının tellerine dokunarak, aşık adayının çözülmesini sağlar.

4 - İlk deyiş :

Rüyada aşıklığa ulaşan kişilerin uyandıkları zaman söyledikleri ilk deyişleri, gördükleri rüyanın tasviridir. Bu ilk deyişlerde aşık başından geçenleri naklettiği gibi ilk tarşırmasını da bu ilk deyişin sonunda yapar.²⁶³

Karaman'lı aşıklar üzerinde yaptığımız araştırmada rüya sonrasında aşık olma olayının sıklıkla yaşandığını, fakat günümüzde birçok aşığın da inanışının

gereği böyle bir rüyanın açıklanmasının doğru olmayacağı görüşünde olduğunu gördük.

Bu konuda kendisiyle görüştüğümüz Karaman'lı aşık Ali Altınsoy rüya sonrası aşık olma olayına inanmadığını belirterek şunları ifade etmiştir : "Herkes rüya görebilir. Fakat hiç bir şekilde âşıklık istidadı olmayan birinin gördüğü bir rüya sonrasında aşık olup saz çalması inandırıcı değildir.

Karaman'lı Gufrani'nin aşık olmasında, kendisinden umulmadık vezinli, kafiyeli sözler söylemeye başlamasında böyle bir aşamayı yaşadığını, kendisi de Karaman'lı olan D. Ali Gülcan "Karaman'lı Halk Ozanlarından Gufrani ve Kenzi" adlı kitabında şu şekilde anlatmaktadır :

"1879 yılında Durmuş Ali (Gufrani) 15 yaşındadır. O yılın kış mevsiminde ayın ortalarından bir gece, akşamdan yağmaya başlayan kar, gece yarısına kadar devam etmiş, her taraf beyaz kar tabakası ile bürünmüştü. Kar dindikten sonra hava sakin ve berraktır. Dolunay ışığı ile her tarafı kaplayan karın ağartısı ortalığı sabah zamanı gibi aydınlatmıştı. Durmuş Ali, bir ara uykusundan uyanıyor, bakıyor, odanın içi aydınlık; sabah oldu sanısı ile hemen kalkıp elbiselerini giyip okula koşuyor. Kapıyı açıp içeri girdiğinde öğretmenin mahfelinde (makamında) koca kavuklu üç hocanın oturmakta olduğunu görüyor. Hocalar Ali'ye yanlarına gelmesini işaret ediyorlar : Ali yanlarına yaklaşıyor. Hocalardan birisi diğerine "doldur, ver" diyor. Bir diğeri de "çok doldurma götüremez" diyor. Ve yüzünü çevirerek "al evlat, yaradan aşkına iç" diyor.

İşte bu suretle aşkın dolusu Ali'ye sunuluyor. Ali de edeple doluyu alıp biraz geri çekilerek yarım arka dönüp doluyu içiyor ve boşalan bardağı hocalara vermek üzere yüzünü hocalardan tarafa dönünce hocalardan kimseyi göremiyor meydanda.

Aşık Gufrani'nin, "aşkın dolusu" nu içişi bir başka deyişle şu şekilde de anlatılmaktadır :

Bir gece rüyasında "kalk oğul, mektep vakti geldi" sesi ile uyanıyor ve hemen kalkıp okula gidiyor. Ama vaktin gece olduğunu anlıyorsa da eve geri dönmüyor. Bir köşede otururken uyuklamaya başlıyor ve bu uyku halinde iken (rüyasında) bir kaç hoca kendisine bir kadeh veriyorlar. Bu kadehin içindekini içiyor ve içerken de kadehdeki şerbetten bir parçası yere dökülünce tamamını içemiyor. İşte ne olduysa o gece oluyor Ali'ye. O günden sonra bambaşka oluver-

miş, kendisinden umulmadık vezinli ve kafiyeli sözler söylemeye başlamıştır.²⁶⁴

Ali Badem (Badem Ali); asker çağına geldiğinde akranları ile birlikte köyünden davul ve zurnalarla uğurlanıp "delikanlı" olmanın ilk adımı olan vatani görevini yapmak için hazırlanırken, küçükken geçirdiği bir kaza sonucu ayağında kalan bir özürden dolayı askere alınmamıştır. Bu olay kendisini derinden etkilemiş ve sonrasında rahatsızlanmıştır. Sıkıntılı bir döneme giren Ali Badem, bir de nişanlısı tarafından terkedilince kahrolmuştur. Bu olay üzerine bir gece rüyasında bir ses duyduğunu ve bu sesle uyandığını söyler. Rühayı tam olarak hatırlamayan Ali Badem, bu rüyadan sonra şiirler yazmaya başlamış, sazı kendi kendine öğrenmiştir.

Mehmet Oğuz (Aşık Karamani) ; aşıklığa olan ilgisinin ve Yunus Emre'ye olan sevgisi ve muhabbetinin gittikçe arttığı bir dönemde gördüğü rüya sonucunda nasıl aşık olduğunu şu şekilde anlatmaktadır : "Yunus Emre'ye ilgim büyüdükçe büyüdü. Bir gün rüyamda gördüm, bana gülümseyerek baktı ve başını salladı. O zamandan beri gönlüme bir ateş düştü yanmaktadır."²⁶⁵

Mustafa Kartal (Kul Yetimi) : 13 yaşlarında rüyasında dörtlükler söyleyerek uyandığını, fakat nasıl bade içtiğini hatırlamadığını söylemektedir.

Mustafa Doğaner (Aşık Turan) : Şair bir aileden gelen Turani'nin babaannesini, babasının dedesinin dayısı Mustafa (Sürtüklü Mustafa), babası Hüseyin (Kuş Hafız), babaannesinin kardeşinin oğlu Mehmet Yalçın (mahlası yok) kendisi ve iki erkek kardeşi Bünyamin ve Selami şiirle iştigal etmektedirler.

Turani, bizzat babasından duyduğu şekliyle babasının dedesinin dayısı Mustafa (soyadı yok)'nın aşık olmasındaki etkili olayı bize şu şekilde aktarmıştır:

Halk arasında "Sürtüklü Mustafa" lâkabıyla bilinen dayımıza rüyasında bir Pir elinden bade sunulur. O anda heyecanlanan dayımız, bade'ye uzanırken sunulan badeden bir kaç damla avucunu içine dökülür. Rüyadan uyandıktan sonra gece görmüş olduğu rüyanın halet-i ruhiyesi içinde bade dökülen avucunu yalar. Yaladıktan sonra dili çözülüp şiir söylemeye başlar.

Katıldığı toplantılarda kendisinden şiir söylenmesi istendiğinde avucunu yalayarak irticali şiirler söylemiştir. Her defasında avucunu yalayıp şiir söylediği için Aşık Mustafa'ya halk "Sürtüklü" lâkabını takmış ve bu lâkapla anılmıştır.

Konya'nın Hadim ilçesinde ikamet eden babasının hafızasında babaannesinden naklen, Sürtüklü Mustafa'nın şiirlerinden bir çoğunu bulundurduğunu

söyleyen Turani'den, Hadim'e gittiğinde bize bu şiirlerden kaydedip göndermesini istedik ama ne yazık ki, şu ana kadar bu mümkün olmadı.

E - DERT SEBEBİYLE AŞIK OLMA

İnsanlar için bazı faktörler vardır ki, manevi yapısını olumsuz yönde etkiler. Bunlar yaşanan olaylar (kaza, ölüm, yangın, haksızlıklar, baskılar vs.) maddi imkânsızlıklar, hasretlik, yetişme tarzı, bedeni arızalar gibi faktörlerdir. Bir şahıs, bu faktörlerden birinden etkilendiği gibi, bir kaçının da etkisi altında kalabilir. Bu etkilenmeler tabii ki, derdi de beraberinde getirir.²⁶⁶

Yaşam boyunca karşılaşılan zorluklar, aksilikler, beklenmedik trajik olaylar, imkânsızlıklar bazı hassas gönüllere ağır gelir, taşınmaz. "Aşk ağlatır, dert söyler" diyenler zaman zaman teselliye anlatmakta, paylaşmakta bulmuşlardır.

Şiire temayülü bulunan kimselerde bu durum sazın teline vurup, söze dökererek kendini gösterebilir.

Karaman'lı aşıklardan bir çoğu aşık oluşlarını yaşadıkları sıkıntılı yaşama bağladıkları gibi, bazen de aşık olduktan sonra yaşanan sıkıntılar aşıklık derecelerini artırmış, pekiştirmiştir.

Aşık Hamit; genç yaştaki oğularının arka arkaya ölümü üzerine ömrünü diyar diyar gezmekle geçirmiş, teselliye seyahatte aramıştır. Bilhassa büyük oğlunun sevdiği kızı alamayışı neticesinde kara sevda sonucu ölümü şairi çok sarsmıştır. Bunun üzerine söylediği şiirden bir dördlük şöyledir :

"Hediyen gelmişken Eşşem bizlere
Hıyanet öğretti şeytan sizlere
Şimden gerü bel bağlamaz kızlara
A dudum cevriker ağlattın beni"²⁶⁷

Aşık Mirza Buket adlı şair, hayatını zor şartlar altında geçirmiş, şiirlerinde gurbet ve toplumsal konuları işlemiştir. Yokluk ve sefalet çeken şairin sıkıntılarını dizelerinde görmek mümkündür.

"İşimiz bozuldu düzelmez artık
Ceketim kalmadı pantolon yırtık,
Gurbet ellerinde parasız kaldık,
Sefalet devamlı böyle giderse"²⁶⁸

Seyyid Yiğit (Aşık Çelebi), askerden döndükten 6 ay sonra babasını kaybetmiş, maddi ve manevi sıkıntılı bir hayat geçirmiştir.²⁶⁹

Ali Özgür (Özgür Baba)'ün küçük yaşta geçirdiği bir hastalık, sağ tarafında ve gözünde yarı felç bir durum yaratmış, babası ile Ankara Cebeci Hastanesi'ne gelmiş, doktor bu durumun tedavisinin olmadığını söyleyince derinden etkilenmiş, Çankaya Köşkü'nün yakınındaki bir parkta babası ile dinlenirken ilk dizelerini söylemeye başlamıştır.

Ali Badem'in (Badem Ali), bir yaşındayken geçirdiği bir kazada sağ ayağında meydana gelen özürden dolayı askere alınmaması, akranlarının arasında özürden dolayı seçilip kalması kendisinde derin üzüntü yaratmıştır. Aynı dönemlerde arka arkaya geçirdiği rahatsızlıklar, ayrıca nişanlı olduğu kızın başkasına verilmesi aşığı buhranlı bir döneme itmiştir. Bu dönemde şiir yazmaya başlamıştır.²⁷⁰

Muharrem Özgür (Aşık Hafızoğlu) ; maddi ve manevi sıkıntılar çekmesi sonucu aşık olmuştur.

Aşık İsa Oğuz, "maddi ve ailevi sıkıntıları yer yer insafsızca yaşadığını, bu sıkıntıların onu aşıklığa ve sanata daha çok bağladığını" söylemektedir.²⁷¹

Mustafa Kartal (Kul Yetimi), 5 yaşında annesinden ayrılıp 7 yaşına kadar analık elinde büyümüştür. Sonra yatılı kurslarda çileli ve sıkıntılı, yokluk ve sefalet içinde yaşamını geçirmiştir.²⁷²

Ahmet Tekin (Aşık Onguni) ; yokluk ve sefalet içinde sıkıntılı bir çocukluk dönemi yaşamış, hatta elbisesi olmadığı için okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Okul öğretmenleri her okula gidişinde "hani takım elbisen" diye sorup azarladıklarında arkadaşları içinde mahçup düştüğü için okulu terkettiğini belirtmiştir.²⁷³

Hikmet Elitaş (Aşık Hikmeti), aşıklığa çok küçük yaşlarda ilgi duymuş, babasının istememesi üzerine bu istidadını ortaya koyamamıştır. Babasının ve ağabeyinin ani ölümü kendisini çok etkilemiş, babasının ölümünden sonra hemen sazı eline almış, söylemeye başlamıştır.

F - SEVDA SEBEBİYLE AŞIK OLMA

Ferit Develioğlu "sevda" kavramını "aşk ve sevgi" anlamı yanında "aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık" olarak da tanımlamaktadır.²⁷⁴

Bir insanın karşı cinse duyduğu ilgi ve sevginin bir hastalık derecesinde buhranlı bir ruh halinde sarsıcı olması için sevgiliden ayrı düşüp kavuşulmaması gerekmektedir.

Sevda, beşeri ve ilâhi anlamda halk hikayelerimizde, mesnevilerde işlenirken bu yaklaşımla ortaya konulmuştur. Seven, sevgiliye kavuşamaz, büyük bir acıyla sarsılıp bambaşka bir ruh halinde coşar, hatta kendini dağlara, çöllere vurur. Leylâ'sına kavuşamayan Mecnun gibi akli başından gider. Sevgiliye kavuşmak için hiçbir engel tanımaz, Kerem gibi dağları deler.

Sevdanın insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyen Kaya, bu konuda şunları ifade etmektedir :

" Gün gelir, aşığına dert açan sevgili, ellere derman olur. Sevdiğini alamayan aşık kendini yaşamış saymaz, ömür boyu içi yanar. Sevip de alamamak mefhumu, pek çok aşıkta karşımıza çıkar. Bu durumdaki bir genç sevda sebebiyle şiirler söylemeye başlar. Yazdığı, söylediği şiirler kısmen de olsa kendini rahatlatır, acısını dindirir. Şiirlerinin çoğalmasıyla ve bazılarının da bunu saz eşliğinde söylemesiyle o kişi aşıklar zümresine bir adım daha yaklaşır, zamanla kendisini onların arasında bulur." ²⁷⁵

Karaman'lı aşıklar üzerinde yaptığımız araştırma sonucunda, aşıklarımızın çoğunluğunun bir kıza aşık olup kavuşamamaları sonrasında geçirdikleri sıkıntılı anların aşıklığa başlamalarında ve aşıklıkta olgunlaşmalarında etkili olduğu tespit edilmiştir.

Aşkın şarabını ne suretle içtiğini bilemediğimiz Kenzi, evlenme çağına geldiğinde, nişanlandığı bir kızın bir zaman sonra nişanı bozup ayrılmasından pek çok üzülüp feleğe küsmüş, deli divane olmuş, kendisine alıştırdığı bir kuzuya muhabbet bağlamış , bu kuzuyu daima beraberinde gezdirmiştir. Vefasız nişanlısı Şehribanü'nün yerine bir kuzuyu bağrına basmış, vuslatına eremediği Şehribartü'sına olan aşkının hicranını dile getirerek "Şehribanüm, yandı canım" nakaratlı şiirini söyleye söyleye ömrünü tamamlamıştır. ²⁷⁶

Yonis Yanık (Yanık Ozan), 1952 yılında sarışın bir kıza aşık olur. Fakat bu aşkına kavuşmak kısmet olmaz ve ilk şiirini bu kız için söyler :

"Bir sarışın dilberdi çıktı karşıma,
Sormayın ne çileler geldi başıma,
Bir nıgağı naksetti kara sevda
Doğdu ve öldü yazın, mezar taşıma"

İlk kıvılcımın böyle böyle başladığını söyleyen Yanık Ozan, bize gönderdiği mektupta; bu şiirin bir dördlüğünü ilk defa bize gönderdiğini ve devamının

kendisinde olduğunu söylemektedir.

Mustafa Kartal (Kul Yetimi), teyzesinin kızına aşık olmuş, İstanbul'a çalışmak için gittiğinde aşık olduğu kızın başkasına verildiğini duyunca dünyası yıkılmıştır. O günden sonra kendinden çıkan deyişleri hem söylemiş, hem de ağlamıştır.²⁷⁷

Recep Uzun (Aşık Lârendeli) , sevdiği kıza kavuşamadığı için aşıklığının pekiştiğini belirtmektedir.²⁷⁸

Hikmet Elitaş (Aşık Hikmeti)'ın sevdiği kıza kavuşamaması aşıklığını pekiştirmiştir. Sevdiği kızın adını değiştirip sembolik olarak "Hatçe" adına şiirler yazmıştır.

Fehmi Akman (Aşık Fehmi), akrabası olan bir kızı beklemiş fakat alamamıştır. Bu olay kendisini derinden etkilemiş ve aşıklığa başlamasında etkili olmuştur.²⁷⁹

G - MİLLİ DUYGULARIN ETKİSİYLE AŞIK OLMA

Milletler; ortak geçmişleri olan, ortak değerleri paylaşan, belirli kültürel gelenekleri olan, aynı düşünce ve duygulara inanan topluluklardır. Yani aynı millete mensup insanlar, genelde aynı kültür değerlerine inanır. Bir milletin hayatında, o milletin milli varlığını oluşturan kültürünün özünden bir şey kaybetmeksizin geliştirilmesinin önemi büyüktür. Çünkü bir milleti diğer milletlerden ayıran kültür unsurlarıdır.

Milletlerin tek yürek halinde milli duygularla hareket ettikleri bazı toplumsal olaylar vardır ki, bunların başında milli bağımsızlığın tehlikeye girmesi gelir. Yakın tarihimiz bize bu konuda açık bir delildir.

Milli duyguların galip geldiği böyle dönemlerde edebiyat ve sanat ürünlerinin içerik olarak bu duygu ve değerlerle yoğrulduğu görülür. Bu tabii bir olaydır.

Sanatçı, toplumsal bir olaya tanıklık etmeden de milletin tarihindeki bu olayları kaynaklarından okuyarak, dinleyerek de eserini milli duygularla oluşturabilir.

Milli duyguların galeyana gelmesiyle şiire başlayanlardan biri de Ali Altınsoy'dur.

Küçük yaşlarda gözlerini kaybeden aşık, Toroslar'ın eteğindeki köyünde dünyaya açılan bir pencere gibi seçtiği radyosuyla güzel bir dostluk kurmuştur.

Pilot Üsteğmen Cengiz Topel'in şehit edildiği haberini duyunca derinden etkilenmiş, ilk şiirini bu olay üzerine söylemiştir. Radyoda Cengiz Topel'in annesiyle yapılan röportajda Cengiz Topel'in 28 yaşında olduğunu, göreve gitmeden önce namazını kılıp, annesinin elini öpüp helalleştirdiğini, uçağı düşürüldüğünde paraşütle atladıktan sonra şehit edildiğini öğrenmiş, bunun üzerine söylemeğe başlamıştır :

"Cengiz yürümeden namazı kıldı,
Bitirdi namazı vazife aldı.,
Annesi Nebuse evinde kaldı,
Şu kahbe Rumları vuralım anne.

Kahraman Cengiz Rumlara daldı,
Şehit olup Türklerin yoluna kaldı,
Aziz şehidimiz gaddarca öldü
Şu kahbe Rumlara vuralım anne.

Milli duyguların ön plana çıkmasıyla şiire başlayanlardan birisi de Mustafa Doğaner (Aşık Turani'dir. Turani, "yoğun milliyetçi duygular taşıdığını, milli duyguların ağır basması sonucu şiirler yazmaya başladığını bu yüzden şiirlerinde vatan, bayrak gibi ulvi değerleri işlediğini" söylemektedir. Hatta mahlasını bile Türk kültür tarihinden seçtiği "Turan" sözcüğüne nisbet isi getirerek aldığını belirtmektedir.

H - AŞIK OLUŞLARI BİR KAÇ SEBEBE DAYANAN AŞIKLAR

Aşıklığa başlayışları bakımından gruplandığımız aşıklardan bazılarının aşık oluşlarında birden fazla sebebin etkili olduğunu gördük. Bunlar hakkında daha önce ayrıntılı bilgi verildiği için burada sadece sebebin adını yazarak bir tasnif yapmayı uygun gördük.

Kenzi : Sevda, sazlı - sözlü ortam.

Gufrani : Rüya, sazlı - sözlü ortam.

Mevlevi : Usta - çırak ilişkisi, sazlı - sözlü ortam.

İsa Oğuz : Sazlı - sözlü ortam, usta malı, dert.

Badem Ali : Usta - çırak, rüya sonrası, dert, ustamalı.

Kul Yetimi : Çıraklık, rüya, dert, sevda, ustamalı.

Hikmeti : Dert, sevda, ustamalı, sazlı - sözlü ortam.

Zeyneli : Çıraklık, sazlı - sözlü ortam, ustamalı.

Öksüz Ali : Çıraklık, ustamalı.

Onguni : Çıraklık, ustamalı, sazlı - sözlü ortam, dert.

Karamani : Çıraklık, ustamalı, sazlı - sözlü ortam, rüya sonrası.

Lârendeli : Çıraklık, sazlı - sözlü ortam, ustamalı, sevda.

Hatuni Bacı : Çıraklık, sazlı - sözlü ortam, ustamalı.

Ali Altınsoy : Milli Duyguların etkisi, ustamalı, sazlı-sözlü ortam.

Hafızoğlu : Dert, ustamalı.

Turani : Sazlı - sözlü ortam, milli duyguların etkisi.

III. B Ö L Ü M

KARAMANLI AŞIKLARIN MAHLAS ALMA GELENEĞİ

"Mahlas" terimi Arapça "halas" kelimesinden üretilmiştir ve "saflık, halislik, gönül temizliği" anlamına gelmektedir. Türk edebiyatında "mahlas" sözcüğünün kazandığı anlam için Ferit Develioğlu, "hulüs" sözcüğünden geldiğini söyleyerek; "1-halas olunacak, kurtarılacak yer, 2 - Bir kimsenin ikinci adı, 3 - Eskiden şairlerin şiirlerinde kullandıkları ad"²⁸⁰ demektedir.

Şemseddin Sami'ye göre mahlas; " 1- Şairin şiirde ittihaz ettiği isim ki gazelin nihayetinde zikri adet olmuştur, 2 - Herkesin ismine ilaveten zemmolunan ikinci isim ki, bir sıfattan ibarettir."²⁸¹

Mustafa Nihat Özön mahlas için; "Bir yazarın yazısında kullanmak üzere aldığı ikinci ad" demektedir.²⁸²

Pars Tuğlacı, mahlas için Sözlük'ünde şu görüşlere yer vermektedir :
" 1 - Eskiden şairlerin yaptıklarında kullandıkları takma ad, 2 - Bir kimsenin doğumda verilen ikinci adı."²⁸³

Sonuç olarak mahlas, şairlerin şiirlerinde kullandığı "ikinci adı ya da takma adı" olarak kabul edilmiştir.

Divan ve Halk edebiyatında şairler, yaygın olarak şiirlerin kendi adlarının dışında ikinci bir adı kullanmayı gelenek haline getirmişlerdir. Öyle ki şairin ilk adı unutulmuş, ikinci adı, yani mahlası ile şöhret bulmuştur.

Divan edebiyatında yeni şiir söylemeye başlayan birine, mahlas bir şair tarafından "mahlas - name" denilen bir manzume ile verilirdi. Şairin, mahlas almasına da tahallüs denir. Şairler mahlaslarını şiirlerinin "mahlas beyti veya tac beyti" denilen son beytinde söylerler.

Halk edebiyatında şairler mahlaslarını son dörtlükte söylerler ve buna "tapşırma" derler. Sözlü gelenekte şairlerin şiirlerinin birbirine karışmaması, kime ait olduğunun anlaşılmasını sağlayan tapşırma; "kendini tanıtmaya, bildirme, arz etme" anlamına gelmektedir.

Aşık karşılaşmalarında, hangi aşık ayak açıysa veya önden gittiyse, karşılaşmaya tapşırma suretiyle son vermek de onun hakkıdır. İkinci aşık daha önce tapşırırsa mat olmuş sayılır.

Türklerdeki "ad verme adeti" nin uzun ve mühim bir devresi, esasını eski Arap kültüründen alan ve sonraları bunlara Farsça adların da katıldığı İslam kültürü tesiri altındaki süredir. İslam kültürü içindeki bu uzun tesirli ve yaygın devrede kişi adı, tam şekli ile beş unsurdan meydana gelir ve asıl ad etrafında toplanan bu ad unsurları arasında bir de "lâkap" bulunurdu. Lâkap, bunlardan sırada ikincisi ve asıl adın öncesindeki "künye" nin de başına getirilen bir ad parçası idi. Lâkap "asıl ad'dan başka ve taşıyanın kişiliğini yücelten veya kötüleyen bir ad demektir" diyen Doç. Dr. Kemal Özergin, lâkabin üç türlü olduğunu söylemektedir :

1. Teşrif (ululama, şereflendirme) lâkabi.
2. Ta'rif (Bildirme, tanıtma) lâkabi.
3. Teshif (Küçültme, kötüleme) lâkabi.

Şairlerin "mahlas"ı bunlardan ikinci türdür. "Bu lâkap alma (veya verme) adeti, İslâmîliğin Türkler tarafından kabulü ile başlamış ve Osmanlılar çağına kadar bütün Ortaçağ boyunca sürmüştür" diyen Özergin, bu geleneği İslâmîyet'in kabulü ile Arap ve Fars kültüründen Türklere geçtiğini bildirmektedir.²⁸⁴ Ancak Doğan Kaya, yaptığı araştırmalar sonunda; İslamiyetten önce Türk şairlerinden bazılarının şiirlerinde adlarına yer verdiklerini belirtmektedir. Reşit Rahmeti Arat'ın Eski Türk Şiiri adlı eserinde buna örnek teşkil edecek parçalara rastlanmaktadır. Pratyaya Srı, Kamala Ananta Srı ve Sılıg Tigin gibi şairler kaleme aldıkları dini nitelikteki manzumelerin son bölümlerinde adlarını zikretmişlerdir. Bu örnekler Türklerin İranlılarla temasa geçmeden evvel, şiirde adlarını kullandıkları açıkça göstermektedir.²⁸⁵

Yaygın olarak Yusuf Has Hacı ve Edip Ahmet'le başlayan bu gelenek hem Divan edebiyatında, hem Halk edebiyatında sistemli bir şekilde yaşatılmıştır. Günümüzde sadece halk şairleri tarafından sürdürülen bu geleneği Karamanlı halk şairleri arasında da tespit ettik.

Elimizdeki bilgiler doğrultusunda Karamanlı aşıkların mahlaslarını ve mahlas alma biçimlerini şu başlıklar altında topladık :

A - AD VE SOY ADLARLA İLGİLİ MAHLASLAR

1- ADI MAHLAS OLARAK KULLANMA

Fehmi Akman (Aşık Fehmi), Abdullah Eğider (Aşık Abdullah, bazen Hacı Abdullah mahlasını da kullanır), Kerim Yılmaz (Aşık Kerim), İhsan Özdemir

(Aşık İhsan), Ali Altınsoy (Aşık Ali), Nevzat Dağlı (Aşık Nevzat), Süleyman Kavurgacı (Aşık Süleyman), Erdal Kaya (Aşık Erdal) bu grupta yer alan Karaman'lı aşıklardır.

2 - İKİ ADI MAHLAS OLARAK KULLANMA

Bu grupta yer alan aşıklar şunlardır :

Mehmet Ali Kıraman, (Aşık Mehmet Ali), Mehmet Emin Böcü (Aşık Mehmet Emin), İsmail Hakkı Keçeci (Aşık İsmail Hakkı).

3 - ADA MENSUBİYET EKİ GETİREREK MAHLAS KULLANMA

Bu gruptaki aşıklar arasında Zeynel Düz (Aşık Zeyneli), Hikmet Elitaş (Aşık Hikmeti) yer almaktadır.

4 - ADIN BAŞINA BİR SIFAT GETİREREK MAHLAS KULLANMA

Bu grupta yer alan başlıca aşıklar şunlardır :

Ali Özgür (Ozan Ali), Ahmet Ötgün (Garip Ahmet), Ali Birer (Öksüz Ali), Fil Ahmet, Deli İbrahim.

5 - AD VE SOYADI BİRLİKTE MAHLAS OLARAK KULLANMA

Aşık Mirza Buket ve Aşık Veli Gözel bu grupta yer alan Karaman'lı aşıklardandır.

6 - SOYADI MAHLAS OLARAK KULLANMA

Bu aşıkların başında Hikmet Elitaş (Aşık Elitaş), Mustafa Ertaş (Aşık Ertaş), Muammer Çağlar (Aşık Çağlar) gibi isimler gelmektedir.

7 - SOYADIN SONUNA BİR SIFAT GETİREREK MAHLAS KULLANMA

Bu grubun başlıca aşıkları şunlardır : Ali Özgür (Özgür Baba), Yonis Yanık (Yanık Ozan), Hasan Habalı (Habaloğlu).

8 - AD VE SOYADIN YERİNİ DEĞİŞTİREREK MAHLAS OLARAK KULLANMA

Bu grupta bir Karaman'lı aşık görülmektedir ki o da Ali Badem (Aşık Badem Ali)'dir.

B - AD VE SOYADLARIN DIŞINDA KULLANILAN MAHLASLAR

1- BİRİSİ TARAFINDAN VERİLEN MAHLASLAR

Hikmet Elitaş, soyadı "Elitaş"ı mahlas olarak kullanırken Gürünlü Aşık Gülhani, Karaman'a yaptığı ziyaretinde, bu mahlasın sert olduğunu belirtmiş,

“Nurbaki, Hakkati, Hikmeti” mahlaslarını önermiştir. Hikmet Elitaş bunlardan “Hakkati” mahlasını bir şiirinde kullanmasına rağmen sonradan “Hikmeti”yi tercih etmiştir.

Mustafa Kartal; “Yetimi” mahlasıyla şiirler söyleyip yazarken Gürünlü Gülhani'nin aşıklar arasında “Yetimi” mahlasıyla şiirler yazan ve söyleyen bir aşığın daha olduğunu söyleyerek bir “kul” sözcüğünü eklemesiyle “Kul Yetimi” mahlasını kullanmaya başlamıştır.

Nuri Uzun; önce Aşık Nuri mahlasını kullanırken, Konya Aşıklar Bayramı'nda adını duyurup “Sümmani” ödülünü aldıktan sonra Konya Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından kendisine “Mevlevi” mahlası verilmiştir.²⁸⁶ Aşığımızın aşıklığa ilk adımı, Mevlevi tarikatında, Mevlevi Hoca Muhammedi Fikri Medli sayesinde atması “Mevlevi” mahlasının yakıştırılmasına neden olmuştur.

Recep Uzun'a, dönemin Karaman Müze Müdürü tarafından Karaman'ın eski ismi “Lârende”den hareketle bu mahlas verilmiş, şiirlerinde “Aşık Lârendeli” mahlasını taşımıştır.²⁸⁷

Seyyid Yiğit; Karaman Aşıklar Kahvesi'ndeki arkadaşlarının “Çelebi” mahlasını yakıştırmasıyla “Aşık Çelebi” mahlasını kullanmıştır.²⁸⁸ Muharrem Özgür'e babasının hafız olması nedeniyle “Hafızoğlu” mahlası, Aşık İsa Oğuz tarafından verilmiştir.

Mehmet Oğuz, ilk zamanlar “Aşık Mehmet” mahlasını kullanırken daha sonra Aşık İsa Oğuz'un kendisine önerdiği “Karamani” mahlasını almıştır.²⁸⁹ Semiha Oğuz, usta kabul ettiği eşi Aşık İsa Oğuz'dan “Hatuni Bacı” mahlasını almıştır.²⁹⁰

2 - ÇEVRENİN ETKİSİYLE ALINAN MAHLASLAR

Ali Ağa (Aşık Alevi), hayatının bir bölümünü çalgı ve raksla geçirdiği için mutaassıplar tarafından “Alevi” ünvanı kendisine “sapkın” karşılığı olarak izafe edilmiştir.²⁹¹ Bir başka riveyatte, başına kırmızı bir fes giymesinden dolayı bu ad verilmiştir.²⁹²

Fil Ahmet; uzun boylu, iri yarı bir insan olduğu için kendisine yakınları ve sevenleri tarafından “Fil Ahmet” yakıştırması yapılmıştır.²⁹³

Deli İbrahim, atılgan olduğundan ve herşeye karıştığından kendisine deli sıfatlı ad, yakınları tarafından uygun görülmüştür.²⁹⁴

Hasan Rüştü, ilk zamanlar "Şehmi" mahlasını kullanan şair, Konya'ya geldiği yıllarda şiirlerini neşre başlamıştır.

O zaman mektupçu olan Nazım Bey şairin kimliğini öğrenince şiirlerinin üzerine "Genç Şair" ünvanını yazmıştır.

Ayrıca başının kel olmasından dolayı halk, şaire "Kel Şair"²⁹⁵ demiştir. Şairin şu dizelerinde bunu açıkça ifade ettiği görülmektedir :

"Nur-ı hürriyeti neşreyledi Cumhuriyet
Herkesin çeşm ü seri devleti taban buldu
Bir zamanlar çekinip göstermezken başımı
Açılıp şimdi benim kel kafam meydan buldu"

Ali Birer, 5 aylıkken annesini kaybetmiş, öksüz kalmış, bunun üzerine Ali'ye halk arasında "Öksüz Ali" denilmiştir.²⁹⁶

Hatuni Bacı'ya da, Mevlana'nın Karaman'da türbesi bulunan annesi Mümine Hatun'dan dolayı bu mahlas verilmiştir.

3 - AŞIĞIN KENDİSİ İÇİN UYGUN GÖRDÜĞÜ BİR KELİMEYİ MAHLAS OLARAK ALMASI

Mehmet Ali Kırboğa; "Karasakal" veya "Karasakal Hoca" mahlasını uygun görüp kullanmıştır.²⁹⁷

Ahmet Tekin (Aşık Onguni)²⁹⁸, Karaman bölgesinin kültürünü yaşatmak için Karamanoğulları'nı temsil eden "ongun" kuşundan hareketle mahlas olarak Ongun adını alıp aitlik eki getirmiştir.²⁹⁹

Mustafa Varel (Aşık Manasız), sonda söyleyeceğini başta söylemesi, çevresinde gördüğü çarpıcı olaylara, olumsuzluklara gösterdiği tepkilerini manasız bulan arkadaşlarının bu yakıştırmaları karşısından kendisine "Manasız" mahlasını uygun görmüştür ama her defasında "asıl manasızlık bende değil başkalarındadır" der.³⁰⁰

İsmail Hakkı Keçeci (Aşık İsmail Hacı), mahlasını Yunus Emre'nin dedesinin adından almıştır.³⁰¹

Mehmet Kumlu (Aşık Cezayiroğlu); Mahlasını babasının adından almıştır.³⁰²

Mustafa Doganer (Aşık Turani), Türklük konusundaki dünya görüşüne

uygun olarak "Turan" adını "bütün Türklerin bir bayrak altına toplama" manasına geldiğini düşünerek almış ve sonuna aitlik eki getirerek onu mahlaslaştırmıştır.³⁰³

Durmuş Çetinkol (Ozan Güldiken), "şairlerinde bazen gül bahçelerinde açan goncalar gibi, bazen de taşlamalarında dilinin diken gibi olmasından" bu mahlası kendine uygun görmüştür.³⁰⁴

Bunlardan başka Karaman'lı aşıklardan;
Cengiz Karabag (Efendioğlu),
Sezai Yaşar (İsfani)
Hasan Altay (Derdani)
Emine Tekin (Gülenay)
Mahlaslarını kendilerin için uygun görmüşlerdir.

4 - NASIL ALINDIĞI TESPİT EDİLEMİYEN MAHLASLAR

Aynı'nin asıl adı bilinmemektedir. "Tırmizi" diye de anılmaktadır. Türkistandaki Tırmiz şehrinden geçerek Anadolu'ya yerleşmiş olması bu adı almasında etkilidir.³⁰⁵

Ümmi Sinan üzerinde yaptığı araştırma sonucunda Cahit Öztelli, şairin adının "Sinan", mahlasının "Ümmi" olduğunu ortaya atmıştır.³⁰⁶

Aşık Hottuoğlu'nun asıl adı Ali'dir.

Aşık Hamiti'na asıl adı ve soyadı bilinmiyor.

Gufrani'nin asıl adı Durmuş Ali'dir.

Kenzi'nin asıl adı Kerem ya da Kerim'dir.

Şeyhana Ahmet Ağa'nın mahlası Hamdi'dir. Fakat Şeyhana veya Şihana diye şöhret bulmuştur. Bir müddet hafızlığa çalışmış olması bu adı alışında etkili olmuş olabilir.³⁰⁷

5 - MESLEĞİNİN ADINI MAHLAS OLARAK KULLANMA

Feridun Nafız Uzluk, "Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt" adlı eserinde, tarihin gün ışığına çıkaramadan yok olup giden Konya ve dolaylarındaki yetişmiş şairler hakkında, "Latifi Tezkiresinde (s. 259) "Fahhar" adında Karamanoğulları ile II. Murat zamanında yaşamış bir şair yazılıdır" demektedir. "Fehhar" mübalağa ile kendini öven anlamına gelmektedir. Fehharı "çanak, çömlek, testi,

bardak, düzücü" anlamlarına gelmektedir (Ahteri, ist. 1310, s. 750). Buna göre bu zat testicidir.

Bir çok şairimiz gibi mesleğini mahlas olarak almıştır. Latifi, bizim çömlükçi şairin çok şiiri, ilahisi olduğunu söylemektedir. İlahileri muhtemelen Yunus Emre tarzındadır.³⁰⁸

Mehmet Ali Kırboğa, dini konularda eğitim görmüş bir şairdir. Şiirlerinde "Karasakal" mahlasının yanı sıra "Hoca" mahlasını da kullanmaktadır. Karaman merkez camilerinde vaaz vermekte, nasihat etmekte, hocalık yapmaktadır.

6 - BİRDEN FAZLA MAHLAS KULLANAN AŞIKLAR

Hikmet Elitaş : Hikmeti, Hakkati, Elitaş.

Ahmet Ağa : Hamdi, Şeyhana, Şihana, Ahmet Ağa.

Ali Ağa : İhraki, Alevi.

Hasan Rüşti : Şehmi, Genç Şair, Kel Şair.

Ali Özgür : Özgür Baba, Ozan Ali.

Nuri Uzun : Aşık Nuri, Mevlevi.

Mehmet Oğuz : Aşık Mehmet, Karamani.

Recep Uzun : Aşık Recep, Lârendeli.

Veli Gözel : Veli Gözel, Aşık Veli.

Mustafa Kartal : Yetimi, Kul Yetimi.

7 - BELİRLİ BİR MAHLAS KULLANMAYAN AŞIKLAR

Bir mahlas almamış ya da şiirlerinde belirli bir mahlası kullanmayan Karaman'lı aşıkları şöyle sıralayabiliriz :

Ahmet İner (Ahmet Onbaşı),

Şeyh Hüsamettin, Mustafa Kahve, Hüseyin İnan, Mahmut Coşkun, Osman Ertaş, Ali Rıza Sağdaş, Turan Başkan, Mehmet Deniz, Mehmet Uğur, Ahmet Müfit Yazıcı, Adil Ceylan, Ahmet Kahve, Sadettin Bulut, Emin Uğur.

IV. B Ö L Ü M

KARAMAN AŞIK FASILLARI VE AŞIKLAR ARASINDAKİ BAZI KARŞILAŞMALAR

Karaman aşık fasıllarını Konya aşık fasıllarından ayırmamak gerekir. Bugün Karaman, idari bakımdan ayrı bir şehir olmakla birlikte, kültürel bakımdan Konya'yla aynı çizgide yer almaktadır. Bu durum aşıklık geleneği bakımından daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü, Karaman'da sazı eline alan aşık, kendini Konya'nın sazlı-sözlü icraların gerçekleştirildiği kahvelerde ve benzeri aşık ortamlarında bulmuştur. Günümüzde aşıkları için bu durumun geçerliliğini kaybetmekte olduğu görülmektedir.

İbrahim Aczi Kendi'nin verdiği bilgiye göre, Konya aşıklık geleneği içindeki bir icrada sözü ilk olarak ev sahibi durumundaki en usta aşık almış. Bu usta aşık söze ağır bir semai ile başlar, diğeri de buna karşılık vererek devam edermiş. Aşık Şem'i ile Dertli'nin Türbe kahvesinde yaptıkları bir icrada önce söze Aşık Şem'i bir koşmayla karşılık vermiş, sonra Dertli bir divan okumuş ve böylece fasıl devam etmiştir.³⁰⁹

Zaman zaman da kalenderilerin okunduğu aşık fasıllarında "muamma"nın önemli bir yeri olmuştur. "Muamma asmak" ve "muamma çözmek" Konya aşıklık geleneği içinde fasılın bitişini haber veren, hem aşık, hem de dinleyici için heyecan dolu bir sanat icrasıdır.³¹⁰

Günay, Aşık Şemi'nin bu konuda da usta olduğunu belirterek Aşık Kenzi ile Konya Sulukahve'de 1823 yılında girdiği bir imtihandan söz etmekte ve muamma örnekleri vermektedir.³¹¹

Yakıcı, Konya aşıklık geleneği içinde "tuluaat divanlarının da özel bir yeri olduğunu belirtmekte ve Aşık Mehmet'in "Tahirin Kahvesi" olarak şöhret bulmuş olan Konya Hükümet Meydanı'ndaki kahvedeki icrasına genellikle semai yerine tuluaat divan söylemeyi tercih ederek başladığını ifade etmektedir.³¹²

Günümüzde yapılan aşık karşılaşmalarında ise özellikle Konya ve Karaman'lı aşıklar bir güzelleme (bu semai de olabilir) ile icraya başlamakta, usta malı türkü ile devam etmektedir. İcra'nın önemli bölümünü atışmalar oluşturmaktadır.

Atışmaların zaman zaman hiciv çizgisini aştığı görülmektedir. Karşılaşmaya leb değmez, hikayeli türkü ve koçaklamayla son verilmektedir. Bu durum, aşıkların usta oldukları alanlara göre de değişebilmektedir. Ama günümüzde aşık karşılaşması denilince "atışma" akla gelmektedir.³¹³

Çok eski bir maziye sahip olan ve saz şiiri geleneği içinde yer alan önemli unsurlardan biri "aşık karşılaşmaları ve atışmalar" dır. Halk hikâyelerindeki özel ifadesi ile söylemek gerekirse "yıldızı sevdaya akan" bir kimsenin, şiirle yaptığı ilk iş, ruh dünyasındaki değişikliği, sazının tellerine döküp "cemaate" tarihi ile birlikte arz etmek ve mahlasını (tapşırmasını) bildirmek olmuştur. Bir sanatkarın aşıklık mesleğinde ikinci merhale olarak, ya bulunduğu yerde, ya da uzak bir yerde tanınmış bir aşıkla karşılaşması, onu yenmesi, mat etmesi bir başka ifade ile "bağlama"sı gelmektedir.³¹⁴

Aşık karşılaşmalarını eski kaynaklar "müşaareyi; kelimesi ile karşılaşmaktadır. Tahir Olgun, Edebiyat Lugatı'nde müşaareyi;" karşılıklı şiir söylemek ve okumak, Divan şairlerinden birinin bir manzumesine diğer biri tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere (nazire) yazılmak, Halk şairleri arasında yapılan şiir yarışmasında da birinin okuduğu beyte öbürleri tarafından vezin ve ayak uydurularak cevap verilmek" şeklinde açıklamaktadır.³¹⁵

Bu konuda Turgut Günay şu görüşe yer vermektedir : "Günümüzde karşılıklı şiir söyleme geleneği, gerek aşık tarzı halk şiiri, gerekse "anonim tarzı" olarak adlandırılan yaygın halk şiiri bünyesinde güçlü bir eğilime bağlı olarak yaşamaktadır.

Aşıklar çevresinde karşılaşma veya atışma adlarıyla anılan bu tür şiirler için halk arasında ve bilhassa imece, düğün, yayla kültürleri çerçevesinde atma türkü, atma mani, karşı-beri, karşılaşma, kovalama gibi adların kullanıldığını bilmekteyiz."³¹⁶

Günay, bu türün tarihi geçmişiyle ilgili en eski kaynak olarak da Divanü-Lügati't-Türk'ü göstermektedir : "XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un bütün Türk yurtlarını gezerek yerinde derlediği dil ve folklor malzemesini değerlendirmek suretiyle yazdığı "Divanü-Lügati't-Türk" adlı büyük eserde geçen bazı şiirler bize bu yolda ışık tutulabilecek nitelikte görünmektedir."³¹⁷

Fuat Köprülü ise; "müşaare şairlerin karşılıklı şiir söylemeleri. Bu usul aşık meclislerinde pek makbuldü. Hangi aşık diğerlerini mukabeleden aciz bırakırsa

hepsinden üstün sayılırdı. Kahvehanelerde, bozahanelerde, mesirelerde, panayırlarda, hulasa kalabalık ve hayran bir dinleyici karşısında çalıp söylediklerinden, birbirleriyle müşaarede bulduklarından dolayı da aşıklar kendilerini klasik şairlerin üstünde tutarlar" demektedir.³¹⁸

Doğu Anadolu aşıklık geleneğinde badeli iki usta aşık karşılaştınca töreye göre önce sazlarına düzen verip birer "divan" ile meclisi açarlar. Bundan sonra "tekellüm" bulmaca (muamma), takılmaca- yerme gibe fasıllarla devam eder.³¹⁹

Aşık karşılaşmaları konusunda kendisine göre ilkeler belirleyen Muhan Bali, atışma ve karşılaşma geleneğinde;

1. Ayakların, yani kafiyelerin ortak,
2. Veznin aynı,
- 3 - Konunun benzer,
- 4 - Hane sayısının eşit,

olması gerektiğini belirtmektedir. Geleneğin içinde önemli bir yeri olan Yaşar Reyhani'ye göre atışma, "iki aşığın birbirinin düşük tarafını bulmak, yani diğerinden kendisini daha usta kabul ettirmek için, birbirinin noksanını bulmak için birbirine girişmeleridir" ve karşılaşma, atışma, soru cevap taşlama, tartışma sırasına göre yapılmaktadır.³²⁰

Eğer karşılaşma yenme- yenişme (mat etme- bağlama) yollu yapılmışsa" hasmını bağlayan aşık, faslı ya bir "semai", taşlama, ya da bir destan ile bağlar. Karşılaşma, eğer ahbapça ve sohbet havası içinde olmuşsa, fasıl övmece (methiye) ile bitirilir ve bu da karşılıklı deyişmelerle yapılır.³²¹

Karaman aşıklık geleneği içinde yer alan aşıkların "karşılaşma-atışma" geleneği hakkında, Karaman'lı araştırmacı D. Ali Gülcan, şu bilgileri vermektedir.

"Eski devirlerde aşıklar, saz şairleri cura, bağlama veya başka bir mahalli saz aletinden birini kılıfı içinde omuzuna takıp, kasaba kasaba dolaşırlar; vardıkları kasabaların hanlarından birisine konuklanır, hünerlerini o hanın kahvehaneşinde gösterirlerdi. Misafir aşık ile varsa yerli aşıklar karşılıklı saz ve şiirleriyle imtihanlaşırlar, tartışmalar yaparlar, "muammalar" düzenlerler ve sazları ile birbirlerinin muammasını çözerlerdi.

Konuk aşık, muamma düzenleme ve çözümünden yana bilgili ise, kasabaya gelir gelmez hamen bir muamma tertip edip kahvehanenin duvarına veya

kapısına bu muammayı asarak, yerli âşıkları sınava, tartışmaya davet ederdi.

Kasabanın ağaları, ehl-i aşk kişileri ve meraklıları kahvehaneye dolarak kendi aralarında muammayı çözmekle uğraşırlar veya tecessüsle beklerler; böylelikle de bir kaynaşma, karşılıklı söz ve şiir alemleri ve sohbetlere çığır açılırdı.

Sinema, tiyatro ve sair eğlencelerin bulunmadığı bu devirlerde; bu vesileyle birkaç gün o kasabanın halkı; âşıkların yerine göre sert veya samimi olarak tartışmaları ve devam eden saz şiirleriyle eğlenirler ve nihayet misafir aşığa bahşişler toplanarak ikramlar yapılır; kalpler ferah, gönüller hoş olarak vedalaşılır, misafir âşık uğurlanırdı.³²²

Aşık Kenzi'nin gençlik yıllarında Karaman'a gelen seyyah iki saz şairinin düzenlediği muammayı Kenzi, çözüp sazı ile cevaplandırır ve bu olaydan sonra muamma düzenlemek, başkalarının muammalarını çözmekle uzun yıllar meşgul olur.

Aşık Kenzi, ihtiyarlık yıllarından birinde, bir bahar günü, Konya'da meşhur Sulu Han'a konuk olur ve tertip ettiği bir muammayı Hanın kahvehanesinin kapısına astırarak, mahalli şairleri, âşıkları tartışmaya davet eder.

Kenzi'nin muamması şudur :

Ol nedir ki, muallaktır kaşanesi,
Temeli yok, ustad kendi kurar anı,
Zenciri var, kemendi var hem şanesi,
Sakit durur, lakin yarar niçe canı

Aşık Kenzi'nin Konya'ya geldiği, Sulu Han'a konuk olduğu ve bir de muamma astığı Konya'da hemen duyulur. O zamanlar helvacılık yapan AŞIK Şem'îye muammanın bir örneği yazılıp götürülerek haberdar edilir. Şem'î de bir başka muamma düzenleyerek Kenzi'nin muammasının yanına astırır.

Şem'inin muamması ise şöyledir :

Üç harflidir ağyarı çok
Dostu azdır, hem yarı çok
Aşık olan tanır anı,

Nadir gezer efkarı çok
İsmi vardır döner dilde,
Eserleri doğru yolda.
Yeri meçhul, hangi belde,
Bir Şah'tır ki, ızmarı çok

Sırrı açar sırrı virmez
Her saraya gelip girmez,
Şem'i söyler, akli irmez,
Dili durmaz, ikrarı çok³²³.

İki gün sonra aşıklar Sulu Kahve'de tekrar buluşurlar. Aşık Kenzi, Aşık Şem'i ile kucaklaşıp kendi aralarında bir hayli sohbetten sonra "dooost" diyerek sazını çeker. Hüseyini makamında iki taksimden sonra şu semai'yi söylemeye başlar :

Diyar diyar gezdim deli gönül yorulmaz
Bu fani de rahat bir gün yüzü görülmez,
Aşkın emri cüda itti meskenimden, ilimden,
Başta talih olmayınca murad sürülmez.

Gezdim bu alemde nice bağlar bostanlar,
Yazdım geçti bu meydanda niçe destanlar,
Gelmiş geçmiş, bizden evvel nice insanlar,
Kaçan hayalin arkasından hiç erilmez.

Karaman ilim, Konya vilayet kaştadır,
Akıl yaşta değil o ancak baştadır,
Nehri aşk durmaz akar; daim custadır,
Boz bulanık iner gider, hiç te durulmaz.

Kenzi söyler bu alemin esen havasından,
Lezzet aldık aşk ilinin böyle nevasından,
Tehidest sanır bizleri zahid riyasından,

Aşk Sultanı Sarayı'na boş el girilmez...³²⁴

Aşık Kenzi, ilk meydan semaisini bu suretle söyleyince, Kenzi'ye nisbeten daha genç olan Aşık Şem'i de kendisine çeki düzen vererek Kenzi'nin semaisine cevap olmak üzere şu "divanı" söyler.

Muteber bir payedir zencir-i aşk divanede,
Herbiri bir paye bekler küşe-i tavhanede,
Şerbet-i ümid vuslettir muradı anların,
Şimdilik baki mürüvvet saki-i merdanede.

Yettiler maksudunan, bir kimse mahrum kalmadı,
Sıtkıla hizmet edenler meclis-i rindanede,
Yetişir beklettiğin pir'muğan, vir hakların,
Kalmasın arzuları ta son peymanede.....,

Ağlayıp sızlamazda, yanmaya aşkın oduna,
Olmasa esar-ı aşkın lezzet-i pervanede,
Derd-i mend Şem'i harap oldum deyu gam çekme sen,
İftihar ile ararlar defineyi viranede.³²⁵

Aşık Şem'i bu divanının son iki mısra'ı ile Kenzi'ye nazik bir teselli olarak kalenderce bir cevap vermiştir.

Şem'i bu divanını söyleyip bitirdikten sonra Aşık Kenzi sazını tekrar eline alarak Şem'inin semaisine karşılık şu semai'yi okumuştur.

Geçti dimen gonca gülün eyyamı,
Belki bülbül mahzunelik gösterir,
Kapladi derunun har'ın evhamı,
Çeşm-i handan pür hanelik gösterir.

Yar yüzünden düştüm kara yaslara,
Kerem gibi sarılmışım postlara,
Arzualım yazsam eğer dostlara,
Düşman duyar memnûnelik gösterir.

Mesrur پیامımı yare virmeyin,
El uzatıp goncaların dermeyin,
Kenzi gurbet ilde kaldı dimeyin,
Garip anam cununelik gösterir.³²⁶

Kenzi'nin bu hazin ve kalenderane semaisi kahvehanede bulunan ehl-i hak ve irfan kişileri çok hislendirir. Bunun üzerine Aşık Şem'i de Kenzi'ye bir ferahlık vermek maksadıyla şu divanı söyler :

Mevsimi bahar, gülşende oldu feth-i bab,
Lail-i saki gezdirir elde, kadeh gülfen şarap,
Gül, nikabın refidip, buy'in virdi aleme,
Na'me-i bülbül, seher vaktinde dinlensin rubab.

Arzeder aşkın elinden çektiğin bülbül güle,
Bağban ağlar, güler gül, bülbüle virmez cevap
Katre katre çeşm-i bülbüle virmez cevap
Tanmayıp yanılmayınca çıkmadı gülden gülap,

Haddimi vuslat temenni eylemek bülbül güle,
Bekci har variken daman-ı güle intisap,
Bülbüle layık mıdır gül yolunda can virmemek,
Şem'i yandıkça yanan pervaneler olmaz hesap.³²⁷

Bu karşılıklı saz ve şiir alemlerinden sonra sıra muammaların çözümüne gelir. Aşık Kenzi'nin nasıl cevap vereceğini heyecanlı beklerken Şem'i de sazını alarak muammanın ne olduğunu şu dörtlülle açıklar :

Sinek gibi hırsı yoluna uçup girilmez,
Ankebut gibi temelsiz tuzak kurulmaz,
Günc-ü vahdet bize mesken, ezel karı,
Emretmeyince bu aşk, bir cevap virilmez.³²⁸

Sıra Aşık Şem'i nin muammasına gelmiştir. Şem'i de askıdaki muammasını indirtir; sazı ile birlikte söyler. İhtiyar Kenzi, Şem'i nin bu muammasını bir türlü çözemez. Bu sebeple kalenderce, sazını eline alarak şu cevabı verir :

Dinledim, süzdüm erenler sözün,
Hafiften bir ses bir şah gibidir,
Bu mahsuludur sağlam bir özün,
Yabancı değil, dil agah gibidir.

Üç harfli bir çok metin aradım,
Daldım ummana zemin aradım,
Buna mahrem bir fatih aradım,
Bulunmadı işim eyvah gibidir.

Kenzi dir ki geçmişiz alemden,
Bülbül anlar benim bu nalemden,
Belki beyanın geçmiş halemnden,
Dilhanem harab, tebah gibidir.³²⁹

Aşık Kenzi bu kalenderisi ile biraz konuya yaklaşır gibi olur fakat tam olarak çözemediğini bildirmesi üzerine, Şem'i hemen sazına sarılarak muammasını kendisi şu destanıyla dile getirir :

Üç harfli aşk sultanımız değil mi ?
Ağyar-ı aşk düşmanımız değil mi?
O bir şah'dır bulunmaz her gönülde
Bizim hoş bir cismanımız değil mi ?

İsmi döner aşıkların dilinde,
Gezer daim doğruluğun yolunda,
Yeri anın seher vakti, gönülde,

Bizim her an cananımız değil mi ?
 Sırrı verir, nihan eyler ezelden,
 Sünühat-ı hüdayı lem yezelden,
 Virir safa daim hoşluk, güzelden,
 Her nefhası gülüstanımız değil mi?

Şem'i söyler, aklım hayrar karında,
 Gönül müştak gezer anın zarında,
 Yerine yar, gözümüz yok ağyarında
 Bu halde dilde elhanımız değil mi?³³⁰

Bu destanla da Şem'i nin muammasının "aşk" terimi olduğu anlaşılır. Aşıklar hayli yorulmuşlardır, saz alemini bırakarak biraz dinlenirler. Vaktin de hayli ilerlemiş olması sebebiyle kahvehanedeki cemaat yavaş yavaş dağılmaya başlar. Toplanan bahşişler Aşık Kenzi'yle verilir ve el sıkışarak birbirlerinden ayrılırlar.³³¹

Karaman'lı Aşık Gufrani'nin Konyalı Aşık Mehmet'le karşılaşmasını Selçuk Es şöyle anlatmaktadır : "Aşık Mehmet Yakıcı ile bir mecliste otururken, kendisine Gufrani'den bahsetmişim ; güldü ve bana nasıl tanıştıklarını anlattı : "Tahminen 1925 senesi kış aylarından bir gün, Konya'da Kebapçılar içinde Saatçi Şeyh'in dükkanına girdim. Siyah paltolu, kır sakallı birini Saatçi Şeyh'in yanında oturur gördüm, müşteri zannettim. Fakat bu tahminim kısa sürdü, Şeyh Efendi gülümseyerek "Hoş geldin, sana Karaman'lı Gufrani'yi tanıtayım" dedi ve yanına oturmam için yer gösterdi. Ben de selam verip selam aldıktan sonra derhal :

Üstüne giyinmişsin bir siyah aba,
 Hoş geldin Konya'ya Gufrani Baba."

Deyince, canı mı sıkıldı, ne oldu bilmem, aksi bir cevap verdi. Fakat ben işi tatlıya bağlayarak bir hayli konuştuk" dedi."³³²

Celeddin Kişmir, Aşık Mehmet'le Gufrani'nin bir başka karşılaşmasını şu sözlerle anlatmaktadır : "Aşık Mehmet'in Aşık Gufrani ile yarışmasını dinleseniz mutlaka gülersiniz. Aşık Gufrani gibi bir pirle yarışma epeyce mesele... Arapçası

var, Farsçası var. Kendisini bildi bileli bu işle uğraşiyor. Hem pişmiş, hem ermiş. Başa çıkılır mı böylesiyle. Fakat aşığımız Gufrani'yi bakın nasıl karşılıyor :

“Getiremedim şu yerin yazını
Eline almış tahtadan sazını
Oturmuşlar Karaman'ın kazını
Âşıklık davası sürer arkadaş.”

Bir saat, iki saat, bilemediniz üç saat karşılıklı böyle çene çalmışlar. Bir ara Mehmet Ağa “öf” demiş ve durmuş. Gufrani'yi durdur, durdurabilirsen. Adamdaki çene değil makine, dil değil kepçe, habire yetiştiriyor. Ama Âşık Mehmet sabahleyin Gufrani'nin zayıf tarafını bulup üstüne yüklenivermiş,

Sabah namazına camiye gidecekler, fakat Gufrani “ben gidemeyeceğim” diyor. Sebebi de gece su iktiza etmesi. Âşık Mehmet durur mu artık, hemen taşı gediğine koymuş :

“Cihanı, alemi ektin evirdin
Şimdi ise kendin çektin çevirdin
Yuvarlandın da semeri devirdin
Hay Gufrani”

KAYNAKÇA

- 1- Konya İl Yıllığı, 1967, s. 130
- 2- Bu rakam, Karaman'ın il olduktan sonraki yüzölçümünü göstermektedir. Önceki rakam, 4657 km. olarak verilmektedir. Bkz. İ.Rıfki BOYNUKALIN, Bütün Yönleriyle Karaman İli, İstanbul, 1990, s.1
- 3- Türk Ansiklopedisi, "Karaman" Maddesi, C.21, s. 300
- 4- Abdullah UYSAL, N.ALODALI, M.DEMİRCİ, Dünü ve Bugünüyle Karaman, Konya, 1992, s. 79-81.
- 5- Türk Ansiklopedisi, a.g.m. s. 301.
- 6- UYSAL, a.g.e., s.5196
- 7- Konya İl Yıllığı, 1967, s. 130
- 8- Yurt Ansiklopedisi, C.7, Ankara, 1986, s.5196
- 9- UYSAL, a.g.e., s.5196
- 10- UYSAL, a.g.e., s.305
- 11- UYSAL, a.g.e., s.311
- 12- Nurcan DENKTAŞ, Dünden Bugüne Karaman Tarihi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1992,s.3.
- 13- UYSAL, a.g.e., s. 93-94.
- 14- DENKTAŞ , a.g.e., s.2.
- 15- UYSAL, a.g.e., s. 33
- 16-David FRENCH, "Karaman Canhasan Kazıları", Türk Dili ve Yunus Emre, 1, Karaman, 1982, s.25.
- 17- İlhan TEMİZSOY, Vehbi UYSAL, Karaman, Konya, 1987, s.6.
- 18- UYSAL, a.g.e., s. 33
- 19- Pars TUĞLACI, Osmanlı Şehirleri, İstanbul, 1985, s. 194.
- 20- Yurt Ansiklopedisi, C.7, s. 5143
- 21- UYSAL, a.g.e., s. 33.22 W.M.RAMSAY, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (Ter: Mihri PEKTAŞ), İstanbul, 1960, s.371.
- 23- UYSAL, a.g.e., s.33
- 24- İlhan TEMİZSOY, Vehbi UYSAL, Karaman, Konya, 1987, s. 25-27.
- 25- Türk Ansiklopedisi, C. 21, s. 301-302.
- 26- UYSAL, a.g.e., s.33

- 27- Türk Ansiklopedisi, C. 21, s. 301-302.
- 28- J.K. KRAMERS, İslam Ansiklopedisi, "Karaman" Maddesi, C.6, s. 309-310.
- 29- Tahsin ÜNAL, Karamanoğulları Tarihi, Konya, 1986, s. 19
- 30- UYSAL, a.g.e., s.35
- 31- ŞİKARİ, Karamanoğulları Tarihi, Ter:M.Mesut KOMAN, Konya, 1946, s.15.
- 32- UYSAL, a.g.e., s.35
- 33- DENKTAŞ, a.g.e., s. 14-15
- 34- ŞİKARİ, a.g.e., s. 197
- 35- Faruk SÜMER, Oğuzlar-Türkmenler, İstanbul, s. 275
- 36- M.C.Şehabeddin TEKİNDAĞ, "Karaman'lılar" , İslam Ansiklopedisi, C.6, s.317
- 37- Osman TURAN, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, İstanbul, 1984, s.519
- 38- Fuad KÖPRÜLÜ, "Avşarlar" İslam Ansiklopedisi, C.2, s.28
- 39- Fuad KÖPRÜLÜ, "Salurlar" İslam Ansiklopedisi, C.10, s. 136-137
- 40- Ünal, a.g.e., s. 13,17,22
- 41- D. Ali GÜLCAN, Karamanoğlu II. İbrahim Bey ve İmaret Tarihiçesi, Karaman, 1983, s.5
- 42- F.Nafiz Uzluk, Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt, Ankara, 1963, s.67
- 43- H. Fehmi TURGAL, "Karamanoğulları Tarihi", Konya Dergisi, 11, Temmuz 1937, s. 664
- 44- UZLUK, a.g.e., s. 67
- 45- İ.Hakkı KONYALI, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya, 1964, s. 58
- 46- Joseph Von HAMMER, Osmanlı Devleti Tarihi, C.I, İstanbul, 1983, s. 176
- 47- UZLUK, a.g.e., s. 67
- 48- UYSAL , a.g.e., s. 44
- 49- İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1937, s. 3
- 50- İBN BİBİ, Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi, Çev: M.Nuri GENÇOSMAN, Ankara, 1941, s.290
- 51- UYSAL , a.g.e., s. 45
- 52- DENKTAŞ , a.g.e., s. 26
- 53-F. Nafiz UZLUK, Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi (Anonim Selçukname Tercümesi) C.III, Ankara, 1952, s. 39
- 54- UYSAL , a.g.e., s. 47
- 55- ÜNAL , a.g.e., s. 87
- 56- UYSAL , a.g.e., s. 49

- 57- TEKİNDAĞ, a.g.ans., s. 320
58- UYSAL , a.g.e., s. 50
59- TEKİNDAĞ, a.g.ans., s. 320
60- UYSAL , a.g.e., s. 51
61- DENKTAŞ , a.g.e., s. 3962 TEKİNDAĞ, a.g.ans., s. 321
63- UYSAL , a.g.e., s. 56
64- DENKTAŞ , a.g.e., s. 45-46
65- TEKİNDAĞ, a.g.ans., s. 323
66- UYSAL , a.g.e., s. 59-60
67- DENKTAŞ , a.g.e., s. 52
68- UYSAL , a.g.e., s. 63
69- DENKTAŞ , a.g.e., s. 59-60
70- Türk Ansiklopedisi, C.XXI, Ankara 1974, s. 306
71- DENKTAŞ , a.g.e., s. 59-60
72- Meydan Larousse, C.III, s. 481
73- Türk Ansiklopedisi, C.XII, s. 477
74- Sedat Veyis ÖRNEK, Türk Halk Bilimi, Ankara, 1995, s. 16
75- Doğan KAYA, Sivasta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati, Sivas, 1994, s. 28
76- UYSAL , a.g.e., s. 577
77- UYSAL , a.g.e., s. 577-580
78- UYSAL , a.g.e., s. 580-582
79- TEMİZSOY , a.g.e., s. 577
80- UYSAL , a.g.e., s. 582
81- TEMİZSOY , a.g.e., s. 120
82- UYSAL , a.g.e., s. 581
83- TEMİZSOY , a.g.e., s. 121
84- UYSAL, a.g.e., s.582
85- Ali İLİSULU, "Bir Ermenek Yemeği: Batırık (Batırma)", TFA, 343, Şubat 1978.
86- İnanışlarla ilgili daha geniş bilgi için bkz: UYSAL, a.g.e., s. 590-595; Vehbi UYSAL, "Karaman Folkloru", Karaman'ın Sesi, 121, 127; A.GÜLCAN, "Karaman Tarihinden Hikayeler-Gelenekler", Karaman, 1987, s. 161-219.
87- TEMİZSOY, a.g.e., s.115-118
88- Yurt Ansiklopedisi, C.7, Ankara, 1986, s. 5233

- 89- DENKTAŞ , a.g.e., s.191-192.
- 90- Fuat KÖPRÜLÜ, Edebiyat Araştırmaları I, İstanbul, 1989, s. 51
- 91- KÖPRÜLÜ, a.g.e., s. 57
- 92- Hikmet DİZDAROĞLU, Halk Şiirinde Türler, Ankara, 1969, s. 13
- 93- KÖPRÜLÜ, a.g.e., s. 183
- 94- KÖPRÜLÜ, a.g.e., s. 157
- 95- DİZDAROĞLU, a.g.e., s. 16
- 96- KÖPRÜLÜ, a.g.e., s. 160
- 97- M. Öcal OĞUZ, Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, Ankara, 1994, s. 19
- 98- KÖPRÜLÜ, a.g.e., s. 186
- 99- Ali YAKICI (Yrd. Doç. Dr.), "Başlangıcından 20. Yüzyıla Kadar Konya'da Aşıklık Geleneği", Gazi Üniversitesi-Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yeni Dönem, 2, Bahar 94, s. 178-179
- 100- Ali YAKICI, Konyalı Aşık Mehmet (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1992, s. 9-10
- 101- Umay GÜNAY, Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara, 1986, s.11-12
- 102- YAKICI, a.g.e., s. 11
- 103- Bkz; Karaman Aşıklık Geleneği'nin doğuşu ve gelişmesinde "Mevleviliğin Tesiri" ve "Yunus Emre Tesiri" bölümleri.
- 104- YAKICI, a.g.m., s. 179-180
- 105- Saim SAKAOĞLU (Prof.Dr.), "Ozan Aşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt, Genel Kurultular, Ankara, 1986, s. 247-251.
- 106- GÜNAY, a.g.e., s.9
- 107- İlhan BAŞGÖZ, Karacaoğlan, İstanbul, 1977, s. 15
- 110- Feridun Nafiz UZLUK, Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt, Ankara, 1963, s. 78
- 111- Mehmet ÖNDER, "XV. Yüzyılın Bilinmeyen Bir Şairi Karamanlı Aynı", Milli Kültür, 50, Eylül 1985,s.69
- 112- UZLUK, a.g.e., s. 68-72
- 113- Mesut KOMAN, Şikari'nin Karaman Tarihi, s. 197
- 114- Haluk İPEKTEN, Karamanlı Nizami, Ankara, 1974, s. 12
- 115-Umay GÜNAY (Prof.Dr.), Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara, 1992,s. 8
- 116- YAKICI, a.g.m., s. 179

- 117- GÜNAY, a.g.e., s. 10
- 118- YAKICI, a.g.e., s. 11
- 119-Hasibe MAZIOĞLU (Prof. Dr.), "Anadolu'da Türk Edebiyatının Başlamasında ve Gelişmesinde Mevlana'nın Yeri ve Etkisi" Uluslararası Mevlâna Semineri (4), Konya 1980, s. 31-39
- 120- M.Fuad KÖPRÜLÜ (Ord. Prof.) Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1980,s. 248*249
- 121- Rüştü ŞARDAĞ, "Bütün İnsanlarda Mevlana", Uluslararası Mevlâna Semineri (4), Konya,1980,s.80
- 122- YAKICI, a.g.e., s. 13; Mahmut Ragıp GAZİMİHAL, Konya'da Musiki, Ankara, 1947,s.14
- 123- A.Süheyl ÜNVER (Ord. Prof. Dr.) "Eski Mevlevilik Ruhiyatında Sanatın Başarıya Etkisi", Uluslararası Mevlâna Semineri (4), Konya 1980, s. 13
- 124- GAZİMİHAL, a.g.e., s. 14
- 125- Selçukname-i İbn-i Bibi Tercümesi, s. 366
- 126- YAKICI, a.g.m., s. 180
- 127- Feyzi HALICI, Aşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri, Ankara, 1982, s.V
- 128 İbrahim Aczi KENDİ, Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor, Konya, 1951, s. 28
- 129- Ali YAKICI (Yrd. Doç. Dr.), "Konya Âşıklık Geleneği İçinde Dertli'nin Yeri ve Önemi", Yeniçağa Tarihinden Çizgiler ve Aşık Dertli Paneli", Bolu, 1996, s. 25
- 130- Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. "kahveler" bölümü.
- 131- D.Ali GÜLCAN, Karaman Mevlevihanesi, Mevlevilik ve Karaman'lı Mevlevi Velileri, Karaman, 1975, s. 8-9
- 132- GÜLCAN, a.g.e., s. 14-15
- 133- YAKICI, a.g.e., s. 16; GAZİMİHAL, a.g.e., s. 45
- 134- E. Ali BAKI, XV. Yüzyıl Konya-Karaman Şairlerinden Ayni, Ankara, 1949, s. 32-33
- 135- Halit BARDAKÇI, Bütün Yönleriyle Ermenek, Konya, 1976, s. 394
- 136- Kültür Bakanlığı-HAGEM arşiv no: YB. 86.0230
- 137- Muzaffer ERDOĞAN, "Yunus Emre ve Karaman", TFA, 156, Temmuz 1962.
- 138- Ali YAKICI, Yunus Emre'ye Şiirler, Ankara, 1991, s. IX-X
- 139- Ali YAKICI (Yrd. Doç. Dr.), "Yunus Emre'de Bilgi Kaynakları ve Sosyal Konular", 1. Ulusal Yunus Emre Sempozyumu, Ankara, 1955, s. 53
- 140- Abdülbaki GÖLPINARLI, Vilayetname, İstanbul, 1958, s. 48
- 141- Mecdi, Şakayık-ı Numaniyye Tercemesi, s. 91

- 142- Bkz. Mustafa TATÇI (Dr.) Yunus Emre Divanı (İnceleme), Ankara, 1990, s. 16
- 143- Fuat KÖPRÜLÜ, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1972
- 144- Sıtkı SOYLU, "Yunus Emre'nin Tarikat Şeceresi Üzerine", TFA, 281, Aralık 1972.
- 145- Cahit ÖZTELLİ, "Yunus Emre ve Şikari Tarihi", TFA, 263, Haziran 1966.
- 146- Cahit ÖZTELLİ, Yunus Emre, Yeni Belgeler-Bilgiler, Ankara, 1971, s. 18
- 147 İbrahim Hakkı Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi, İstanbul, 1967, s. 363-398
- 148- Sıtkı SOYLU, Yunus Emre ve Hayatı ve Mezarı Hakkında İncelemeler, Karaman, 1965, s. 14-16
- 149- Selçuk ES, "Yunus Emre'nin Mezarı Üzerine", TFA, 204, Temmuz 1966, s. 4135-4136
- 150- Muzaffer ERDOĞAN, "Yunus Emre ve Karaman", TFA, 156, Temmuz 1962.
- 151- ES, a.g.m., s. 4135
- 152- Saim SAKAOĞLU, Yunus Emre ve Türk Dili Sempozyumları Konuşma Metinleri, Ankara, 1993, s. 28
- 153- TATÇI, a.g.e., s. 48
- 155-Abdullah UYSAL, Necati ALODALI, Musa DEMİRCİ, Dünü ve Bugünüyle Karaman, Konya, 1992, s.561.
- 156- UYSAL, a.g.e., s. 562
- 157- ÖZTELLİ, a.g.e., s. 32
- 158- ÖZTELLİ, a.g.e., s. 35
- 159- Hikmet ELİTAŞ, Karaman'lı Halk Aşıkları ve Ozanlar, Karaman, 1994, s.77,86
- 160- Kültür Bakanlığı, HAGEM arşiv no: YB 88.0183
- 161- Abdullah UYSAL, Karaman Şairleri Antolojisi, Karaman, 1997, s. 383
- 162- HAGEM arşiv no: YB 88.0183
- 163- Hikmet ELİTAŞ, Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği : Aşıklar - Ozanlar, Karaman, 1997, s.84
- 164- UYSAL, a.g.e., s. 96
- 165- HAGEM arşiv no: YB 88.0183
- 166- HAGEM arşiv no: YB 88.0145
- 167- ELİTAŞ, a.g.e., s. 72
- 168- Cevdet CANBULAT, "Karacaoğlan'ın Neşredilmemiş Üç Şiiri", TFA, Nisan 1952
- 169- İlhan BAŞGÖZ, Karacaoğlan, İstanbul, 1977, s. 15
- 170- BAŞGÖZ, a.g.e., s. 18

- 171- Cevdet KUDRET, Halk Şiirinde Üç Büyükler, İstanbul , s. 53
- 172- BAŞGÖZ, a.g.e., s. 27
- 173- Müjgan CUNBUR, "Tabiat Şairi Karacaoğlan", Milli Kültür, C.3, S.4, Eylül 1981, s. 32
- 174- Halit Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, Konya, 1976, s. 421
- 175- BAŞGÖZ, a.g.e., s. 27
- 176- BARDAKÇI, a.g.e., s. 421
- 177- "Avgan" terimi; avlanmaya elverişli yer anlamındadır. Avgan yaylası son zamanlara kadar kaplan ve geyik avının yapıldığı bir yer olarak bilinmektedir. Avcılığa elverişli olan bu yaylada Karamanoğlu 2.Mehmet Bey'in de kaplan avlandığı belirtilmektedir.
- 178- D.Ali GÜLCAN, Karaman Tarihinden Hikayeler-Gelenekler, Karaman, 1987, s. 77-82
- 179- Mehmet ÖNDER, "Selam Olsun Mut Şehrine", TFA, 287, Haziran 1973, s. 6660
- 179- Mehmet ÖNDER, "Selam Olsun Mut Şehrine", TFA, 287, Haziran 1973, s. 6660
- 180- Edip YILMAZ, "Karacaoğlan ve Karakız Efsanesi", TFA, 170, Eylül 1963
- 181- Müjgan CUNBUR, "Karacaoğlan ve Tabiat II", Milli Kültür, C.3, S. 5, Ekim 1981, s.33-34
- 182- Aydil EROL, "Karacaoğlan ve Tahir Kutsi", TFA, 279, Nisan 1974
- 183- CUNBUR, a.g.m. , s. 33
- 184- CUNBUR, a.g.m. , s. 34
- 185- BARDAKÇI, a.g.e., s. 425
- 186- İhsan HİNÇER, "Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağ, Doğduğu ve Öldüğü Yer", TFA, 287, Haziran 1973, s.6665
- 187- ÖNDER, a.g.m., s. 6659
- 188- "Fil Ahmet"le ilgili olarak çalışmamızın şairlerle ilgili bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.
- 189- Abdullah UYSAL, Karaman Şairleri Antolojisi, Karaman, 1997, s. 343
- 190- UYSAL, a.g.e., s. 358-359.
- 191- Hikmet ELİTAŞ, Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği: Aşıklar-Ozanlar, Karaman, 1997, s. 75
- 192- HAGEM, arş. no: YB. 88.0202
- 193- HAGEM, arş. no: YB. 95.0029
- 194- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
- 195- HAGEM, arş. no: YB. 88.0183
- 196- Doğan KAYA, Sivas'ta Âşıklık Geleneği, Sivas, 1998, s. 30

- 197- HAGEM, arş. no: YB. 88.0183
199- HAGEM, arş. no: YB. 88.0184
200- HAGEM, arş. no: YB. 88.0145
201- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
202- HAGEM, arş. no: YB. 88.0207
203- HAGEM, arş. no: YB. 88.0202
204- HAGEM, arş. no: YB. 88.0183
205- UYSAL, a.g.e., s. 356
206- HAGEM, arş. no: YB. 88.0147
207- Vasfi Mahir KOCATÜRK, Saz Şiiri Antolojisi, Ankara, 1963, s. 3
208- Mustafa ATAMAN, "Konya Köylerinde Misafir Odaları", TFA, 351, Ekim 1978.
209- Muhan BALİ, "Aşık Karşılaşmaları, Atışmalar ve Bugünkü Durumu II", TFA, 315, Ekim 1975, s. 7457
210- Fuat KÖPRÜLÜ, Türk Saz Şairleri, İstanbul, 1940, s. 918
211- M.Adil ÖZDER, Doğuda Aşık Karşılaşmaları, Bursa, 1965, s. 25
212- Doğan KAYA, "Aşık Karşılaşmaları", TFA, 154, Aralık 1989, s. 47
213-Saadettin Nuzhet ERGUN-Mehmet Ferit UĞUR, Konya Vilayeti Halkıyat ve Harsıyatı, Konya, 1926,s.73
214- Malik AKSEL, "Kahve ve Kahvehaneler", TFA, 185, Aralık 1964, s. 3589
215- D.Ali GÜLCAN, Karaman'lı Halk Ozanlarından Gufrani ve Kenzi, Karaman 1968, s.83
216- Behçet Kemal ÇAĞLAR, "Aşıklar Kahvesi ve Halk Hikayeleri", TFA, 41, Aralık 1952,s.642
217- AKSEL, a.g.m., s. 3590
218- Sabiha TANSUĞ, "Türk Kahvesi ve Gelenekleri", TFA, 340 Kasım 1977
219- Tahir ALANGU, Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbey Edebiyatı ve Numuneleri, İstanbul, 1943, s. V
220- Osman Cemal KAYGILI, İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri, İstanbul, 1937, s.5-8
221- ALANGU, a.g.e., s. VI.
222- AKSEL, a.g.m., s. 3591
223- GÜLCAN, a.g.e., s. 83-84
224- Mustafa ATAMAN, "Karaman'lı Aşık Kenzi ve Muamma", TFA, 307, Şubat 1975.
225- GÜLCAN, a.g.e., s. 84

- 226- İbrahim Aczi KENDİ, Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor, Konya, 1951, s. 7-8
- 227- Fevzi HALICI, Aşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri, Ankara, 1982, s. V
- 228- KENDİ, a.g.e., s. 137-138
- 229- Memduh Yavuz SÜSLÜ, Ermenekli Şair Hasan Rüştü ve Eserleri, Konya, 1937, s. 20
- 230- Ali YAKICI, Konyalı Aşık Mehmet-İnceleme-Metin (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1992, s. 641-642
- 231- Mehmet ÖNDER, "Karaman'lı Gufrani", TFA, 28, Kasım 1951
- 232- BARDAKÇI, a.g.e., s. 378
- 233- Ahmet KABAKLI, "Aşıklar Bayramı", TFA, 234, Ocak 1969, s. 5163234 Fevzi HALICI, "Türkiye Aşıklar Bayramı ve Bir Atışma", Milli Kültür,C.3, S.8.
- 235- Fevzi HALICI, a.g.e., s. 39
- 236- M.Adil ÖZDER, "Konya'da Yapılan İkinci Aşıklar Bayramı", TFA, 221, Aralık 1967, s.4610
- 237- Hasan HALICI, "Konya'da Aşıklar Bayramı", Milli Kültür, 47, Aralık 1984, s. 88
- 238- Fevzi HALICI, a.g.m., s. 39
- 239- Fevzi HALICI, a.g.m., s. 39
- 240- Fevzi HALICI, Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri-Güldeste, Ankara, 1992, s.335
- 241- Feridun Nafiz UZLUK, " Karaman'da Türk Dil Bayramı", TFA, 156, Temmuz 1962
- 242- M.C.Şehabettin TEKİNDAGÇ, "Karaman'lılar", İslam Ansiklopedisi, C.6,s.319
- 243- Konya İl Yıllığı, 1967.
- 244- Konya İl Yıllığı, 1967.
- 245- Yurt Ansiklopedisi, C.7, Ankara, 1986, s. 5231
- 246- Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Yıllığı ve kayıt defteri.
- 247- Çare Dergisi, 4 , 14 Eylül 1993.
- 248- Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği Yıllığı.
- 249- Karaman'da Hamle, 18 Haziran 1993
- 250- Fevzi HALICI, a.g.e., s. 335
- 251- M.Adil ÖZDER, "Doğu İllerimizde Aşıklık Geleneği", Türk Folkloru, 71,Ekim 1985, s.15-16
- 252- Umay GÜNAY, Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara, 1986, s. 93
- 253- Murat URAZ, "Halk Edebiyatında Bade", TFA, 1, Ağustos 1949, s.2
- 254- Mehmet GÖKALP, "Yusufelili Aşık Pervani", TFA, 40, Kasım 1952, s. 627

- 255- URAZ, a.g.m., s. 2
- 256- Mehmet GÖKALP, "Âşık Edebiyatında Bade, Hızır ve Ledün İlmi", TFA, 154,s.37-38
- 257- GÖKALP, a.g.m., s. 33-35
- 258- Celal YILDIRIM, Kuran-ı Kerim Meal ve Tefsiri, İstanbul, 1982, s. 302
- 259- GÖKALP, a.g.m., s. 42-43
- 260- Doğan KAYA, Sivasta Âşıklık Geleneği, Sivas, 1998, s. 55
- 261- GÜNAY, a.g.e., s. 110
- 262- URAZ, a.g.m., s. 2
- 263- GÜNAY, a.g.e., s. 116-117.
- 264- D.Ali Gülcan, Karaman'lı Halk Ozanlarından Gufrani ve Kenzi, Karaman 1968, s. 6-7
- 265- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
- 266- KAYA, a.g.e., s. 64
- 267- Sadettin Nuzhet ERGUN, Halk Şairleri-Birinci Kitap, İstanbul, 1926, s. 73
- 268- UYSAL, a.g.e., s. 337
- 269- HAGEM, arş. no: YB. 88.0217
- 270- HAGEM, arş. no: YB. 88.0145
- 271- HAGEM, arş. no: YB. 88.0184
- 272- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
- 273- HAGEM, arş. no: YB. 88.0202
- 274- Ferit Devellioğlu, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat, İstanbul, 1970, s. 1133
- 275- Doğan KAYA, Sivasta Âşıklık Geleneği,Sivas, 1998, s. 67
- 276- GÜLCAN, a.g.e., s. 82
- 277- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
- 278- HAGEM, arş. no: YB. 88.0207
- 279- HAGEM, arş. no: YB. 88.0137
- 280- Ferit DEVELLİOĞLU, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1970, s. 678
- 281- Şemseddin Sami, Kamus-ı Türki, İstanbul, 1307.
- 282- Mustafa Nihat ÖZÖN, Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü, İstanbul, 1954, s. 175
- 283- Pars TUĞLACI, Okyanus Ansiklopedik Sözlük, İstanbul, 1981, s. 1824
- 284- M. Kemal ÖZERGİN, "Türklerde Lâkap Takma Adetine Dair", TFA, 249, Nisan 1970, s. 5583
- 285- Doğan KAYA, Sivas'ta Âşıklık Geleneği, Sivas, 1998, s. 92
- 286- HAGEM, arş. no: YB. 86.0230

- 287- HAGEM, arş. no: YB. 86.0207
- 288- HAGEM, arş. no: YB. 86.0217
- 289- HAGEM, arş. no: YB. 86.0183
- 290- HAGEM, arş. no: YB. 86.0147
- 291- Sadettin Nuzhet ERGUN-Mehmet Ferit Uğur, Konya Vilayeti Halkıyat ve Harsıyatı, Konya, 1926, s. 73
- 292- Ali ULUSULU, "Ermenekli İhraki", TFA, 339, Aralık 1976.
- 293- Halit BARDAKÇI, Bütün Yönleriyle Ermenek, Konya, 1976, s. 386.
- 294- Sadettin Nuzhet ERGUN, Halk Şairleri-Birinci Kitap, İstanbul, 1926, s. 47
- 295-Memduh Yavuz SÜSLÜ, Ermenekli Şair Hasan Rüştü ve Eserleri, Konya,1937, s.18,50
- 296- Abdullah UYSAL, Karaman Şairleri Antolojisi, Karaman, 1997, s. 356
- 297- UYSAL, a.g.e., s. 362
- 298- HAGEM, arş. no: YB. 88.0202
- 299- HAGEM, arş. no: YB. 88.0174
- 300- HAGEM, arş. no: YB. 88.0210
- 301- HAGEM, arş. no: YB. 88.0178
- 302- Hikmet ELİTAŞ, Karaman Yunus Emre Halk Aşıkları Derneği, Aşıklar-Ozanlar, Karaman , 1997, s. 66
- 303- Bu bilgiler tarafımızca kendisinden 1998 yılı Eylül ayında Karaman'da bant kaydı şekliyle elde edilmiştir.
- 304- Mestan KARABACAK, "Karaman'lı Aşıklar ve Güldiken", Türk Edebiyatı, 225, Temmuz 1992, s. 530
- 305- Edip Ali BAKİ, XV. YY. Konya-Karaman Şairlerinde Ayni, Ankara, 1949.
- 306- Cahit ÖZTELLİ, "Ümmi Sinan", TFA, 173, Aralık 1963, s. 3247
- 307- BARDAKÇI, a.g.e., s. 76
- 308- Feridun Nafiz UZLUK, Karamanoğulları Hakkında İki Ağıt, Ankara, 1963.
- 309- İbrahim Aczi KENDİ, Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor, Konya, 1951, s. 10-50.
- 310- Ali YAKICI, Konyalı Aşık Mehmet (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1992, s.28-37
- 311- Umay GÜNAY, (Prof. Dr.), Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara, 1992. s.44-46
- 312- YAKICI, a.g.e., s. 161
- 313- YAKICI, a.g.e., s. 112-124.

- 314- Muhan BALI, "Aşık Karşılaşmaları, Atışmalar ve Bugünkü Durumu I" TFA, C.16, 314- Eylül, 1975, s. 7432
- 315- Tahir OLGUN, Edebiyat Lügati, İstanbul, 1936, s. 90.
- 316- Turgut GÜNAY (Dr.), "Türk Halk Şiirinde Deyişme (Müşaare) Örnekleri", Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri (27-29 Ekim 1975-Konya), Ankara, 1976, s. 253
- 317- Turgut GÜNAY, a.g.m., s. 254.
- 318- Fuat KÖPRÜLÜ, Türk Saz Şairleri III, İstanbul, 1940, s. 918.
- 319- M.Adil ÖZDER, Doğuda Aşık Karşılaşmaları, Bursa, 1965, s. 14.
- 320- Muhan BALI, "Aşık Karşılaşmaları, Atışmalar ve Bugünkü Durumu II", C.16, 315, Ekim 1975, s. 7457.
- 321- ÖZDER, a.g.e., s. 14.
- 322- D.Ali GÜLCAN, Karaman'lı Halk Ozanlarından Gufrani ve Kenzi, Karaman, 1968, s. 83-84.
- 323- Umay GÜNAY, a.g.e., s. 45.
- 324- GÜLCAN, a.g.e., s. 87.
- 325- GÜLCAN, a.g.e., s. 88.
- 326- GÜLCAN, a.g.e., s. 88.
- 327- GÜLCAN, a.g.e., s. 89.
- 328- GÜLCAN, a.g.e., s. 90.
- 329- GÜLCAN, a.g.e., s. 91.
- 330- GÜLCAN, a.g.e., s. 92.
- 331- GÜLCAN, a.g.e., s. 84-92.
- 332- Selçuk ES, "Karaman'lı Aşık Gufrani ve Bir Destanı", TFA, 164, Mart 1963, s. 3013.